

BIA-P 2.3.1/2-83

ปรมัตถธรรมกลับมา

[ตอนที่ ๓]

ชุดลอยปทุม อันต์ับ ๘๓

พุทธศาสนิกขุ

อุทิศนา

ลอบธรรมะมาลัย	ลงสู่โลกอันแบะหับบีฑ
แผ่ธรรมะรังษี	ตามพระพุทธรูปประสงค ๗
มันหมายจะเสริมศาสน์	สถาปนโลกให้อยูยง
ปลอดภัยพินาศ, คง	เป็นโลกศรศตภาพ ๗
หากแล้งพระธรรมญาณ	อันธพาลกลีบร
จะครองโลกเป็นอากร	ให้แลลสุดเรัจฉาน ๗
จะทุกข์ทนทงคินวัน	พิฆาตกันบมีประมาณ
ด้วยเหตุอหังการ	เข้าครองโลกวิโยคธรรม ๗
บรรษัทพระพุทธรองค	จึงประสงคประกอบกรรม
ตามแนวพระธรรมนำ	ให้โลกมองมอองพันภัย ๗
เผยแผ่พระธรรมทาน	ให้ไพศาลพิชิตชัย
แปดหมื่นแสนนัย	อุทิศทวทงปถพี ๗

พ.ท.

๒๕๒๓

ชุมนุมปาฐกถาธรรมทางวิทยุ

ของ

ท่านพุทธทาสภิกขุ

ชุด

ปรมัตถธรรมกลับมา

ตอนที่ ๓

[ชุดดอชปทุม อันดับ ๘๓]

ศรัทธาบริจาค

ของ

ผู้มาเยี่ยมสวนโมกข์แต่ละปี

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : ๒,๐๐๐ เล่ม

อาสาฬหบูชา ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๒๕

(สงวนลิขสิทธิ์)

สารบัญเรื่อง

ปรมัตถธรรมกลับมา

ตอน ๓

ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

ครั้งที่ ๖๑ ถึงครั้งที่ ๗๒

ครั้งที่	เรื่อง	หน้า
๖๑.	ไม่ว่าจะอยู่เป็นชานา หรือจะบรรณนิพพาน	๑
๖๒.	ปรมัตถวิจาร์ณ เกี่ยวกับพระคุณของแม่	๑๙
๖๓.	ถ้าจะให้ให้มีผลแน่ๆ ต้องให้พระเจ้าเป็นผู้เผด็จการ	๓๙
๖๔.	จะให้โชคในช่วงชีวิต ต้องกลัหาญในจริยธรรม	๕๕
๖๕.	ยังเป็นผู้นำ ยังจะต้องเสียสละและอดทน	๖๙
๖๖.	ถ้าเป็นกันแต่เพียงคน ธรรมะก็เป็นโมฆะ เสียมากมาย	๘๖
๖๗.	คนทั้งหลาย ส่วนมากแสวงหาปัจจัยเพื่อกิเลส	๑๐๒
๖๘.	กิจกรรมทางเพศ เป็นความรู้สึกเพียงวุ่นเดียว	๑๑๙
๖๙.	ทุกคนเป็นนักรบ	๑๓๖
๗๐.	คนเดินทางเปลี่ยว ก็อยู่ด้วยความประมาท	๑๕๑
๗๑.	ภาวะที่เรียกว่าความอุบาทว์ ล้วนเกิดมาจาก ความไร้ศีลธรรม	๑๖๖
๗๒.	เรามีสิ่งชักนำ ให้ศาสนาคุ้มครองชาติ	๑๘๒

คนไม่ทศ

การพิมพ์หนังสือธรรมะ ซึ่งมีเป็นธรรมเทศนา ในสมัย
ที่โลกกำลังขาดแคลนธรรมะอย่างยิ่ง เช่นนี้ เป็นหนังสือ
เนกขัมม และธรรมกถุการคนไม่ทศ, สองของคนไม่ทศ.

คำว่า "ธรรม" เมื่อแปลได้แปล มีความหมาย มาก
มาก แปลว่า ประการ, แต่ประการที่ สำคัญที่สุดนั้น ธรรมะ
คือ หน้าที่ ที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติ ในทุกโอกาสของ
ของธรรมชาติ ทุกชั้นทุกตอน แห่งวิถีชีวิตการ ของ เขา,
เมื่อ ตบธรรมะ ซึ่งตั้งอยู่ ตลอดเวลา ทั้ง โดยส่วนตัว และ
ส่วนรวม, หรือทั้งโลก.

โลกขาดแคลนธรรมะ เพราะไม่รู้จักหนังสือที่ไว้
ว่า ธรรมะอย่างถูกต้อง ดังที่กล่าวแล้ว เพราะต้อง
ได้ดลใจในทางที่ดี ในธรรมะอย่างอื่นเกิดจากพระประพจน์
ผิดธรรมะ นั่นเอง. สันนิษฐานว่า เวลาที่จิตใจคน ย่อมชอบ
ใจในธรรมะอย่างอื่นนั้น และเจริญเติบโตขึ้นในคนกระ-
หวน มีสติปัญญาเป็นปกติได้ อันเนื่องด้วย. มุชาก็เคยพูด
ซึ่งดีดลใจ คนนั้นไว้ว่า ไม่ทำอะไร ธรรมะ อะไรก็ ให้
เสียแล้ว; นอกจาก ให้ เป็น คน ดี ก็ เสีย ไป แล้ว
ตลอดเวลา เป็นพยานแล้ว. เขาเห็นว่า หน้าที่ ของเขา มีอยู่
เพียง แต่ เขา คนเดียว ซึ่ง จะ หา คน ดี ก็ ได้ ไม่ ขึ้น ไป.

โลกส่วนใหญ่นี้ กำลังตกอยู่ในสภาพเช่นนี้ ถึง

๓๖
 ๓๗
 ๓๘
 ๓๙
 ๔๐
 ๔๑
 ๔๒
 ๔๓
 ๔๔
 ๔๕
 ๔๖
 ๔๗
 ๔๘
 ๔๙
 ๕๐

๕๑
 ๕๒
 ๕๓
 ๕๔
 ๕๕
 ๕๖
 ๕๗
 ๕๘
 ๕๙
 ๖๐
 ๖๑
 ๖๒
 ๖๓
 ๖๔
 ๖๕
 ๖๖
 ๖๗
 ๖๘
 ๖๙
 ๗๐
 ๗๑
 ๗๒
 ๗๓
 ๗๔
 ๗๕
 ๗๖
 ๗๗
 ๗๘
 ๗๙
 ๘๐
 ๘๑
 ๘๒
 ๘๓
 ๘๔
 ๘๕
 ๘๖
 ๘๗
 ๘๘
 ๘๙
 ๙๐
 ๙๑
 ๙๒
 ๙๓
 ๙๔
 ๙๕
 ๙๖
 ๙๗
 ๙๘
 ๙๙
 ๑๐๐

เขา มีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ห้าส่วนที่กระทำ เพื่อใช้
รับรู้สิ่งที่สัมผัสรอบๆ ตัว ถูกตัดลงตามที่เป็นจริง เพื่อไม่ให้ติดอยู่แต่
อยู่กับสมบัติ มีใจมีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ห้าส่วนไว้ไว้ไว้
คือ ใจเราเท่านั้นที่หลุดรอดไปเลย นอกใจไม่มีสิ่งไหน แยกให้
เป็นกันเอง โดยมากในโลกนี้จึงมีสิ่ง ซึ่ง กัดขบ ขาด ขวามะ.
เขา มีตัวเป็นโลก นอกตัวเขาไม่ ได้ ก็คือใจ หาใจหาธรรมหาความ
ดี หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ใจ สัมผัสโลก แต่ใจติดกับเขา หนี
ใจไม่เดินหนี ใจไม่จับ แต่เขาได้ ใจปลอกละทิ้ง จันเอง. ที่
คุณในโลก หนีได้เช่นหนี โลกนี้ ก็เป็น โลกนี้ ปล่อยตาม ปล่อยตาม
ปล่อยตาม หนีไปเป็นโลก หนีไปเป็นโลก หนีไปเป็นโลก หนีไปเป็นโลก หนีไปเป็นโลก
หนีไปเป็นโลก หนีไปเป็นโลก หนีไปเป็นโลก หนีไปเป็นโลก หนีไปเป็นโลก
หนีไปเป็นโลก หนีไปเป็นโลก หนีไปเป็นโลก หนีไปเป็นโลก หนีไปเป็นโลก

ทางโลก ทางโลก หนีไปเป็นโลก หนีไปเป็นโลก หนีไปเป็นโลก หนีไปเป็นโลก หนีไปเป็นโลก
หนีไปเป็นโลก หนีไปเป็นโลก หนีไปเป็นโลก หนีไปเป็นโลก หนีไปเป็นโลก หนีไปเป็นโลก หนีไปเป็นโลก
หนีไปเป็นโลก หนีไปเป็นโลก หนีไปเป็นโลก หนีไปเป็นโลก หนีไปเป็นโลก หนีไปเป็นโลก หนีไปเป็นโลก
หนีไปเป็นโลก หนีไปเป็นโลก หนีไปเป็นโลก หนีไปเป็นโลก หนีไปเป็นโลก หนีไปเป็นโลก หนีไปเป็นโลก
หนีไปเป็นโลก หนีไปเป็นโลก หนีไปเป็นโลก หนีไปเป็นโลก หนีไปเป็นโลก หนีไปเป็นโลก หนีไปเป็นโลก
หนีไปเป็นโลก หนีไปเป็นโลก หนีไปเป็นโลก หนีไปเป็นโลก หนีไปเป็นโลก หนีไปเป็นโลก หนีไปเป็นโลก

พระพุทธเจ้า

ปรมัตถธรรมกถุณีมา ตอน ๓

ครั้งที่ ๒๕

๑๗ กรกฎาคม ๒๕๒๖

เวลา ๙.๐๐ - ๙.๓๐ น.

[ปาฐกถาพิเศษทางสถานีวิทยุกระจายเสียง
แห่งประเทศไทย ครั้งที่ ๖๔]

ไม่ว่าจะอยู่เป็นชานา หรือจะบรรลุนิพพาน

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในครั้งนี้ หากมาจะกล่าว
โดยหัวข้อว่า **ไม่ว่าจะอยู่เป็นชานา หรือจะบรรลุนิพพาน.**

ท่านทั้งหลายคงจะงง ฟังไม่ค่อยออกว่าอะไร, เพราะ
ว่ามันต้องเนื่องกันมากกับการบรรยายในครั้งที่แล้วมาซึ่งบรรยาย
โดยหัวข้อว่า **ชีวิตทุกฝักรว** ต้องเดินตามกฎอภัยที่บัญญัติมา:

ครึ่งว่า ไม่ว่าจะอยู่เป็นชวานา หรือจะบรรลุนิพพาน
 เขามาต่อกันเข้า ก็จะต้องงายทันทีว่า ชีวิตทุกมีก้าว ต้องเดิน
 ตามกฎอิทัปปัจจยตา ไม่ว่าจะอยู่เป็นชวานา หรือจะ
 บรรลุนิพพาน.

อาตมา แสดงธรรมทุกครั้งในทางวิทกฺขระลายเสียงนี้
 มีหัวข้อเดียวเท่านั้นคือ การกลับมาแห่งศีลธรรม; แต่ว่าจะ
 จะกลับมาได้ เป็นอย่างไหน ต้องมีปรมัตถธรรมเป็นราก
 ฐาน. การแสดงในวันนั้นก็คือ มีอิทัปปัจจยตาในฐานะ
 เป็นปรมัตถธรรม นั้นแหละมาเป็นรากฐานแห่งศีลธรรม
 ไม่ว่าจะอยู่ที่นั่นเป็นชวานา หรือว่าจะบรรลุดพระนิพพานอัน
 เป็นโลกุตตรธรรม.

คำว่าชวานานี้เป็นคำแทนตลอดสายว่า ถึงชาวสวน
 พ่อค้า ข้าราชการ เศรษฐีมหาศาลอะไรก็ตาม คือทุกระดับ
 กิจการงานของมนุษย์ในโลกเรา ใช้อิทัปปัจจยตาหรือปรมัตถ-
 ธรรมเป็นรากฐาน บางคนจะไม่เชื่อ ว่าโลกุตตรธรรมจะเอา
 มาใช้เป็นรากฐานของศีลธรรม ในระดับชวานาได้อย่างไร นี้
 ขอให้ทุกคนฟัง และทำความเข้าใจกันต่อไป.

ทำหน้าที่ของทุกคนให้สนุก และเป็นสุขขณะทำ.

ความมุ่งหมายนั้นมีอยู่ว่า ทุกคนจะต้องทำให้งานสนุก และมีความสุขเมื่อกำลังทำงาน; นี่เป็นผลของศีลธรรมที่มีปรมัตถธรรมเป็นรากฐาน. ขอ้อีกครั้งหนึ่งว่า เรามุ่งหมายจะให้ *ทุกคนทำงานให้สนุก มีความสุขเมื่อกำลังทำงาน.* แต่ขอทำความเข้าใจกันเสียก่อนว่า ความสนุกนั้นมีอยู่ ๒ ชนิด : สนุกแบบกิเลส สนุกด้วยอำนาจของกิเลส นกัม. สนุกด้วยแบบของธรรมะ มีโพธิบัญญัติเป็นเครื่องทำให้สนุก นกัม. ถ้าสนุกอย่างกิเลส ก็ต้องเอาเหยื่อของกิเลสมา แล้วก็เวียนวาทกันหมด เหมือนที่กำลังเป็นบัญญัติอยู่. ถ้าสนุกด้วยธรรมะ ก็ต้องเอาบัญญัติในระดับโพธิ คือรู้ว่าอะไรเป็นอะไร มาใช้เป็นรากฐาน.

คำว่าสนุกในที่นี้ อาจหมายถึงถึงสนุกชนิดที่มีโพธิธรรมะบัญญัติเป็นรากฐาน ทำงานนั้นให้สนุก, ทำงานอยู่ตัวเป็นเกลียว ก็มีความสุขเมื่อกำลังทำงานนั่นเอง. นี่ก็คือมีความรู้เรื่อง อิทัปปัจจยตา มาเป็นรากฐาน. *อิทัปปัจจยตาคือกุญชรของธรรมชาติ* กฎของความจริงอันเกิดขึ้นเปลี่ยนแปลงไม่ได้ ว่า *เพราะสิ่งนี้มี สิ่งจึงมี, เพราะสิ่งนี้มี*

สิ่งของมี, เพราะสิ่งไม่มี สิ่งหนึ่งมี เป็นลำดับไป ๆ ทุกแขนง
ของการเปลี่ยนแปลง.

อิทัปปัจจยตา เป็นธรรมะสูงสุดที่พระพุทธเจ้า
ท่านตรัสรู้ แล้วก็ท่านทรงเคารพเป็นสิ่งสูงสุด. ความรู้เรื่อง
อิทัปปัจจยตา ทำให้มองเห็นว่า อะไรเป็นอะไร, อะไรเป็น
อะไร, อะไรส่งเสริมกันอย่างไร แล้วเกิดผลอะไรขึ้นมา. นี้ก็
หมายความว่า เห็นว่า การทำงานด้วยโศภปัญญานั้น ทำให้
เกิดความสุข.

ที่สำคัญไปกว่านั้น ก็คือทำให้เรา มีความเห็นชัดเจน
ไปว่า สิ่งที่เราเรียกว่างานหรือการงานนั้น มันเป็นหน้าที่ของ
สิ่งมีชีวิตทั้งหลาย สิ่งมีชีวิตทั้งหลายต้องทำหน้าที่ ไม่อย่าง
นั้นมันตาย : คนไม่ทำหน้าที่ก็ตาย, สัตว์เศรษฐกิจไม่ทำ
หน้าที่ก็ตาย, แม้แต่คนไม่กินไม่ดื่ม ถ้าไม่ทำหน้าที่ของมัน มัน
ก็ต้องตาย. ฉะนั้นการงานคือหน้าที่ของชีวิต, หน้าที่ของ
ชีวิตนั้นแหละ คือสิ่งที่เรียกว่าธรรมะ; ธรรมะคือ
หน้าที่, หน้าที่คือธรรมะ ธรรมะคือหน้าที่, นี้เราไม่คอย
มองกัน.

คำว่า ธรรม หรือ ธรรมะ ก็ตาม นี้ แปลว่าหน้าที่
 ของสิ่งที่มีชีวิต มันต้องทำหน้าที่ตามเรื่องของมัน จึงจะ
 รอดชีวิตอยู่ได้. คนทำหน้าที่คน ก็เป็นคนอยู่ได้, สัตว์
 ทำหน้าที่สัตว์ ก็เป็นสัตว์อยู่ได้, แม้แต่ใจก็ต้องทำหน้าที่
 ของใจมันจึงจะเป็นใจ. บัณฑิตก็ทำหน้าที่ของบัณฑิตจึงจะ
 เป็นบัณฑิต. หน้าที่ของชีวิตคือธรรมะ. ถ้าเสวหรือชั่ว
 ก็เรียกว่าอกุศลธรรม; ถ้าดีหรือถูกก็เรียกว่ากุศลธรรม,
 ธรรมะเป็นหน้าที่.

รู้จักอัปบัจจกตา จะทำงานได้สนุก.

เราจะทำงานได้สนุก ก็เพราะรู้เรื่องอัปบัจจกตา
 อย่างชัดแจ้ง ว่ามันมีกฎอันศักดิ์สิทธิ์ จะต้องเป็นไปอย่างนั้น
 จึงจะมีผลอย่างนั้น. **ทำไมจึงรู้จักสนุก?** ก็เพราะรู้ว่า
 มัน เป็นหน้าที่ที่ถูกต้อง หรือเป็นการประพฤติธรรม;
 จะแจ่วหรือจ้ำงอยู่ หรือจะกวาดถนนอยู่ นั่นก็เป็นการประพฤติ
 ธรรม. ทำหน้าที่เพื่อชีวิต. เราแน่ใจโดยกฎของอัป-
 บัจจกตา ว่าจะทำอย่างไรทำให้สำเร็จได้อย่างไร ก็เป็นสุขใน
 การทำงาน. ความสำเร็จนี้เป็นแบบวิทยาศาสตร์ คือตาม

กฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ไม่ต้องอาศัยไสยศาสตร์, ไม่ต้องอาศัยไสยศาสตร์ ซึ่งเชื่อเอาเองอย่างมลาย, เพราะเห็นความสัจธรรมแบบของวิทยาศาสตร์ จึงทำงานได้สนุก รู้สึกพอใจ; เมื่อพอใจก็เป็นสุข ขณะกำลังทำการงานนั้นเอง. ข้อนี้สำคัญมาก ต้องรู้ให้คว่ำเราอาจจะเป็นสุขได้เมื่อกำลังทำงานอยู่นั้นเอง ถ้ารู้เรื่องปรมาัตตธรรมคืออิทัปปัจจยตา การทำงานชนิดนี้มีธรรมะอิทัปปัจจยตาเป็นเครื่องกระตุ้น, ที่เขาเรียกกันว่าโมทิฟ (motive) เครื่องกระตุ้นจิตใจให้ทำอะไร อย่างเข้มแข็งสนุกสนาน.

เดี๋ยวนี้เรามีกฎของอิทัปปัจจยตาเป็นเครื่องกระตุ้นมันก็เท่ากับว่า เป็นความกระตุ้นในทางจิต เป็นความกระตุ้นในทางธรรม มีพระเจ้าเป็นเครื่องกระตุ้น. พระเจ้าสูงสุดคือกฎอิทัปปัจจยตา มาเป็นเครื่องกระตุ้น, มี motive เป็นทางธรรม ไม่ใช่ทางกิลเลส. กิลเลสมันก็กระตุ้นได้เหมือนกัน แต่มันกระตุ้นลงไปในนรก; ธรรมะสูงสุดกระตุ้นไปในทางที่เรปรารถนา หรือทางฝ่ายที่ฝ่ายสูง. นี่ก็คือมีความแน่ใจหรือมีศรัทธา ในสิ่งที่กระทำ, มีความพอใจ หรือ *อัมตะ* ในสิ่งที่กระทำ มีกำลังใจ *หะ* ในสิ่งที่กระทำ, มีความตั้งใจ

มัน คือสมาธิ ในสิ่งที่กระทำ เพราะอำนาจของการที่มี
 อธิปไตยจยตาเป็นเครื่องกระตุ้น ส่วนแต่ทำให้เกิดความสุข,
 โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือ ความพอใจ ฉันทะ พอใจในสิ่งที่
 กำลังกระทำ นั้นแหละทำให้เกิดความสุข; แม้จะทำงาน
 อย่างเหน็ดเหนื่อยอยู่

เมื่อทำงานแล้วถ้าพลาดหรือสมหวังก็ตาม ก็หัวเราะ
 ไปด้วยปัญญา : สมหวังก็หัวเราะว่าเออ... มันเช่นนั้นเอง
 ตามกฎ อธิปไตยจยตา, ผิดหวังก็ว่าเออ... มันเช่นนั้น
 เองตามกฎของ อธิปไตยจยตา; นั่นคือไม่มีความทุกข์
 ถ้าพลาดก็ทำเสียใหม่ให้ถูกต้องตามกฎอธิปไตยจยตาฝ่าย
 ที่ถูกต้อง. เกียวนี้มันไปเป็นฝ่ายที่ผิดพลาด มันก็ต้องผิด
 พลาด, ไม่เกิดขึ้นเตือนร้าย เมื่อผิดพลาดหรือสมหวัง, แต่อีก
 ทางหนึ่งก็ไม่หัวเราะไม่ร้องไห้ ด้วยความโง่ ตามแบบของ
 คนทั่วไป ที่เมื่อสมหวังก็หัวเราะ เมื่อผิดหวังก็ร้องไห้.
 มันเป็นการกระทำด้วยความโง่ ไม่รู้ว่าผิดพลาดหรือสมหวัง
 มันก็เป็นของธรรมดา; กำไรหรือขาดทุนมันก็เหมือนกัน
 ที่มันเช่นนั้นเอง ได้มาหรือเสียไป มันก็เช่นนั้นเอง.

ถ้าจะพูดให้รุนแรงที่สุด ก็ต้องพูดว่าชั่วหรือดี อ้วน
แต่อัปรีดีเท่ากัน, ชั่วถ้าไปหลงกับมันก็อัปรีดี, ดีถ้าไปหลง
กับมันก็อัปรีดี, อัปรีดี คำนี้ตามตัวหนังสือ แปลว่าไม่น่ารัก,
อะ แปลว่าไม่ ปรีดี แปลว่าน่ารัก, อัปรีดี แปลว่าไม่น่ารัก :
ไปหลงกับมันแล้วมันกัดเอาทั้งนั้นแหละ ไม่ว่าชั่ว
หรือดี. อันธพาดในท้องถนนทั้งหลาย เขาก็หลงก็ตามแบบ
ของเขา เขาจึงทำอันธพาด. คนไม่อันธพาดสองไปหลงก็
จะต้องนั่งหน้าคาเช็กหัวเข่าอยู่บ่อยๆ ถึงกับฆ่าตัวตายก็มี.
ฉะนั้นอย่าไปหลงกับมันทั้งชั่วทั้งดี ให้เดินตามกฎของอิตัป-
บัจจยทา. มองเห็นอยู่โดยอิตัปปัจจยตา แล้วจะไม่หลง
ชั่วหรือไม่หลงดี.

เมื่อทำได้อย่างนี้ การงานก็เป็นของที่ให้ผลอันน่า
ปรารถนาหลายอย่าง : การทำงานเหงื่อไหลไคลย้อยอยู่ก็ตาม,
จะเป็นการศึกษาให้รู้จักโลก ให้รู้จักชีวิต. จะเป็นการกีฬา
มันก็เล่นสนุก เพราะพอใจ. จะเป็นศิลปะที่สอนให้เราทำงาน
อันประณีต. จะเป็นอาชีพที่ทำให้เราดำรงอยู่ได้, เป็นเกียรติ
ของมนุษย์ เกียรติสูงสุดของมนุษย์ก็อยู่ที่การงาน. จะเป็น
อนามัยคือทำให้มีสุขภาพอนามัยดี เป็นตัวชีวิตนั่นเอง **รู้อะไร**

เกี่ยวกับชีวิตมากขึ้น มันก็เป็นการเดินทางไปนิพพาน.
 คุชิจการทำงานนั้นแหละเป็นการเดินทางไปนิพพาน มันเข้า
 ของขำนาญในเรื่องของชีวิต มันก็ก้าวหน้าสูง ๆ ขึ้นไป ;
 ถูกแล้วมันไม่ไปไหน มันก็ต้องไปนิพพาน.

ทำงานสนุกและมีความสุขแล้วชีวิตไม่มีปัญหา.

การเป็นสุขในการทำงานนี้ ป้องกันโรคทุก
 ชนิด, คือทำจิตให้ปรกติ; โรคทางกายเกิดมาจากจิตไม่
 ปรกติเป็นส่วนใหญ่ โรคกระเพาะ โรคความดันสูง โรคเบา
 หวานนั้น เพราะจิตไม่ปรกติอย่างรุนแรง ในแง่โลก โกรธ
 หลง อย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว, โสติดมันก็สร้างสารทางเคมีที่
 เป็นอันตรายแก่สุขภาพขึ้นมา, จิตผิดปรกติ กายก็ผิดปรกติ
 แล้วมันก็มีโอกาสที่จะเกิดโรค. เราทำงานให้สนุก เป็น
 สุขเสียเมื่อทำการงาน, มันป้องกันโรค.

ถ้าทำสนุก ก็ทำได้ ๑๘ ชั่วโมงต่อวัน ; ฮาตมาเคย
 ตองมากแล้ว เขาทำงานกัน ๘ ชั่วโมง ฮาตมาทำ ๑๘ ชั่วโมง
 ต่อวัน ได้ผลงานมาก, ปราภฏอยู่เป็นหนังสือ; หลายคนไปดู

แล้วไม่เชื่อว่า^๒คนเคี้ยวทำ, อาจมาว่า^๒คนเคี้ยวทำ แต่มัน
ทำสนุกนิตทำวันละ ๑๘ ชั่วโมง.

ถ้าทุกคนทำงานสนุกเป็นสุขเมื่อทำการงานแล้ว
เงินจะเหลือใช้, เพราะไม่ต้องเอาเงินไปซื้อหาความสุขที่
ไหนอีก, มันเป็นสุขเสียแล้วในการงาน, ไม่ต้องคอยปรับ
ไม่ต้องทำอาชญากรรมใดๆ เพราะหาเงินมาใช้สนองกิเลส
ไม่ทัน.

ทำให้คิดเกิดการกระทำอย่าง^๒นี้ มันทำได้ทั้งที่เป็นชาวนา
ชาวสวน เป็นกรรมกร เป็นข้าราชการ เป็นศิลปิน, ทุกระดับ
ชนิดของการทำงานที่มนุษย์เรากระทำกันอยู่, ถ้าอันธพาลด้วย^๒วัน
อันธพาลด้วย^๒เกิดตามท้องถนน เมื่อถือหลักอย่าง^๒นี้แล้ว เขาจะ
ไม่เกิดความรู้สึกว่าไปขโมยดีกว่า ไปขโมยดีกว่า, มันทำงาน
อยู่ไม่ทันแก้กิเลส ไม่ทันแก้ความต้องการ ไม่สนุกสนาน,
มันเหงื่อไหลไคลย้อย แต่ถ้าเขามี^๒อิทธิปัจจัยตา ความรู้
ในข้อ^๒ตามที่^๒เป็นจริงเหลือเพียงอยู่, เขาจะไม่รู้สึกเป็น
ทุกข์เมื่อทำงาน, เหงื่อออกมากยิ่งเหมือนกับอาบยาเย็น
เหมือนกับอาบยาเย็น.

ถ้าหากว่าประชาชนทุกคนถือหลักอันนี้ รัฐบาลจะ
 ไม่มีกฏหมายกวดขันการค้า จะไม่มีปัญหาใดๆ คือไม่มีปัญหา
 อันแรพาส ไม่มีปัญหาขาดดุลการค้า ระวังระสายทางเศรษฐกิจ
 ทะเลาะวิวาทกันเพราะเหตุนี้. นี่แท้คือ ศีลธรรมอันสูงสุด
 ของสังคม, มีปรมาัตถธรรมเป็นรากฐาน ขอให้เลิกใช้
 อบายมุขทุกชนิด มาแก้ปัญห เศรษฐกิจ ของประเทศ
 กันเสียที. ขอให้เลิกใช้อบายมุขทุกชนิด มาแก้ปัญห เศรษฐ-
 กิจของประเทศชาติกันเสียที. ขอให้แน่ใจในการที่จะเลิกใช้
 อบายมุขทุกชนิด มาแก้ปัญห เศรษฐกิจกันเสียที. มิฉะนั้น
 เราจะทำตนเป็นพุทธรักษาไม่ได้.

การที่จะทำงานให้สนุกเป็นกันนี้ มัน ต้องปรับ
 ประจใจกันเสียใหม่ คือการศึกษาให้เข้าใจเรื่อง อธิปไตย
 บั๊จจยตา, ว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงมีอยู่ตามกฎอธิปไตยบั๊จจยตา,
 สิ่งทั้งหลายทั้งปวงเป็นไปตามกฎอธิปไตยบั๊จจยตา, สิ่งทั้งหลายทั้ง
 ปวงดับไปตามกฎอธิปไตยบั๊จจยตา, มีกฎอธิปไตยบั๊จจยตาเป็นหลัก
 เป็นประธานของธรรมชาติ โดยธรรมชาติ ตามธรรมชาติ.

ปฏิบัติโดยกฎอธิปไตยบั๊จจยตา นั้นสรุปความได้
 ง่ายๆ นิดเดียวว่า อย่าทำผิดเมื่อมีผัสสะ, คนเรามีผัสสะ

ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อยู่ตลอดเวลา, อย่าทำผิดเมื่อ
ผิดซะ ทำผิดเมื่อผิดซะแล้วมันก็เกิดกิเลส เกิดกรรมชั่ว เกิด
ทิฏฐิอันเลวร้าย. มีคำกลอนที่จะต้องจดจำ ไว้เป็นหลักว่า:—

ความทุกข์เกิดที่จิต. เพราะทำผิดเมื่อผิดซะ,
ความทุกข์จะไม่โผล่ ถ้าไม่ใจเมื่อผิดซะ
ความทุกข์เกิดไม่ได้ ถ้าเข้าใจเรื่องผิดซะ.

ถ้าเราเข้าใจเรื่องผิดซะ เราก็ควบคุมจิตได้ทุก
ขณะที่มีอะไรมากระทบ.

อันธพาลทั้งหลายเขาบูชาเนือหนึ่งเป็นพระเจ้า โดย
อบายมุขนั่นเอง เขาอบายมุขมาบูชาความสุขสนุกสนานของ
เนือหนึ่ง จึงบูชาอบายมุขเหมือนกะเขาบูชาพระเจ้า, เรียกให้
ออกมาเสียจากความเป็นอันธพาลเน้น ไม่น่า ไม่น่า.

ข้อนี้อุปมา เล่าไว้เป็นนิทาน เล่าๆกันสืบมา ขอ
ให้ทบทวนสักนาทีหนึ่งเถิด คือว่า พ่อแม่ไปธุระนอกบ้าน
กลับมาเห็นบ้านไฟไหม้ตุ๊กอยู่บนหลังคา; แต่ลูกเด็ก ๆ ยัง
เล่นกันอยู่อย่างสนุกสนาน ที่พื้นบ้านชั้นล่าง เรียกให้ออกมา
ไม่ออก เพราะเขากำลังเล่นอย่างสนุก กำลังเล่นกันอย่างสนุก

เรียกให้ขอกไม่ออก. พ่อแม่ก็ใจหาย, ในที่สุดเกิดสติปัญญา
คิดได้ขึ้นมาว่า โอ้... ลูกมาเร็ว มาเร็ว พ่อมีขนมที่อร่อย
ที่สุด มีตุ๊กตาแปลกที่สุดมาให้เดี๋ยวนี้; พ่อพูดอย่างนี้ เด็ก ๆ
ก็วิ่งออกมาจากบ้านที่เรียนภาษาอังกฤษใหม่อยู่.

นี่ขอให้ดูเถาะว่า คนเราในเมื่ออยู่ด้วยความสนุกสนาน
เพลิดเพลินอะไรอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่เสมอ. การที่จะบอกให้
เด็กมีความสุขนั้นทำไม่ได้; ถ้าเด็กอันหนึ่ง ต้องเอา
อันหนึ่งมาแทน. เคยวันเขา มัวเมาในกองทุกข์ เห็นกอง
ทุกข์เป็นความสุข ไม่อยากออก ขวนให้ไปนิพพาน
ไม่มีหวัง. จะต้องทำให้รู้สึกว่ามีอะไรดีกว่านั้น มีความสุข
ที่ดีกว่านั้น.

อย่างไรจะให้เขาเลิกเซโรอินนี้ เด็กเฉยๆไม่ได้ ต้อง
มีอะไรที่ดีกว่าเซโรอินมาให้แทน. มีผู้เสนอว่าความสุขที่เกิด
จากการทำสมาธินั้นแหละ มอบให้คนที่เลิกเซโรอินได้เข้าไป
เสพเถิด. เราจะไม่กลับไปหาเซโรอินอีก. ดังนั้น สถานที่
บำบัตยาเสพติด จะต้องมีการให้คนที่เคยติดยาเสพติด
นั้นได้รับแทน. ควรจะเป็นสถานที่ฝึกสมาธิ ให้ได้รับ
ความสุขจากสมาธิ. เราเป็นสุขอยู่กับสมาธิ ก็ไม่กลับไปหา

เฮโรดิม. ^๕เราจะต้องใช้ทั้งพระยศ ^๕ต้องใช้ทั้งพระคุณ.
 การที่จะให้เด็กตัวอ่อนมาบังคับนั้น มันเป็นไปได้ ^๕ต้องมี
 พระคุณ คือเอาอะไรให้แทน เมื่อเขาเด็กแล้ว.

เรื่องนรกสวรรค์ : ^๕มีนรกไว้ขู่บังคับ ^๕มีสวรรค์
 ไว้ล่อให้ตามมา; ^๕ต้องทำให้เขารู้สึกในรสของนรก, ^๕ให้รู้สึก
 ในรสของสวรรค์ ^๕อย่างเป็นทางการรัฐโลก, ^๕อย่าฝากไว้ชาติหน้า
 ทั่วยุติแล้ว ^๕หรือบางทีหลายชาติเกินไป, ^๕ต้องเคี้ยวและที่
 ให้รู้จักเรกสวรรค์, ^๕อย่าให้เพียงแต่ความเชื่อมลายในเรื่อง
 ของนรกหรือสวรรค์ ^๕ต้องให้มาปรากฏแก่ใจจริงๆ.

มีคนเรากล่าวมา, ^๕คำมันหยาบคายสักหน่อยว่า คำ
 คำชาตมา ^๕ว่าชาตมานี้เด็กของเก่า ^๕อีกเด็กเรื่องนรก ^๕ยกเด็ก
 เรื่องสวรรค์, ^๕ข้อนี้ไม่ใช่ดอก ^๕เพียงแต่ทำให้เห็นชัด
^๕ที่นี้และเตียน ^๕นรกสวรรค์หรือนิพพานอะไรก็ตาม ^๕ทั่วยุติ
 แล้วนั่นไม่เป็นไร, ^๕อย่าทำผิดที่นี้ ^๕จะไม่ตกนรกที่ไหน
 หมด, ^๕ทำถูกที่นี้ก็จะมีสวรรค์ทั้งที่นี้และทั้งต่อตายแล้ว,
^๕จะต้องรู้จักสิ่งเหล่านี้ ^๕ทั้งโดยภาษาคนและภาษาธรรม; ^๕ภาษา
 คนนี้พูดกัน ^๕ไม่ต้องมีความรู้สึกที่เป็นสันติรัฐโลก, ^๕แต่
 ภาษาธรรมนั้น ^๕ช่วยให้รู้สึกได้เป็นสันติรัฐโลก ^๕ว่าเด็ด

ร้อนเหมือนไฟเผาอยู่ในจิตนั้นแหละคือนรก, สวรรค์ก็คือพอ
 ใจจนขมมือไหว้ตัวเองได้, ขมมือไหว้ตัวเองไค้นั้นคือสวรรค์,
 รุสติกอยู่ในใจได้ ทินและเคียวนี้ เห็นนรกอย่างนี้มันเห็นจริงๆ
 แล้วมันก็กลัว, เห็นสวรรค์อย่างนี้มันเห็นจริงๆ แล้วมัน
 ก็อยากจะได้, จึงอยากจะเลิกจากนรก เพื่อไปสู่สวรรค์ได้.

อิทัปปัจจยตาเป็นทางดำเนินชีวิต.

ข้อนี้จะต้องประพาศกัน ไม่ว่าจะอยู่เป็นชาวนา
 หรือไม่ว่าจะเพื่อการบรรลุนิพพาน, อิทัปปัจจยตาเป็นสติ
 ปัญญา ทำให้ทำงานสนุก ทำให้ควบคุมผัสสะได้ คือ
 ไม่เกิดกิเลส หรือเกิดกิเลสขึ้นมาทีละที ไม่อยู่ใต้อำนาจของ
 กิเลส, มีอารมณ์น่ารักน่าพอใจเข้ามา ก็ไม่ตกอยู่ใต้อำนาจของ
 อารมณ์นั้น, จิตไม่ตกอยู่ใต้อำนาจอารมณ์ จิตไม่ตกอยู่ใต้อำนาจ
 ของกิเลส นั่นแหละคือโลกุตตระ. *โลกุตตร-*
ธรรม คืออยู่เหนือโลก เหนืออำนาจของสิ่งยั่ววนในโลกกัน
 ทินและเคียวนี้ มีโลกุตระกันทั้งสี่และเด็ยวัน นี้เรียกว่า
 นิพพานก็ได้, ไม่มีกิเลส ไม่มีความร้อนเข้าไปเผาอยู่ในจิตใจ,
 เมื่อนั้นเป็นนิพพาน ; แม้จะเป็นนิพพานด้วยอางช่วยณะ

น้อย ๆ เราอาจจะขายออกไป ให้เป็นนิพพานสมบูรณ์และ
ถาวรได้เหมือนกัน.

เราจะต้องจับตัวเอง, จับตัวเอง มาฝึกกรรมะ โทษ
หัวข้อที่บัญญัติออกมา ให้ควบคุมผัสสะได้: **อย่าเป็นทาส**
ของผัสสะ, อย่าทำผิดเมื่อมีผัสสะ. ทุกคนทำให้ได้ นับ
ตั้งแต่เทวดาลงมาจนถึงคนเขอตาน, หรือนับตั้งแต่คนเขอตาน
ขึ้นไปจนถึงพวกเทวดา.

นี่ขอให้มันจริง ให้มันเกิดขาดลงไป ในการที่จะ
ใช้กรรมะเป็นเครื่องดำเนินแห่งชีวิต จะต้องจริงๆ ที่
สุด. เหมือนตัวอย่างที่ดี ที่ปรากฏเมื่อเร็วๆ นี้ ในหน้า
หนังสือพิมพ์ "ไทยรัฐ" ฉบับ ๒๐ มิถุนายน เล่าเรื่องคนจริง
ขนาดเป็นนักบุญ เป็นผู้กล้าหาญเพื่อจริยธรรม ชื่อนางเลื่อน
ศุภรัตน์ อายุ ๕๕ ปี บ้านเลขที่ ๕๓ หมู่ที่ ๑ ตำบลนาเกาะ โทษ
พิทลุง ตกลงกับตุ๊กชวยว่า การบวชคราวนั้นไม่เสียงเหล็ก,
ก่อนบวชหนึ่งวันที่เป็นวันทำขวัญนาคนั้น ต้องไม่เสียงเหล็ก
ที่ตุ๊กชวยก็เอาเหล็กมาเสียง แม่ชานมาเห็นถามากันหมด
แม่ก็เสียใจ กลับไปในสวนหลังบ้าน กินยาฆ่าแมลงเข้าไปมาก
ที่สุด, แล้วก็ไปตายกลางทาง เมื่อไปโรงพยาบาล, งานบวช

นาคเลอกกลายเป็นงานศพ คุณยายอย่างนี้เพิ่งปรากฏเดี๋ยวนี้
เราจะเรียกว่าเป็นคุณยายนักบุญ เป็นผู้กล้าหาญเพื่อจริยธรรม.

ถ้ามันเป็นจริงตามนี้แล้ว ทำไมเราไม่ให้เกียรติแก่
คุณยาย รัฐบาลก็ดี คณะสงฆ์ก็ดี ทำไมไม่จัดพิธีให้เกียรติแก่
คุณยายนักบุญ ทั้งที่เราประจักษ์ชัดว่า ประจักษ์อะไร ๆ ต่อ
อะไรกันมากมาย ก็ทำกันได้ใหญ่โต แต่ไม่จัดพิธีให้เกียรติแก่
คุณยายนักบุญคนนี้. ขอให้ท่านทั้งหลายทุกคนพิจารณาดูให้
ดี ให้เห็นความจริงอันแท้ตบตาของคุณยายนักบุญคนนี้ ฮาตมา
เห็นว่า ถ้ามันเป็นจริงตามนี้แล้ว คนทั้งประเทศควรจัด
พิธีให้เป็นเกียรติแก่คุณยายคนนี้ ในฐานะเป็นนักบุญผู้กล้า
หาญ เสียสละชีวิตเพื่อจริยธรรม บุชาพระพุทธ พระธรรม
พระสงฆ์ด้วยชีวิต อย่างนี้จะหาได้ที่ไหนบ้าง ก็ลองคิดดู.

หวังว่าท่านทั้งหลายจะเข้าใจเรื่อง อิทัปปัจจยตา ว่า
เป็นทางดำเนินแห่งชีวิต ไม่ว่าเราจะอยู่เป็นชาวนาที่
หรือว่าจะบรรลุนิพพาน ก็ยังมีความรู้เรื่องอิทัปปัจจยตา
ให้บังคับผัสสะให้ไว้, อย่าเป็นทาสของผัสสะ, อย่าอยู่ใต้
อำนาจของอารมณ์ที่มากกระทบ, อย่าอยู่ใต้อำนาจของกิเลส
ที่เกิดขึ้น จะต้องทำลายล้างกิเลสนั้นเสียให้ได้.

ขอให้พยายามกันทุกผู้ทุกนาม เพื่อเข้าใจอิทัปปัจจย-
 ทา ธรรมะอันสูงสุดที่พระพุทธองค์ ได้ตรัสรู้แล้วทรงเคารพ
 ทนที่ ทรงเคารพในฐานะเป็นสิ่งสูงสุด ความรู้เรื่อง
 อิทัปปัจจยตา ช่วยให้พระบรมศาสดาตรัสรู้เป็นพระ-
 สัมมาสัมพุทธเจ้าขึ้นมา ; หมายความว่าแก้ปัญหาได้ทุก
 อย่าง. เราลูกศิษย์พระตถาคต เามาแก้ปัญหากันทุกอย่าง.
 โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาแห่งการตกเป็นทาสของกิเลส,
 ปัญหาแห่งการตกอยู่ใต้อำนาจของกิเลส เป็นอันเราปลดแอกไป
 ทั้งบ้านทั้งเมืองหรือทั้งโลก ทั้งโลกมันเป็นอันหลุด เพราะ
 ตกอยู่ใต้อำนาจของกิเลส เพราะไม่รู้เรื่องอิทัปปัจจยตา.
 ทั้งนี้ เราจะต้องรู้เรื่องอิทัปปัจจยตา. ชีวิตจะต้องดำเนิน
 ไปทุกฝีก้าว โดยกฎของอิทัปปัจจยตา ไม่ว่าจะอยู่เป็น
 ชาวนา หรือจะบรรลุประณีพพาน.

ขอให้เข้าใจและปฏิบัติ แล้วชวนกัน ทำงานให้
 สนุก เป็นสุขเมื่อทำการงาน, เงินไม่รู้อะไรไปทำอะไร
 เพราะเป็นสุขเสียแล้วเมื่อทำการงาน ก็ไม่ต้องคอยรับขึ้น หรือ
 ไม่ต้องไปเป็นอันทาสตามท้องถิ่น. ทุกคนจะมีทรัพย์สิน
 สมบัติพอตัว ช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ ขอให้ประพฤติโดย
 หลักอันนี้แล้ว มีความสุขสวัสดิกันทุกถ้วนหน้า อยู่ทุกที่พา
 วาตรีกาลเทอญ.

ปรมัตถธรรมกถึบมา ตอน ๓

ครั้งที่ ๒๖

๒๑ สิงหาคม ๒๕๒๖

[ออกอากาศครั้งที่ ๖๒]

ปรมัตถวิจารณ์ เกี่ยวกับพระคุณของแม่.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในวันนี้ อาตมาจะกล่าว
โดยหัวข้อว่า ปรมัตถวิจารณ์เกี่ยวกับพระคุณของแม่.

บางคนอาจจะนึกสงสัยว่า นี่เป็นการแทรกแซง ของ
การบรรยายเกี่ยวกับ *อิทปิปัจจยตา* หรืออย่างไร. อาตมา รู้สึกว่า
ไม่เป็นการแทรกแซง เพราะว่าถ้ารู้จักปฏิบัติเกี่ยวกับแม่ ให้
ถูกต้อง มันก็เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกฎของ *อิทปิปัจจยตา*
อยู่แล้ว. แต่เนื่องจากมีผู้ขอร้องให้พูดเรื่องเกี่ยวกับแม่

อาตมาก็ต้องยอมไว้ เรียกว่าเกรงใจก็ได้ เพราะว่าเราทำงาน
ร่วมกัน.

แต่คิดคุ้ยคุ้ยทีหนึ่ง ก็รู้สึกว่าเป็นคนแม่แม่ แม่จะ
เป็นเด็กหัวหงอกแล้ว ก็ยังมีแม่ ใครๆ ก็ยังมีแม่ แม่ยัง
จำเป็นอยู่; แม่แก่เด็กหัวหงอกที่ต้องรับรู. ขอให้เฝ้าย่างนี้
กันทุกคน ถ้าเป็นเด็กหัวหงอกแล้ว ยังสนองคุณของแม่
ไม่ได้ มันก็คุ้ยคุ้ยอยู่ จึงเป็นสิ่งที่ต้องศึกษา สำหรับเป็น
ตัวอย่างแก่เด็กที่ยังไม่มุ่งนำไปทีเดียว.

พ่อสร้างชีวิต แม่สร้างวิญญาน.

ทีนี้เราก็จะได้พิจารณาจนถึงคำว่าแม่ สิ่งแรกที่สูก
ที่จะต้องพิจารณา ก็คือคำว่า *ทำไมภาษาอิต* ที่ใช้กันอยู่เป็น
หลักนี้ มีคำว่า *มาตาปิตา* คือแม่—พ่อ; ไม่เหมือนกับ
ภาษาไทยที่พูดว่าพ่อ—แม่. ทั้งที่ประเทศอินเดียเป็นแม่
แบบวัฒนธรรมของไทยเราทุกอย่างทุกประการ. ภาษาอินเดีย
ใช้คำว่า แม่ พ่อ แต่เราก็ยังมาใช้กันสับสนกันว่าพ่อ แม่. ข้อนี้
ก็เป็นสิ่งที่ควรจะพิจารณา ว่าทำไม ภาษาบาลีโดยเฉพาะ จึง
ใช้คำว่าแม่และพ่อ

ขาดมาเห็นว่า เพราะแม่มาก่อน ถึงก่อน หรือสอน
ก่อน แก่ลูกเล็ก ๆ นั้น. ฉะนั้น ทำให้นึกถึงแม่ก่อนพ่อ:
จะพูดก็ที่ว่า เด็กทารกเขาจะออกเสียงว่าแม่ได้ง่ายกว่าพ่อ,
ก็ขอยกเสียงคำว่ามา ได้ง่ายกว่าที่จะออกเสียงว่าป๊า. ออก
เสียง ม. ง่ายกว่าออกเสียง ป., เด็กคงจะพูดคำว่า แม่ ได้ดี
ก่อนคำว่าพ่อก็ได้. และเมื่อพูดถึงพฤติการณ์ทั่วไปแล้ว แม่ มา
ก่อนพ่อ. สรุปความแล้วก็อาจจะได้เป็นว่า พ่อสร้างชีวิต
แม่สร้างวิญญาณ.

ข้อนี้ ขอให้สนใจกันสักหน่อยว่า *แม่สร้างวิญญาณ*
ของลูกได้อย่างไร. เราได้รับมรดกจากแม่ ในเรื่องมรดก
หรือการเป็นอยู่มากกว่าพ่อ; จะขอยกตัวอย่างที่แม่ได้ทำ
หน้าที่ของแม่ ในการสร้างนิสัยอันละเอียดให้แก่อีก เช่น :—

ในความเรียบร้อย แม่กวาดชั้นให้ล้างจานข้าวให้
สะอาด ให้เรียบร้อย, แล้วเก็บให้เรียบร้อย, เสื้อผ้าต้อง
เรียบร้อย, ปูที่นอนเรียบร้อย, ล้างมือล้างเท้าสะอาด.

แม่สอนให้ประหยัด เก็บนิสัยประหยัด แม่บังคับ
ให้ใช้น้ำล้างเท้าอย่างประหยัด, ใช้น้ำอาบอย่างประหยัด, ใช้

พี่น้องอย่างประหยัด เชื้อกผูกของ กระดาษห่อของ, เศษ
กระดาษที่พอจะทำเชื้อไฟใส่สักก้นหนึ่ง ก็ยังต้องประหยัด.

แม่สร้างนิสัยอ่อนน้อมถ่อมตน แม่สอนว่ายอม
แพ้นั้นไม่ถือว่าเป็นการเสียเกียรติ เพราะให้เรื่องมันระงับไป;
แต่ก็ไม่ต้องเสียหยาอะไร เพียงแต่ว่าต้องยอมแพ้ มันเป็นการ
ปลอดภัย, แล้วใคร ๆ ก็รักคนที่ยอมแพ้ไม่ให้เรื่องเกิด.

แม่สอนให้เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แม่สอนว่าให้ลูกแมว
ไว้กินข้าวก่อน แล้วคนจึงกิน, สัตว์เศรษฐกิจเป็นเพื่อนของ
เรา, คนขอทานเป็นเพื่อนของเรา, คนไร้ญาติขาดมิตรมา
ทาสอยู่ตามท่าหน้า ก็จะต้องเอื้อเฟื้อ, ถ้าเรากินเองมันก็ถ่าย,
ออกหมด ถ้าเราให้เพื่อนกิน มันอยู่ในหัวใจของเขาวนนานนัก

แม่อบรมนิสัยให้รักน้อง ให้รักเพื่อน แม่สอน
ว่า น้องเขาเปรียบพี่ได้; แต่พี่เขาเปรียบน้องไม่ได้ น้อง
โกงพี่ได้, แต่พี่โกงน้องไม่ได้ อย่างนี้เป็นต้น.

แม่สอนให้รู้ว่า โกงไม่มีเห็น เพราะว่ามันช่วยจิกให้
กันและกัน, ลูกไก่เล็กๆ ยังช่วยจิกเห็นให้ลูกไก่ตัวใหญ่ ฉะนั้น
เห็นที่มันอยู่ตามหน้าตามหงอน ซึ่งจิกเองไม่ได้ แต่ไก่ก็ไม่มี
เห็น เพราะมันปฏิบัติหน้าที่ที่เพื่อนของมันและกัน. แม่แต่

ว่าถึงมันก็หาหาให้แก่กันและกัน, สุนัขมันก็อังกัดหมัดให้แก่กันและกัน ตรงที่ ๆ มันกัดเองไม่ได้ เราจึง ต้องมีเพื่อน.

แม่อบรมนิสัยกตัญญูรู้คุณ ให้เด็กเล็กๆ ช่วยทำงานให้แม่บ้าง ทำอะไรไม่ได้มาก ก็เพียงแค่ช่วยตำน้ำพริก แกลงให้ก็ยิ่งดี, เหยียบซาให้แม่หายเมื่อย, เอาไข่ใส่เมื่อแม่เจ็บไข้ นี่ปฏิบัติกันมาจนเป็นนิสัย.

เคารพคนแก่ คนเฒ่า พระเจ้าพระสงฆ์ ประณมมืออยู่ตลอดเวลา.

ให้ปลุกฝัง คือว่าให้ใช้เวลาว่างปลุกพริก ปลุกมะเขือ ปลุกตะไคร้ คอกมะติ คอกราตรี แม้แต่สับประรด กล้วย ก็ยังสอนให้ปลุก.

ยัง สอนคาถากันขโมย ให้ด้วยว่า "ถ้าคนกินเป็นบุญ ถ้าคนกินเป็นทาน." อาตมายังจำได้อยู่จนกระทั่งบัดนี้ ว่าถ้าคนกินให้ถือว่าเราเอาบุญ ถ้าคนขโมยเขาไปถือว่าให้ทาน แล้วมันก็จะไม่ถูกขโมยเลยจนตลอดชีวิต กลายเป็นให้ทานไปเสียทุกที; ถ้าสัตว์มากินก็เอาบุญ ก็ไม่ต้องฆ่าสัตว์ ไม่ต้องยิงสัตว์.

แม่อบรมนิสัยห้ามเล่นการพนัน แม่แก้หมากruk ก็ไม่ได้ ห้ามเล่นดนตรี เราชอบต้องแอบเล่น เรื่องซนก็ กักปลานันไม่ต้องพูด, เรื่องเหล้าเรื่องบุหรี่มันเกิดขึ้นเอง แม่ไม่ต้องการ พ่อและอาโก้ไม่เคยแตะต้องตั้งเท่านี้ เป็น เด็ก ๆ เห็นคนสูบกัญชามาแรงทั่วภาคยังไม่ ไผ่เสียงโครก ๆ นั้น รู้สึกว่าเขาเป็นวีรบุรุษแต่แรกก็ไม่กล้าลอง.

ทั้งหมดนี้ได้อยู่นิสัยมาจากแม่ ที่คอยจ้ำจี้จ้ำไช ว่า กลัวอยู่เสมอ. นิสัยเถอะว่า แม่สร้างอุปนิสัยสร้างดวงใจ พร้อม ๆ กับที่พ่อช่วยสร้างชีวิตโดยส่วนใหญ่หรือโดยส่วนรวม แม่อยู่ใน พ่ออยู่นอก.

ควรจะคุยไปถึงปัญหา ว่าเดี๋ยวนี้ในบ้านเมือง เรามีกฎหมาย เด็ก ๆ ไม่เคารพ ไม่รัก ไม่เชื่อฟังพ่อแม่ ชวนกันเป็นอันขาดมากขึ้น เพราะเขาไม่รู้เรื่องแม่ ปัญหา กำตั้งขยายตัว เพราะเด็กไม่รู้ว่แม่นั้นคืออะไร. แม่บางคน เสียอีกก็ไม่ว่าง ความเป็นแม่คืออะไร นี้ก็มีอยู่เหมือนกัน. เพราะเด็ก ๆ เหล่านี้ไม่รู้ว่ การทำให้พ่อแม่ร้อนใจนำ จาคคนนั้น เป็นความเลวร้ายอย่างใหญ่หลวง เขาจึงยัง กระทบกันอยู่. ดังนั้นเราจะต้องสอนให้เขารู้ว่ แม่คืออะไร.

แม่เป็นผู้สร้างโลก.

แม่คืออะไร? เป็นสิ่งที่ทุกคนควรรู้ และรู้โดย
 ประมัตตชนตลกซึ่ง แล่ความอันตลกซึ่ง, โดยประมัตตแล้วเรา
 ต้องกล่าวว่ แม่เป็นผู้สร้างโลก. โลกจะตีหรือเลว ก็เพราะ
 คนในโลกมันตีหรือเลว, คนในโลกมันจะตีหรือเลว
 ก็เพราะแม่ได้สร้างอุปนิสัยคนเหล่านั้นมาอย่างไร. ถ้า
 สร้างมาดี คนมันตี โลกมันก็ตี ถ้าสร้างมาไม่ดี โลกมันก็
 ไม่ตี. จึงเห็นได้ว่า แม่อยู่ในฐานะเป็นผู้สร้างโลก ราวกับว่
 เป็นพระเจ้า.

แม่เป็นผู้สร้างดวงวิญญาณของลูก แม่ต้องไม่ไป
 ทำหน้าที่พ่อ; ถ้าทำหน้าที่พ่อ พ่อก็จะว่างงาน แล้วโลกก็
 จะเลวลง เพราะไม่มีใครกล่อมเกลาดวงวิญญาณ. บางพวก
 เขาแก้ตัวว่ ราชได้ไม่พอ แม่ต้องไปช่วยทำงานหารรายได้
 นั้นหลบตาพูด เพราะมันไม่มองควว่ มันเป็นการเสียหาย
 มากกว่าได้.

ถ้าแม่จะต้องช่วยพ่อทำงาน ก็ต้องไม่ให้เสีย
 หน้าที่ของแม่ คือทำงานชนิดที่คู่แ่ลูกไปพลงก้องได้.

คนบางพวกเขายังเอาลูกสะพายหลังไปด้วย เมื่อไปทำงาน เพื่อว่าไม่อยู่ห่างจากลูก.

เมื่ออบรมความเก่งในบ้าน พ่ออบรมความเก่งนอกบ้าน ในสังคมที่กว้างกว่า แต่แล้วแม่ก็สร้างอุปนิสัยลูกมากกว่าพ่อ.

เราได้รับมารยาทอุปนิสัยต่างๆ นานา ติดเนื้อติดตัวมาจนถึงกระทั่งวันนี้. อุปนิสัยประหยัตกัศ สุภาพกัศ ขยันขันแข็งกัศ มาจากแม่โดยตรง, เรียกว่าเป็นเนื้อเป็นตัวมาเพราะการอบรมของแม่. เรายอมรับว่า พ่อช่วยเรามีอาหารกินให้ปลอดภัย, แต่แม่ก็ยังคงช่วยสร้างดวงวิญญาณของเราอยู่. พ่อรักเราอยู่วงนอก, แต่แม่รักเราอยู่ก้นอก ถึงกับว่ากินเลือดในอกแม่ กินนมของแม่, เรียกว่ามีการถ่ายพันธุอุปนิสัยมากที่สุด. นักเกษตรมักเฝ้าสมปลา กัศ เขาบอกให้ฟังว่า การเลือกพันธุ์ผสมนั้น เขาเลือกตัวเมียมากกว่าตัวผู้. เขาจะเลือกพันธุ์ตัวเมียที่ดีที่สุดมาเป็นแม่พันธุ์. พ่อพันธุ์ไม่ค่อยสำคัญนัก อย่างนี้ก็เป็นที่น่าฟัง.

แม่ควรอบรมลูกให้มีจิตใจสูง.

ที่แม่จะเข้าไปถึงการอบรม อบรมลูก บางคนสอนลูกไม่ให้ไหว้ใคร เพราะกลัวว่าจะเป็นทาสความกิตติความเห็นของใคร. แต่บางคนก็สอนให้ลูกไหว้ใครจนไม่ก้มกู่อะไรเอาเสียเลย. อย่างนั้นมันผิดทั้ง ๒ อย่าง. อตมมาก็คือว่าเราควรจะสอนลูกให้รู้จักเลือกกว่า ควรจะไหว้ใคร ดีกว่า. ดีกว่าที่จะให้ไหว้ไปทะพึด ดีกว่าที่จะไม่ไหว้เสียเลย. ลูกจะรู้จักเลือกไหว้ จะรู้จักผิดชอบชั่วดีในการรู้จักเลือกไหว้ เป็นการดีกว่าที่จะไม่ให้ไหว้ใครเสียเลย.

ในวันแรกของโรงเรียนอนุบาล เด็กๆ ควรจะเรียนกันแต่ว่า แม่คือใคร. อย่างนี้ดีกว่าเรียนหนังสือ. ไม่ต้องอุทริให้เรียนภาษาต่างประเทศไปตั้งแต่ชั้นอนุบาล. โทแล้วก็ไม่รู้ว่ แม่คืออะไร, แม่มีบุญคุณอย่างไร ก็ไม่รู้.

แม่ควรจะอบรมนิสัยจิตใจให้ลูกมีความรู้สึกสูง :

แม่ควรจะพาลูกไปที่ร้านอาหารที่อร่อยๆ ร้านของเล่นหรือของแคงตัวที่มีราคาแพง แล้วยกบอกลูกว่า ทั้งหมดนี้เขามิไว้สำหรับทำให้เราใจ. เด็กๆ จะรู้จักคิดไปตั้งแต่เล็กกว่า ทั้งหมดนี้มันมิไว้สำหรับทำให้เราใจอย่างไร. ของแคงตัวสวยๆ ของ

กินอร่อยๆ ของเล่น ตุ๊กตาที่น่ารักอะไรก็ตามเถอะ. ทั้งหมด
นี้แม่จะบอกว่า มีไว้สำหรับทำให้เราเริงแล้วลูกจะกินอย่างไร
มันจะมีผลอย่างไร ก็ค่อยรู้กันเอง.

สอนให้ลูกรู้ว่า เราจะต้องทำอะไร, เราควรมี
อะไร, ควรกินอะไร, ควรใช้อะไร, ควรบูชาอะไร, ควร
ทะนุถนอมอะไร, ถึงจะเป็นการถูกต้องที่สุด.

บอกให้ลูกรู้ว่า เรื่องกินก็ดี เรื่องกามก็ดี เรื่อง
เกียรติก็ดี มีลักษณะเหมือนกับดาบสองคม; ใช้มันทาง
หนึ่งก็วิเศษ, ใช้ไปทางหนึ่งก็เจริญ.

เด็กๆ ควรจะรู้ปรมาตม์เรื่อง ตัวกู-ของกู
ก็อย่างไร เสียหายอย่างไร ที่ละเล็กทีละน้อยขึ้นมาตาม
ความสมควร, ตามความเหมาะสม. เด็กๆ จะต้องรู้จัก
อกตชน เสียสละเพื่อแม่ ให้สมกับความรักปวักที่แม่ได้รับ
เมื่อกลตทเวามา. ให้เด็กๆ เขารู้จัก มีอะไรเพื่อได้ทำหน้าที่
ให้ถูกต้องเป็นผาสุก ไม่ใช่เพื่อยึดมันถือมัน. ลูกควร
จะรู้ว่า เราเกิดมาเพื่ออะไร จะปฏิเสธการเกิดมานี้ไม่ได้
เพราะมันเกิดมาแล้ว มันมีแต่ว่าต่อไปจะต้องทำอะไร.

ต้องส่งเสริมสัญชาตญาณแห่งความถูกต้อง.

ทันทีที่พูดถึงข้อที่ว่า แม่พ่อจะต้องส่งเสริมลูกอย่างไร. ก็คือ ส่งเสริมสัญชาตญาณ อย่างไร. พวกเด็ก ๆ ทารกมีสัญชาตญาณ แห่งการรักดี คุณเด็กพอทราบยกว่า ก็ ๆ มันก็ตั้งใจคบพุงเบ๊ะ ๆ เบ๊ะ ๆ เด็ก ๆ ก็ชอบทำงาน ชอบขอมมาทำงานว่านี่หนูทำเอง นี่หนูทำเอง; จะต้องส่งเสริมสัญชาตญาณ แห่งการชอบทำงาน นี้ ยิ่งขึ้นไปตลอดชีวิต.

เด็ก ๆ จะต้องรู้จักรักผู้อื่น รู้จักสังคัมกับผู้อื่น เราจะต้องช่วยเพื่อน เราจะต้องมีเพื่อน ถ้าเราไม่ช่วยเพื่อน เราก็อยู่ไม่ได้ และเราก็จะกลายเป็นคนมีนิสัยเดว.

เด็ก ๆ ทำงานให้สนุก รู้จักเป็นสุขเมื่อกำลังทำงาน ที่รู้สึกว่าเป็นความถูกต้อง. ความสุขที่แท้จริง ไม่ต้องใช้เงิน; เด็กคนไหน โตขึ้นก็จะรู้จักแสวงหาความสุขใจโดยไม่ต้อง ใช้เงิน ในชีวิตกับการงานนั้น ต้องเป็นสิ่งเดียวกัน ไปเสียเลย. งานคือเกียรติยศสูงสุดของคน การทำงานให้สนุกนี้เป็นหลักสำคัญที่สุด คือการเดินทางถูกต้องตามกฎของ อีทัปป์ัจจยตา ไครทำงานสนุกคนนั้นเดินตามกฎ อีทัปป์ัจจยตา อย่างยิ่ง.

ที่ลูกโตแล้ว ลูกโตขึ้นมาเป็นหนุ่มเป็นสาวแล้ว
 ควรจะชี้ให้เห็นในส่วนที่ลึกลงไปในฐานะเป็นปรมาตม์ ให้รู้
 ว่ากามารมณกับการสืบพันธุ์นั้นเป็นคนละเรื่องกัน ;
 กามารมณเป็นเรื่องของกิเลส มีผลคือบัวบวบเดียว บัวบวบเดียว
 เป็นเรื่องของกามารมณ อย่าไปหลงเป็นเทาสมัน, แต่เรื่อง
 สืบพันธุ์นั้นเป็นหน้าที่ของมนุษย์ ต้องประพฤติกกระทำ
 อย่างถูกต้อง. เดี่ยวนี้คนหนุ่มคนสาว เอาเรื่องกามารมณ
 ไปปนกับเรื่องการสืบพันธุ์ แล้วปฏิบัติผิด ๆ ; ถ้าปฏิบัติผิด
 มันก็เสียที่ที่เกิดมาเป็นมนุษย์ เพราะเกิดมาเป็นทาสของ
 กามารมณ. ใครเขาจะหลงใหลก็ตามใจเขา เราไม่เอา.

ไม่ต้องแต่งงานสมรสเพราะว่ากิเลสต้องการ แต่ ต้อง
 แต่งงาน เพราะความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ว่าเราต้องมีหน้าที่
 สืบพันธุ์ไว้ สืบพันธุ์มนุษย์ไว้ ให้มนุษย์เดินทางไปถึงนิพพาน
 ให้งานได้. ช่วงคนนั้นไปไม่ถึง ช่วงคนหนักก็ไปไม่ถึง.

การแต่งงานเพื่อแบ่งภาระกัน ให้มนุษย์ได้ทำ
 หน้าที่ของมนุษย์ สมบูรณ์ สะดวกโดยเร็ว และโดยง่าย,
 การแต่งงานเพื่อเป็นคู่คิด เพื่อช่วยกันให้เกิดความง่ายในการ
 ก้าวไปข้างหน้า เพื่อความสมบูรณ์แห่งความเป็นมนุษย์ ; แม้

จะพูดว่า เป็นเพื่อนเดินทางไปสู่นิพพานก็ไม่ผิด. แต่คนเราจะหัวเราะเยาะ นั่นมันคนโง่ ไม่ค่อยไปสนใจ. การสมรส การแต่งงาน เพื่อช่วยแบ่งเบาภาระ ความยากความลำบาก ของความเป็นมนุษย์นี้ให้มันง่ายเข้า, ไม่ใช่เพื่อมาหลงใหลในกามารมณ์; เหมือนที่เขาทำกันอยู่โดยมาก เสียสละทุกสิ่งทุกอย่างแพงมาก เพื่อการสมรสและแต่งงาน แต่เพื่อกามารมณ์, ไม่ได้เพื่อการก้าวหน้าไปของความเป็นมนุษย์, ดูจุดหมายปลายทางของความเป็นมนุษย์.

แต่ระวังให้ดี การพูดอย่างนี้ มันถูกคำทุกที มีผู้เขาไปพูดต่อก็ไม่พ้นจากการถูกคำ; แต่อาตมาก็ยังขอพูดอยู่อย่างนี้. แม่จะสอนลูกๆ ให้รู้ว่า ชีวิตคืออะไร การสมรสคืออะไร; ใครจะคำก็ตามใจ เราจะทนทำไป เพื่อการบูชาคุณของแม่เองนั้นก็ยิ่งได้.

แม่ทั้งหลายล้วนแต่ต้องการให้ลูกรอด และต้องการให้ลูกไปได้ไกลกว่าพ่อแม่ ด้วยกันทั้งนั้น.

วันแม่ สรุปความวันนี้เป็นวันแม่ ต้องพูดกันถึงหน้าที่ของแม่ ต้องพูดกันถึงพระคุณของแม่ ไนแรงที่เป็นปรมัตถวิจาร์ณ, คือพิถีพิถันระนากันในส่วนลึกของความหมาย

เรียกว่าปรมาตตวิชารณ. การพูดอย่างนี้ ก็ยังคงอยู่ในชุดของการบรรยาย เรื่องปรมาตตธรรมกถัมมา เพื่อเป็นรากฐานของศีลธรรม.

ความรู้ทางปรมาตต

จะช่วยให้การปฏิบัติให้ถูกต้อง.

การปฏิบัติให้ถูกต้องต่อแม่ ต่อพ่อ หรือแม่พ่อปฏิบัติถูกต้องต่อลูก นั้นเป็นเรื่องศีลธรรมที่เว้นไม่ได้ ที่จำเป็นที่สุด, แต่การที่จะปฏิบัติให้ถูกต้องโดยแท้จริงนั้น ต้องมีความรู้ในส่วนปรมาตตธรรม, คือในส่วนลึกที่สุดที่มองเห็นยาก, ต้องใช้สติปัญญาพิจารณาว่า ความเป็นพ่อคืออะไร ความเป็นแม่คืออะไร ความเป็นลูกคืออะไร กระทั่งความเป็นหลาน เหลนสืบ ๆ ไปคืออะไร. เขาก็จะปฏิบัติได้ถึงความหมายในส่วนลึก จะได้รับประโยชน์ในส่วนลึก; มิใช่สักว่าเกิดมาแล้วก็หลงไหลในกามารมณ์, อย่างก็สืบพันธุ์ ในลักษณะเหมือนกับที่สัตว์เคี้ยวจางสืบพันธุ์ ไม่มีความมุ่งหมายอะไรมากไปกว่านั้น, นี้ก็เพราะไม่รู้ว่าเป็นแม่คืออะไร ไม่รู้ว่า แม่คือผู้สร้างทวงวิญญาณของลูก ตั้งแต่วันแรกที่ลูกเกิดมา.

แม่ทำหน้าที่อย่างหนึ่ง พ่อทำหน้าที่อย่างหนึ่ง ถ้าให้แม่ไปทำหน้าที่ของพ่อ โลกนี้ก็จะมีแม่ แล้วมันจะเป็นอย่างไร. มันจะเกิดความทรุดโทรมในแก่นจิตด้านวิญญาน ด้านอุปนิสัยอย่างไร. มันจะไม่มีสิ่งผูกพันอันลึกซึ้ง ในเรื่องความรัก ในเรื่องความกตัญญู. มันไม่สมกับที่ว่า คำว่าแม่นี้มาก่อนคำว่าพ่อ ในภาษาธรรมะ ภาษาบาลี ภาษาศาสนา จะพูดว่ามาตาบิชา แม่พ่อ, ไม่ได้พูดว่าปิตามาทา ไม่เคยพบเลย. เพราะ แม่มีความสำคัญในส่วนที่ว้ามาก่อน, ลูกจะเรียกแม่ซักก่อนที่จะเรียกพ่อ คำว่าแม่ ออกเสียงง่าย สำหรับเด็กทารก อย่างนี้เป็นต้น.

ขอให้สนใจว่า แม่จะนำหน้าในการสร้างอุปนิสัยชีวิตวิญญานในด้านลึกของลูก. เราจึงควรพิจารณากันในลักษณะที่ว่า เป็นปรมัตถวิจารณ์.

ปรมัตถธรรมอย่างนี้มาแล้ว ศีลธรรมก็จะมีรากฐานที่จะมั่นคง จะก้าวหน้า จะถูกต้อง จะลึกซึ้ง. มันเป็นกฎของอิทัปปัจจยตา อย่างนี้เอง. ชีวิตทุกก้าวอย่างต้องเดินตามกฎของ อิทัปปัจจยตา. ไม่ว่าจะอยู่เป็นชาวนา หรือว่าจะบรรลุนิพพาน มันเป็นกฎที่เฉียบขาด ว่าเราทุกคนจะ

ต้องเดินให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติอันเฉียบขาด เหมือนกับพระเป็นเจ้า.

แม้มันมีหน้าที่สร้างโลก เหมือนกับพระเป็นเจ้า เพราะเกิดมาก็สร้างอุปนิสัยของเด็กๆ ทุกคนในโลก จนโตขึ้นแล้วจะได้เป็นพลโลกที่ดี. แม้มันสร้างโลกนี้เหมือนกับพระเจ้าสร้างโลก และก็โดยกฎของพระเจ้าผู้สร้างโลก ก็กฎอิทัปปัจจยตานั้นเอง จะเดินตามกฎของอิทัปปัจจยตา ไม่ว่าจะอยู่เป็นชวานา หรือว่าจะบรรลุนิพพาน. พุทธอย่างนักทมาอความว่า พุทธให้มันหมกจกตสันเชิง^๕ว่าจะอยู่กันในระดับค่า เป็นชวานาหาเสียงปากเสียงท่อง มันก็ต้องเดินตามกฎของอิทัปปัจจยตา. แม่ของชวานาก็ต้องเป็นแม่ที่ถูกต้อง เป็นแม่ที่เป็นอาจารย์ของลูกที่ดี เป็นพระพรหมของลูกที่ดี เป็นอาทุเนยยบุคคลของลูกที่ดี; ไม่มีอะไรดีไปกว่าแม่ในแง่นี้ ของลูกแต่ละคนๆ จึงว่า แม่จะอยู่เป็นชวานาก็ต้องเดินตามกฎของ อิทัปปัจจยตา.

ทีนี้ ถ้าจะก้าวหน้าหรือบรรลุนิพพานอันสูงสุด ก็ต้องยังเดินตามกฎของ อิทัปปัจจยตา ให้ถูกต้องทุกกระเบียดนิ้ว เป็นลำดับๆ ไป. ก็จะไม่เหลือวิสัยที่ว่าคนเราจะบรรลุนิพพาน

ก็มีชีวิตอันเยือกเย็น ทั้งที่และเตียน^๗ ไม่ต้องรอคอยตายแล้ว.
 ถ้าปฏิบัติเพื่อความเยือกเย็นถูกต้องได้ทั้งที่และเตียน^๗
 ตายแล้วก็ไม่ต้องสงสัย เรียกว่าแม่ชีวิตเยือกเย็นกันทั้ง
 ที่และเตียน^๗, จะได้รับประโยชน์กว่า. ถ้าที่และเตียน^๗ได้รับ, ตาย
 แล้วก็ไม่ต้องสงสัย ไม่ต้องเป็นห่วงคอยเรื่องตายแล้ว; ขอ
 แยกให้ทำถูกต้องที่และเตียน^๗ อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ ก็เป็น
 การรับประกันตลอดไป. นี่แม่จะต้องปลุกฝังความรู้^๘นั้น
 ให้แก่ลูก ลูกก็จะเดินถูกทาง แล้วก็พร้อมที่จะเป็นแม่ที่ดี
 เป็นพ่อที่ดี สืบต่อๆกันไปในอนาคต.

ทั้งหมดที่เราเรียกว่า *ปรมัตถวิจ্ঞาณ^๙เกี่ยวกับพระ
 คุณของแม่*. คุณพระคุณของแม่ในค่านึก แล้วจะได้เคารพ
 รักกตัญญู เชื่อฟังพ่อแม่มากอย่างสูงสุด. เพื่อเตรียมตัว
 ให้เป็นพ่อแม่ที่ดีสืบไป ในเมื่อถึงรอบเวรของตนเข้า.

ปรมัตถวิจ্ঞาณ^๙นี้ ขอให้เป็นที่สนใจแก่บุคคลทั้งหลาย
 ที่จะเป็นพ่อเป็นแม่ ให้เป็นควมรู้ที่^{๑๐}ต้องใช้ ทั้งแก่เด็กที่
 ยังนมมือและแก่เด็กที่หัวหงอกแล้ว, อย่าได้มีอะไรผิดพลาด
 ในเรื่องหน้าที่ของแม่และลูกต่อไปอีกเลย. หวังว่าพ่อแม่และ
 ลูกหลานทั้งหลาย จะมีความรู้เรื่อง^{๑๑}นี้เพียงพอ, ปฏิบัติ,

แล้วไม่บกพร่องในหน้าที่ของตน ๆ จะได้ประสบความสำเร็จสูงสุดในฐานะที่เป็นมนุษย์ อยู่ทุกภพทุกชาติเป็นแน่นอน.

ขอให้ความหวังอันนี้ ประสบความสำเร็จตามความปรารถนา เพราะเราที่มีความเป็นพุทธบริษัทที่แท้จริง มีความเชื่ออันถูกต้อง มีความพากเพียรถูกต้อง มีความกล้าหาญอย่างถูกต้อง แล้วเป็นอยู่ด้วยความถูกต้องนี้ เป็นสุขอยู่ทุกภพทุกชาติ เทอญ.

ป่วนศีลธรรมกลับมา ตอน ๓

ครั้งที่ ๒๗

๑๘ กันยายน ๒๕๒๖

[ออกอากาศครั้งที่ ๖๓]

ถ้าจะให้ผลแน่ ๆ ต้องให้พระเจ้าแท้เป็นผู้เผด็จการ.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

อาตมาบรรยายปาฐกถาธรรมทุกครั้ง ด้วยความมุ่งหมายการกลับมาแห่งศีลธรรม มนุษย์เรากำลังมีปัญหา คือ ไร้สันติสุขส่วนบุคคล และไร้สันติภาพของส่วนรวม ถ้าเป็นไปโดยอนันนี้เรื่อย ๆ ไป ก็จะต้องถึงความวิनाต; จึงมีความมุ่งหมายว่า ศีลธรรมต้องกลับมา เพื่อโลกาจะไม่ต้องวินาต, ศีลธรรมต้องกลับมา โลกจึงจะไม่วินาต. ครั้นที่แล้วมาพูดถึงเรื่องพระคุณของแม่ เพราะมองเห็นว่า แม่เป็น

จุดคงที่ของศีลธรรม; ถ้าแม่ได้ปฏิบัติหน้าที่ของแม่ถูกต้องแล้ว มนุษย์ทุกคนจะมีศีลธรรม ถ้าแม่เป็นแม่ไม่ถูกต้อง ก็หวังไม่ได้ว่า คนเราจะเป็นคนมีศีลธรรม จึงได้พูดถึงเรื่องพระคุณของแม่โดยความหมายในชั้นปรมาตม์ที่ว่า ปรมาตม์พิจารณาว่าด้วยพระคุณของแม่.

วันนี้จะกล่าวโดยหัวข้อว่า ถ้าจะให้^{มี}ผลแน่ ๆ ต้องให้พระเจ้าเสด็จการ, อันรวมตลอดไปไม่ว่าเรื่องอะไร ถ้าจะให้^{มี}ผลแน่ ๆ ต้องให้พระเจ้าแท้เป็นผู้เสด็จการ มีคำว่า "แท้" เข็มเข้ามาด้วย; เพราะว่าพระเจ้าบางอย่างบางกรณีเป็นพระเจ้าที่^{ยัง}ไม่แท้ คือถ้าเอียงไค้เหมือนกับบุคคล, พระเจ้าแท้ต้องแท้ ไม่มีลักษณะลำเอียงอย่างบุคคล; เราจะ^{ต้อง}ให้พระเจ้าแท้เป็นผู้เสด็จการ.

พระเจ้าแท้ไม่มีปัญหา เพราะว่าท่านต่างมีพระเจ้าของตน อันยันเป็นพระเจ้าแท้, ใคร ๆ จะมาแตะต้องพระเจ้าของเราไม่ได้. นี่มันเกิดปัญหาที่ว่า จะเอาพระเจ้าแท้มาจากไหน, ปัญหาต่อไปก็คือว่า *เสด็จการนั้นคือทำอะไร?* เคียงวันใคร ๆ ในโลก แม้โดยเฉพาะในประเทศไทย ก็แข่งค่าเสด็จการอยู่เป็นประจำ เป็นค่าที่ใคร ๆ เกลียดกันทั้งโลกกว่าได้. เอาละ, เราจะได้พิจารณา^{กัน}ต่อไปตามลำดับ.

พระเจ้าแท่ ลอกฎอิต์ปั้งจยตา.

สิ่งแรกก็คือพระเจ้าแท่ ที่จริงจะเป็นของศาสนา
ไทเก้ไค้ เพราะพระเจ้าแท่ จะมีความมุ่งหมายให้มนุษย์ปฏิบัติ
เพื่อสันติภาพด้วยกันทั้งนั้น; แม้จะห้ามวิพากษ์วิจารณ์ห้าม
แตะต้อง ก็ยังทงหลักเดิมไว้ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร; สังเกต
ดูแล้วจะเห็นว่า มุ่งหมายจะให้ปฏิบัติเพื่อสันติภาพของโลก
ด้วยกันทั้งนั้น. สำหรับพุทธบริษัทเรามีพระเจ้าแท่อยู่ที่
พระธรรม ที่เรียกว่า กฎของอิต์ปั้งจยตา สูงสุดอยู่
เหนือสิ่งทุกสิ่ง ตั้งสถิตอยู่ในทุกๆ ปรมมาณู ที่ประกอบกัน
ขึ้นเป็นสังกัมมชวัต แม้พระคุณของแม่ ก็อยู่ในฐานะที่เป็น
พระเจ้าแท่ จะต้องเชื่อฟังกันให้ถึงที่สุด.

คำว่า อิต์ปั้งจยตา เป็นคำที่ค่อนข้างใหม่ ยังไม่
ค่อยเข้าใจกันมากนัก. ขอบอกกล่าวโดยสรุปว่า ได้แก่กฎ
ของธรรมชาติ, กฎอันเฉียบขาดของธรรมชาติ ที่ว่า สิ่ง
มี สิ่งนี้จะต้องมี, สิ่งนี้เกิดสิ่งนี้จะต้องเกิด, สิ่งนี้ดับ
สิ่งนี้จะต้องดับ, เป็นกฎวิทยาศาสตร์แห่งวิทยาศาสตร์
ทั้งหลาย ความคุมอยู่ในทุกๆ ปรมมาณู ของสิ่งที่ประกอบกัน

ขึ้นเป็นโลก. ดังนั้น ทุกสิ่งในโลกจึงเป็นไปตามกฎแห่งเหตุและปัจจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเกิดบัญญัติก็เกิดตามอิทัปปัจจยตา. การบัญญัติก็ปฏิบัติตามกฎแห่งอิทัปปัจจยตา, เป็นกฎของธรรมชาติอันสูงสุด ที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบ ทรงนำมาสอน และให้ปฏิบัติ และพระองค์ก็ทรงเคารพกฎอันนี้ ในฐานะเป็นสิ่งสูงสุด, และว่าเป็นเช่นเดียวกับพระพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ ซึ่งล้วนแต่เคารพกฎของธรรมชาติอันนี้, เป็นกฎที่ทุกคนจะต้องรู้ และจะต้องประพฤติต่อยให้ถูกต้อง มิฉะนั้นจะเกิดความผิดพลาด คือไม่เกิดผลตามความมุ่งหมาย แล้วยังจะได้ผลตรงกันข้ามจากความมุ่งหมาย คือความพินาศนั่นเอง.

พ่อแม่จะต้องรู้จักใช้กฎอันนี้ต่อลูก, ครูบาอาจารย์จะต้องรู้จักใช้กฎอันนี้ต่อศิษย์, ผู้บังคับบัญชาจะต้องรู้จักใช้กฎอันนี้ต่อผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชา, ถ้าไม่อย่างนั้นแล้ว จะเกิดผลอันไม่พึงปรารถนา, ที่แล้วมา ผู้ที่มีหน้าที่บังคับบัญชาได้เคยใช้ เพราะจะต้องใช้; ถ้าไม่ใช้กฎแห่งอิทัปปัจจยตาอย่างถูกต้อง ผลก็จะไม่เกิดขึ้น; ไม่ต้องพูดถึงเรื่องใหญ่โตอะไร เกี่ยวกับปัญหาที่ว่า ถนนในกรุงเทพฯ รกไปด้วย

ชยะ หรือว่าเต็มไปทั่วของ นี่เพราะเราไม่รู้จักใช้กฎอภิปัจจยทาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โทษเฉพาะ ประชาธิปไตยจะเต็มใบไม่ได้. ประชาธิปไตยจะเต็มใบไม่ได้ จะเต็มใบคือสมบูรณ์ไม่ได้ ถ้าไม่รู้จักใช้กฎอภิปัจจยทา ไม่ได้ใช้ หรือว่าใช้อย่างไม่ถูกต้อง.

นี่คือสิ่งที่เรียกว่า พระเจ้าแท้ คือ กฎอภิปัจจยทาของธรรมชาติ ที่แสดงอำนาจอยู่ทั่วทุกหนทุกแห่งและตลอดกาลเวลา, เพราะสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี. ถ้าเหตุปัจจัยมันผิด ผลมันก็ผิด, ถ้าเหตุปัจจัยถูกต้อง ผลมันก็ถูกต้อง.

ศึกษาคำว่า "เผด็จการ" ให้ถูกต้อง.

ที่^{นี้}เราจะพูดถึงถึงสิ่งที่เรียกว่า เผด็จการหรือคำว่า เผด็จการ เพราะเราต้องการให้พระเจ้าเผด็จการ. คำว่า เผด็จการเป็นคำที่น่าสงสาร คือ ไม่มีใครเข้าใจ, ไม่มีคำว่าเผด็จการที่ถูกต้อง มีแต่คำว่าเผด็จการที่กันตุมเพราะหวาดกลัว หวาดกลัวถึงขนาดที่เรียกว่าชนสมของ. คนบ้านนอกภาคใต้เขาพูดกันว่า อุจจาระชนสมของ เมื่อมันกลัวมาก

เกินไป; เดี๋ยวนี้คนกลัวคำว่าเผด็จการมากเกินไป จน
 อูจจาระขึ้นสมอง แล้วมันก็ไม่รู้สมอง มันก็ไม่มีความคิด
 ความนึก เพราะอูจจาระมันเข้าไปอยู่แทนเสียหมด. นี่เรา
 ขยี้ได้กัณฑ์อะไรถึงขนาดที่เรียกว่าขึ้นสมองเลย *เรากลัวเผด็จ*
การกันนัก ก็เพราะไปหมายเอาเผด็จการของทุรราช คือผู้มี
 อำนาจที่เต็มไปด้วยกิเลส เป็นการใช้กิเลสบังคับสิ่งต่าง ๆ
 ให้เป็นไป.

คำว่าเผด็จการๆ นั้น ที่แท้เป็นคำกลางๆ เอา
 ไปใช้ฝ่ายผิดก็ได้, ไปใช้ฝ่ายถูกก็ได้; เหมือนเครื่อง
 มือที่คม ใช้น่าคนก็ได้ ใช้น่าทำงานก็ได้ แล้วแต่จะเอาไปใช้
 ในทางไหน. ความหมายที่แท้จริงอยู่ที่ว่า มันเฉียบขาด
 จริง บริสุทธิ์ ไม่ลำเอียง ไม่อ่อนแอ; นี่ขอให้ความ
 หมายของคำว่า มันจริง มันบริสุทธิ์ มันเฉียบขาด มันไม่
 ลำเอียง ไม่อ่อนแอ, อำนาจอันนี้ใช้เผด็จการเพื่อจะจัด
 บัญชาทุกอย่างได้ ใช้ผิดก็ได้ผลผิด ใช้ถูกก็ได้ผลถูก เผด็จ
 การต้องเป็นสิ่งที่ใช้กันจริงๆ โดยไม่มีความโลเลหรือ
 อ่อนแอลำเอียง.

ในบาลีมีการกล่าวถึงคำว่า เมื่อลูกเล็ก ๆ มีกระเบื้องหรือถังปลาติดคอ ที่เลี้ยงหรือพ่อแม่ ต้องควักออกจนได้ ในลักษณะที่เป็นเผด็จการ จะโอ้อ้อโอเล่อ่อนแออะไรอยู่ไม่ได้, มันต้องใช้การกระทำที่เฉียบขาด เพื่อจะควักเอากระเบื้องหรือถังปลานั้นออกมาเสียจากคอ. สังเกตคำว่า เมื่อสักวันมันจะหย่านมลูก เช่นสุนัข เป็นต้น อาตมาเห็นด้วยตนเองว่า เมื่อถึงคราวที่มันจะหย่านมลูก มันก็ยังเผด็จการ ไม่ยอมให้เข้ามาใกล้, ไม่ยอมให้คู่ขนานอีกตามพอใจ มันก็หย่านมได้สำเร็จ. นี้คู่แท้ ธรรมชาติ ก็ยังรู้จักใช้สิ่งที่เรียกว่าเผด็จการ.

เราทุกคนได้รับประโยชน์อย่างยิ่ง มาจากสิ่งที่เรียกว่าเผด็จการ แต่เรากลับไม่รู้จักรัก; เราไปเข้าใจผิดถึงขั้นสมอง แล้วกลัวเผด็จการ ซึ่งที่แท้นั้นมันเป็นเผด็จการของทุรรราช ของกิเลส ของพญามาร. ถ้าเผด็จการที่ถูกต้อง เป็นเผด็จการของบิตามารดา ครูบาอาจารย์ ก็มีผลดี, เราก็ได้รอดตัวกันมาจนทุกวันนี้ และทุกคน เพราะการเผด็จการของมารดา โดยเฉพาะเมื่อยังเด็ก ๆ ที่ไม่ยอมให้ทำอะไรโดยเด็ดขาด ในสิ่งที่ไม่ควรทำ. เราก็มีย พ่อแม่ แล้วก็มี

ครูบาอาจารย์ เป็นผู้เผด็จการ, ครูบาอาจารย์ที่ตีเผด็จการด้วยเมตตาและปัญญา เราถึรอกตัวกันมาจนถึงทุกวันนี้, ขงมาถึงสมัยที่ไม่มีครูบาอาจารย์ที่แท้จริง มันก็เผด็จการไม่ได้ อยู่ดี. ถ้าเป็น บิดามารดาครูบาอาจารย์บวสีฐร์ ก็ควรที่จะใช้เผด็จการ นามนุษย์ไปในทางที่ถูกต้อง พระราชา ผู้ทรงทศพิธราชธรรมก็ต้องเผด็จการ; มิฉะนั้นก็จะไม่มีประโยชน์อะไรเลย.

พระพุทธองค์ ก็ทรงใช้เผด็จการและต้องใช้เผด็จการ ทรงเผด็จการโดยธรรม, ธรรมะเป็นพระองค์ พระองค์เป็นธรรมะ อย่างที่ตรัสว่า ผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นเห็นเรา, พระองค์เผด็จการ ก็หมายความว่า ธรรมะเผด็จการ; แม้ต่อมา ทรงล่วงลับไปแล้ว ก็ให้สงฆ์เป็นใหญ่, ไม่ใช่สงฆ์เผด็จการ แต่ธรรมะเผด็จการ. สงฆ์ในที่นี้หมายถึงสงฆ์ที่มีธรรมะแล้วก็มีธรรมะเป็นผู้เผด็จการ เช่นเดียวกับเมื่อพระพุทธองค์ยังทรงดำรงพระชนม์ชีพอยู่ มีธรรมะเป็นผู้เผด็จการ.

แล้วเราก็พากันเกลียดเผด็จการอย่างสิ้นสมยอมเหมือนอย่างเดีวนี้; เพราะเขาคำว่าเผด็จการไปให้เป็นคุณธรรมของทุรราช ผู้ปกครองที่เลวร้าย แล้วก็กลัวเผด็จการ. นี้

เพราะเราโง่งกันไปเอง **รู้จักแต่เผด็จการ** ของทุรราช เป็น
โรคติดคอกันหมดทั้งบ้านทั้งเมือง ทั้งโลกกว่าได้. ขอคืน
ความหมายที่ถูกต้องเขามา, ขอความหมายที่ถูกต้องกลับ
คืนเขามา.

ในยุคที่มีการศึกษามีสติปัญญา ควรจะเข้าใจถูกต้อง
ต่อสิ่งที่เรียกว่าเผด็จการ; เช่นเข้าใจถูกต้องต่อกฎของ
วิทยาศาสตร์ หรือกฎเกณฑ์ของธรรมชาติที่เฉียบขาด
ว่ามันเป็นสิ่งที่ต้องเผด็จการ, เป็นสัจจะของธรรมชาติ โดย
เฉพาเมื่อจะต้องทำกับกิเลสแล้ว ต้องเผด็จการ ต้องเผด็จ
การ. เมื่อจะทำกับตัวกู—ของกูที่เป็นผลของกิเลสแล้ว
มันต้องเผด็จการ, ต้องเผด็จการเต็มที่ ถ้ามันฉะนั้นแล้วเราจะ
ทำอะไรไม่ได้; แม้แต่จะไต่ยงให้หมดไปจากกรุงเทพฯ
อย่างหนักทำไม่ได้, จะทำให้เศษขยะเกลี้ยงไปจากถนนก็จะทำ
ไม่ได้ ถ้าเราไม่ใช่เผด็จการอันถูกต้อง.

พระเจ้าไม่ช่วยเพราะคนผิดกฎธรรมชาติ.

ที่นี้ปัญหาต่อไปก็มีว่า เราจะให้พระเจ้าเผด็จการ
แล้วทำไมพระเจ้าไม่มาเผด็จการ, ทำไมพระเจ้าไม่มาช่วย

เผด็จการ? ก็ต้องตอบว่าเพราะความโง่ของเราเอง : ชั้นแรก
 ก็ว่าเราไม่ชอบเผด็จการ, ชั้นที่สองก็ว่าเราไม่มีพระเจ้า,
 เราไม่มีพระเจ้า การเผด็จการเป็นหน้าที่ของพระเจ้า พระเจ้า
 พร้อมทั้งจะเผด็จการเสมอ แต่เมื่อเราไม่มีพระเจ้า แล้ว
 ใครจะเผด็จการ. เรามีพระเจ้ากันแต่ปาก ไว้หลอกตัว
 เองว่ามีพระเจ้า, แล้วไม่ได้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของพระเจ้า
 มันก็ไม่มีอาญาสิทธิ์ ไม่มีอาญาสิทธิ์ที่จะบันดาลสิ่งต่างๆ
 ให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของพระเจ้า. เราไม่รู้จักรับพระเจ้า
 อันแท้จริง คือ กฎอิติปัจจยตา ว่าเราจะต้องทำให้ถูกต้อง
 ตามกฎนั้น, เราได้แต่ นั่งอ้อนวอน นั่งอ้อนวอน นั่งบวงสรวง
 นั่งบูชา, ไม่มีการกระทำที่ถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของอิติป-
 จัจจยตา. นี้เรียกว่าเราไม่รู้จักรับพระเจ้ากันเสียเลย แล้วเรายัง
 กำลังทำทุกอย่างที่ผิดประสงค์ของพระเจ้า ทั้งที่พระเจ้า
 เป็นผู้หวังดี, หวังการพัฒนา บัญญัติกฎเกณฑ์อะไรไว้ว่า จะ
 พัฒนา จะเจริญต้องทำอะไร, จะเสื่อมจะวิบัติจะต้องทำ
 อะไร,

เดี๋ยวนี้เราไม่ทำตามประสงค์ของพระเจ้า, เรา
 ไม่บูชากรทำหน้าที่ของมนุษย์, เราไม่รักการทำงาน ไม่บูชา

การทำงาน แต่เราก็ไม่รักเพื่อนมนุษย์ด้วย ; เพียงสอง
ประการเท่านั้น ก็เป็นความฉิบหายของมนุษย์แล้ว ไม่รักการ
งาน ไม่ทำหน้าที่การงาน มันก็ต้องตาย. สัตว์หรือคนก็
ตามไม่ทำหน้าที่ มันก็ต้องตาย ไม่มีอะไรจะเลื่องชีวิต, อยู่
ด้วยความยากจน ก็เพราะไม่ทำหน้าที่ของมนุษย์อย่าง
ขยันขันแข็ง, หรือ อยู่ได้ด้วยความเห็นแก่ตัว ก็ไม่รักผู้
อื่น, มันก็คอยจ้องที่จะแย่งชิงประโยชน์ของบุคคลอื่น
ก็อยู่กันอย่างไม่มีสันติภาพ.

นี่เรา ไม่บูชาการทำหน้าที่ น้อยางหนึ่ง, แล้วเรา
ไม่รู้จักรักเพื่อนมนุษย์เสียเลย น้อยางหนึ่ง; สองอย่างนี้
เป็นการฝืนความประสงค์ของพระเจ้า คือกฎอิทัป-
ปัจจัยตา หรือแต่ใครจะเรียกว่าอะไร. อาตมาถือเป็น
หลักเสมอไปว่า กฎอิทัปปัจจัยตาเป็นพระเจ้า มีความเฉียบ
ขาดว่า ถ้าทำอย่างหนึ่งอย่างหนึ่งจะเกิดขึ้น, ถ้าทำอย่างหนึ่ง
อย่างหนึ่งจะเกิดขึ้น, เป็นกฎตายตัวอยู่ในสัจจะของธรรมชาติ
อันนั้น.

วิธีการแก้ปัญหา.

ทีนี้เราก็มารู้จักถึงภารกิจแก้ปัญหาก็แล้ว; เราจึงมีพระเจ้าเป็นผู้เผด็จการกันเถิด มีพระเจ้าที่แท้จริงในลักษณะที่กล่าวมา, แล้วให้พระเจ้าเป็นผู้เผด็จการ ในความหมายที่ถูกต้องของคำๆ นั้น เรามีพระเจ้าที่แท้จริง มีพระเจ้าสูงสุดอย่างใจจริง ไม่หลอกดวงตัวเอง ไม่หลอกดวงใคร ให้พระเจ้านั้นเป็นผู้เผด็จการ.

ในชั้นแรกสุด ชั้นต่ำสุดชั้นอนุบาล ต้องให้แม่เป็นผู้เผด็จการ; มารดาที่มีคุณสมบัติของความเป็นมารดานั้น มีปัญญาและมีเมตตา เหมือนกับพวกครูบาอาจารย์ทั้งหลาย ครูบาอาจารย์ทั้งหลายต้องมีปัญญาและมีเมตตาอยู่ในใจ. แม่คือครุคนแรก เมื่อทารกลืมตาขึ้นมาในโลก แม่เป็นครุคนแรก; ฉะนั้น ต้องให้แม่เผด็จการ ต้องให้จัดการให้ถูกต้องไปตามกฎเกณฑ์ของอิทัปปัจจยกา ให้ลูกมันเจริญขึ้นมา อย่าให้มีความเสื่อมเลย.

ถัดจากแม่ก็ครูบาอาจารย์ที่เป็นครูบาอาจารย์ที่แท้จริง มีเมตตามีปัญญาเผด็จการ. เกือบวันเราไม่ให้

อบรมครู ในลักษณะผู้มีปัญญาเมตตา นำดวงวิญญาณของ
 ชาวโลกไป: เราบรมครูเพียงให้รู้จักสอนหนังสือ ให้สอน
 วิชาชีพ ให้เก่งทางเทคโนโลยี เพื่อจะส่งเสริมเศรษฐกิจและ
 การเมืองเป็นขั้นแต่อย่างเดียว, ไม่มีคุณธรรมสำหรับมนุษย์
 ที่จะรักผู้อื่น หรือว่าที่จะดำรงตนอยู่ในกฎเกณฑ์ของอหิ-
 บัชชยทศอย่างแน่นแฟ้น. เราจะต้องปลุกฝังครูบาอาจารย์
 ชนิดขึ้นมาในโลก เป็นผู้เผด็จการเด็กในวันที่เป็นเด็ก
 ต่อจากรุ่นอนุบาล.

ทีนี้ ต่อจากครูบาอาจารย์ก็มาถึงผู้บังคับบัญชา;
 ทุกคนต้องมีผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น ตามหน้าที่การงาน
 ของตน มีผู้บังคับบัญชาที่ประกอบไปด้วยธรรมะ, วั-
 ธรรมะของผู้บังคับบัญชา เป็นผู้เผด็จการ.

ทีนี้ก็มาถึงอำนาจอันกว้างใหญ่ออกไป ผู้ที่ได้รับ
 มอบอำนาจจากประชาธิปไตยนั้น ต้องเป็นผู้เผด็จการ
 และเผด็จการให้สำเร็จ. เรามีระบบประชาธิปไตยกันก็ได้
 แต่ว่าต้องมีธรรมะเป็นตัวระบบ แล้วยกให้ธรรมะเป็นผู้
 เผด็จการ ก็มีความถูกต้องเป็นผู้เผด็จการ.

รวมความทั้งหมดทั้งต้นแล้ว ก็จะต้องกล่าวไว้ว่า ผู้รับมอบอำนาจจากพระเจ้านั้นแหละ เป็นผู้เผด็จการ, ผู้รับมอบอำนาจจากพระเจ้านั้น ต้องเป็นผู้มีธรรมะ, มีธรรมะแท้ประจำตน คืออำนาจที่ได้รับมาจากพระเจ้า ต้องเผด็จการ เพราะว่ามันน่าจะเผด็จการ. ถ้ามีธรรมะแล้ว มันน่าจะเผด็จการ. จะอยู่เฉย ๆ ไม่ได้ มันต้องทำลงไป หรือต้องมีกรกระทำที่เป็นการเผด็จการ ด้วยอำนาจของธรรมะ ที่ได้รับมาจากพระเจ้าคือกฎของอิทัปปัจจยตา.

ท่านทั้งหลายจะเห็นได้ว่า ทั้งหมดนี้ ต้องเป็นไป โดยกฎของอิทัปปัจจยตาอย่างถูกต้อง. อย่างเดิมว่ากฎอิทัปปัจจยตามี ได้ทั้งสองฝ่าย ฝ่ายวิเนต ทำไปมันก็วิเนต, ฝ่ายเจริญทำไปมันก็เจริญ. คำว่าถูกต้องในที่นี้ หมายถึงถูกต้องแก่ความเจริญของมนุษย์เรา ให้บุคคลได้รับสันติสุข, ให้สังคมได้รับสันติภาพ. กฎอิทัปปัจจยตาคงช่วยได้ แล้วแก่ว่าจะต้องการอะไร; ถ้าต้องการวิเนต ก็ทำไปในลักษณะที่ให้มีวิเนต ให้อบายมุขเต็มบ้านเต็มเมือง ให้คอร์รัปชันเต็มบ้านเต็มเมือง ให้กิเลสเป็นผู้เผด็จการ แล้วก็ได้ทุรวาชมเผด็จการ; นั่นมันจะได้ผลอย่างเร็วก็สองกิกตัวเอง.

ถ้าธรรมะไม่เสด็จการ ก็เสด็จทำหน้าที่.

ทีนี้ถ้าเราไม่ให้ธรรมะเสด็จการ ไม่ให้พระเจ้าเสด็จการแล้วอะไรจะเสด็จการ? มันก็กษัตริย์ กิเลส หรือ ซาตาน หรือ พญามาร จะมาเป็นผู้เสด็จการ, มันจะมาของมันเอง; พอว่างจากอำนาจของธรรมะ ธรรมะก็เข้ามาเสด็จการ เข้ามาครองหน้าที่; ความถูกต้องออกไป ความไม่ถูกต้องก็เข้ามาแทนที่; เพราะว่ามันยังมีอยู่ด้วยจิตใจที่มีความต้องการอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่เสมอ. ถ้าความต้องการถูกต้อง ก็ทำไปอย่างถูกต้อง ถ้าความต้องการมันผิดพลาด มันก็ต้องทำไปอย่างผิดพลาด ทำไปตามอำนาจของกิเลส หรือของซาตาน หรือของพญามาร, แล้วแต่ใครจะเร็วกว่าอย่างไร. นั่นแหละคือเสด็จการของทุรราช ที่เรากลัวกันนักจนกลัวคำว่าเสด็จการเคลือบปีกเบิ่งไป, ไม่อยากจะได้ยินได้ฟังคำว่าเสด็จการ; ทั้งที่ได้รับประโยชน์จากเสด็จการมาตั้งแต่ อ่อนแอแต่ออก ตั้งแต่เกิดจากท้องของมารดา ได้รับประโยชน์จากเสด็จการเป็นเนื้อเป็นตัวมา, แล้วก็แยกกลายเป็นสัตว์เนรคุณ. ไม่รู้จักบุญคุณของตัวเองคำว่าเสด็จการ ที่พ่อแม่ครูบาอาจารย์เคยให้มาตั้งแต่อ่อนแอแต่ออก เป็นผู้มีใจความเข้าใจถูก

ต้อง เลิกกลัวคำว่าเผด็จการจนขึ้นสมองกันเสียที่เกิด, เอาเผด็จการนั้นแหละมาใช้ ให้เป็นโอกาสของพระ-
 ธรรมของพระเจ้า หรือของชนชาติฝ่ายสูง ที่จะมาเผด็จ
 การมนุษย์เราหรือโลกเรา ให้เป็นไปในทางแห่งความถูกต้อง.

ถ้าเราไม่ทำอย่างนี้ ก็เลสก็จะมาเผด็จการ, ตัวกู
 — ของกูก็จะเกิดขึ้นมา ชนิดที่เป็นทุรวราช แล้วก็มา
 เผด็จการ, เราก็จะไม่ได้รับประโยชน์อะไรจากความเป็น
 มนุษย์ของเรา นอกจากความทนทรมานอย่างเดียว. อาตมา
 จึงขอยืนยันอยู่ตลอดเวลาว่า ถ้าจะให้มันผลแน่ ๆ ต้องให้
 พระเจ้าเผด็จการ; ถ้าจะให้มันผลแน่ ๆ ต้องให้พระเจ้า
 เผด็จการ และต้องเป็นพระเจ้าแท้ คือกฎของธรรมะ
 หรืออิทัปปัจจยตา, แล้วก็ให้เผด็จการไทยแท้จริงตามกฎ
 เกณฑ์อันนั้น เราจึงจะอยู่กันอย่างผาสุกโดยบุคคลและโดย
 ส่วนรวม; มิฉะนั้นแล้วอย่าไปนึกถึงความเจริญก้าวหน้า
 รุ่งเรืองอะไรเลย แม้แต่จะปล่อยให้หมดไปจากกรุงเทพ ก็ทำ
 ไม่ได้ เพราะไม่รู้จักความหมายของคำว่าเผด็จการโดยธรรม,
 เผด็จการโดยธรรม — เผด็จการโดยธรรม — เผด็จการโดยธรรม,
 ไปรศอ่ามึคผนึนไปเป็นอย่างอื่นเสีย. อาตมายืนยันว่า เผด็จ

การโดยธรรม คือธรรมะเป็นผู้เผด็จการ; พระพุทธเจ้า
 อังทรงพระชนม์ชีพอยู่ ท่านก็ให้ธรรมะเผด็จการ, ปรีณิพพาน
 แล้วยังทรงกำหนดไว้ว่า ให้ธรรมะเป็นผู้เผด็จการ.

ธรรมะจะเผด็จการได้อย่างไร? ก็เผด็จการโดยผู้ที่มี
 ธรรมะ เขามีธรรมะอยู่ในตน ธรรมะนั้นเป็นผู้เผด็จการ;
 ธรรมะนั้นโดยเฉพาะก็คือ สัจจะ ปัญญา และ เมตตา.
 ธรรมะคือสัจจะความจริง ความบริสุทธิ์, ปัญญาคือรู้
 สิ่งที่จะต้องรู้, เมตตาคือความรักใคร่สิ่งที่มีชีวิตด้วยกัน;
 ธรรมะ ๓ อย่างนี้พอแล้ว คือสัจจะ คือปัญญา คือเมตตา,
 คือสัจจะ คือปัญญา คือเมตตา เป็นธรรมะที่จะเผด็จ
 การ. ผู้ใดมีธรรมะนี้ ผู้นั้นควรเผด็จการ; แต่ที่
 สำคัญที่สุดนั้นแม้เมื่ออยู่อีกความหมายหนึ่ง ก็ว่าจะต้อง
 เผด็จการด้วยตนเอง เผด็จการต่อตนเอง ก็เลสที่เป็นตัวกู
 — ของกู จะต้องถูกเผด็จการให้หมดไป, แล้วก็ต้องเผด็จการ
 ด้วยธรรมะ อย่างเดียวกัน คือให้ตัวเองมีธรรมะ มีสัจจะ
 มีปัญญา มีเมตตา, แล้วก็เผด็จการตัวเอง คือชำระให้
 สะอาด ให้เกลี้ยงเกลาไปจากสิ่งเลวร้ายหรือกิเลสทั้ง
 ปวง.

เรื่องมันมาจบลงที่ว่า ตัวเองจะต้องเผด็จการต่อตัวเอง เพราะว่าใครจะมาทำให้ได้? พระเจ้าจะต้องเป็นตัวธรรมะที่มาอยู่ในเรา, แล้วเราก็เผด็จการต่อตัวเรา, นี้เรียกว่าพระเจ้ามาเผด็จการ. พระเจ้ามาในรูปของธรรมะ แล้วธรรมะก็เป็นผู้เผด็จการ ชักพอกนี้เสียส้นสาม ให้เด็กสะจากความเป็นคนแล้วร้าย มาเป็นคนที่บริสุทธิ์ ถูกต้องตามความหมายของคำว่ามนุสส์.

หวังว่าท่านผู้ฟังทั้งหลาย จะได้นำไปคิดไปนึกให้เป็นอย่างดี ว่า ถ้าจะมีผลแน่ ๆ ต้องให้พระเจ้า เผด็จการ คือธรรมะเผด็จการ, ผู้มีธรรมะเป็นผู้เผด็จการ, ตัวเองที่มีธรรมะเป็นผู้เผด็จการ, แล้วจึงมีความผาสุกทุกทีพวราตรีกาลทุก ๆ คนเทอญ.

ป่วนกัฏกรรมกลับมา ตอน ๓

ครั้งที่ ๒๘

๑๖ ตุลาคม ๒๕๒๖

[ชยกออากาศครั้งที่ ๖๔]

จะให้โชติช่วงชัชวาล ต้องกล้าหาญในจริยธรรม.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในวันก่อน ยาคมากล่าว
โดยหัวขั้วว่า จะให้มีผลแน่ ๆ ต้องให้ธรรมะเสด็จการ, ส่วนใน
วันนี้กล่าวโดยหัวขั้วว่า จะโชติช่วงชัชวาล ต้องกล้าหาญ
ในจริยธรรม ซึ่งเป็นกรบรรยายที่มีใจความต่อเนื่องกัน.
เราต้องการความโชติช่วงชัชวาลด้วยกันทั้งนั้น : โชติ
ช่วงชัชวาลส่วนบุคคล, ในตัวบุคคลก็โชติช่วงชัชวาล หมายถึง
ความว่า ปลายทางดี มีปัญญา มีความรุ่งเรือง ทั้งทางฝ่าย
วัตถุและจิตใจ, ส่วน ครอบครัว ก็จะต้องมีความโชติช่วง

ชั้วชาติ ส่วนสังคมรวมกันทั้งบ้านทั้งเมือง ทั้งโลก ก็ต้องการความโชติช่วงชัชวาล, เรียกว่าเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนา; ทั้งนั้นก็เพราะว่า เราเล็งถึงภาวะแห่งความสงบสุข มีสันติสุข, แต่ก็มีไคล้ห้อยเหงา เป็นความบันเทิงวันแรงเต็มที่ ที่เป็นอย่างนี้ ก็คือบันเทิงรื่นเริงด้วยธรรมะ ไม่ใช่บันเทิงรื่นเริงด้วยกิเลส.

ปัญหาทุกชนิดเนื่องมาจากขาดศีลธรรม.

เดี๋ยวนี้เรามีปัญหาที่สำคัญๆ เช่น ความไม่รักใคร่ ผูกพันเสมักรสมานสามัคคี ความไม่มีสันติสุขส่วนบุคคล ไม่มีสันติภาพส่วนรวม และ ไม่มีภราดรภาพคือความรู้สึกที่เป็นพี่น้องกันหรือมิตรภาพคือความรู้สึกที่เป็นมิตรกัน ในโลกจึงเต็มไปด้วยความวุ่นวาย, นี้คือกั้วปัญหา. ปัญหานี้จะหมดไป ก็เพราะศีลธรรมกลับมา ศีลธรรมกลับมาแล้ว ก็ย่อมจะสร้างความโชติช่วงชัชวาลส่วนบุคคล ส่วนครอบครัวหรือส่วนสังคม ทั้งหมด, ศีลธรรมจะกลับมา อย่างมั่นคงและก้าวหน้าแน่ ต้องมีปรมัตถธรรมเป็นรากฐาน. ปาฐกถาชุดนี้จึงมีชื่อเรียกรวมๆ กันว่า

เรื่องปรมาัตถธรรมกลับมา; ปรมาัตถธรรมในที่นี้ หมายถึง
ธรรมะส่วนเล็ก ที่เมื่อเรารู้แล้วจะปฏิบัติส่วนศีลธรรม อันเป็น
ส่วนนอกได้อย่างสะดวกกาย ให้ศีลธรรมนั้นมีรากฐานคือ
เจริญ.

เราควรจะเรียกกันให้ตายตัวเสียที่ว่า ศีลธรรมคือ
หลักปฏิบัติ, จริยธรรม คือปรัชญา หรือ หลักวิชาความรู้
อันลึกซึ้ง สำหรับสนับสนุนการปฏิบัติ. ในภาษาศีลธรรม
เขาก็มีใช้เรียกกันอย่างตายตัว จะเรียกว่าทั่วไปในหมู่นักจริย-
ธรรม; แต่ในบ้านเมืองเราสั่งสอน ถึงเอาหลักที่เขา
ใช้กันอยู่ก็จะมิว่า ศีลธรรม คือ *morality* จริยธรรม คือ
Philosophy of morality กลับกันก็คือ *morality* ได้แก่ศีลธรรม,
Philosophy of morality ได้แก่จริยธรรม *philosophy of*
morality นี้บางทีเขาเรียกกันสั้นๆ ว่า *ethics*, นี้ขอให้ใช้คำที่
เป็นที่เข้าใจตกลงกันให้มันง่าย ๆ อย่างนี้, ไม่ต้องพูดกันหลาย
คำ ไม่ต้องอธิบายกันหลายคำ ก็รู้ว่าหมายถึงอะไร.

ใจความสำคัญของเรื่องนี้ก็มีอยู่ว่า มันไม่มีปัญหา
อะไร ที่ไม่ได้ออกมาจากความไร้ศีลธรรม, สภาพไร้
ศีลธรรมย่อมสร้างปัญหาทุกชนิด. อาจมาใช้คำว่าทุกชนิด:

ถ้าศีลธรรมกลับมากับปัญหาทั้งหมด จึงจำเป็นที่จะต้องให้
ศีลธรรมกลับมา และเป็นศีลธรรมที่สำเร็จประโยชน์ ก็คือ
มีปรมัตถธรรมเป็นรากฐาน. พวกเราทุกคนถึงเรื่องนี้
ใหม่มากที่สุด เรื่องศีลธรรมที่มีปรมัตถธรรมเป็นรากฐาน
แล้วก็จะแก้ปัญหาค่าง ๆ ได้. ซึ่งในที่นี้ก็หมายถึง ความไม่
โชติช่วงชัชวาล ในส่วนบุคคล ส่วนครอบครัว และส่วน
รวม.

พิจารณาเรื่องความโชติช่วงชัชวาล.

ที่นี้จะได้พูดกันถึงเรื่องความโชติช่วงชัชวาล ความ
โชติช่วงชัชวาลนี้ ควรจะแบ่งออกเป็นสองอย่าง คือ
โชติช่วงชัชวาล ทางวัตถุธรรม, และโชติช่วงชัชวาล ทาง
นามธรรม หรือศีลธรรม นั้นเอง. ชัชวาลทางวัตถุ มันก็
รุ่งเรืองแพรวพราวไปด้วยวัตถุ. โชติช่วงทางนามธรรม
ก็รุ่งเรืองอยู่ในจิตใจ ซึ่งจะบันดาลให้ออกมา เป็นเรื่องทาง
กายทางวาจา อย่างโชติช่วงชัชวาล.

โชติช่วงชัชวาล ทางวัตถุธรรมนั้น ส่วนใหญ่
เป็นเรื่องของกิเลส; เพราะวัตถุเป็นอารมณ์ของกิเลสโดย

ทรง กิเลสต้องการวิদ্ধ, โชติช่วงนี้เราเห็นได้ด้วยตา ว่า
 เจริญรุ่งเรืองอย่างนั้นอย่างนี้, อย่าง ในพระบาลีก็มีทั่วไปทุก
 แห่ง ที่กล่าวถึงนครที่เจริญรุ่งเรืองชวักไชยไปด้วยวิद्ध, ข้างมา
 วัชรา ย เสียงคตตรี เหล่านี้เป็นต้น, เจริญทางวิद्ध เจริญ
 ทางเศรษฐกิจ; สรุปความแล้ว ก็เจริญด้วยวิद्धที่เป็น
 เครื่องสนองกิเลสเป็นส่วนใหญ่, ส่วน ความเจริญทาง
 นามธรรมนั้น เป็นเรื่องของโพธิ, ขอให้กำหนดไว้ให้
 ดีๆว่า ทางวิद्धเป็นเรื่องของกิเลส, ทางนามธรรมเป็น
 เรื่องโพธิ, เรื่องของโพธิ เห็นไม่ได้ด้วยตาก็ ต้องเห็น
 ด้วยจิตใจ เป็นเรื่องทางจิตที่เกี่ยวกับปัญญาเป็นวิมม-
 ธรรม.

ดูกันให้ละเอียดอีกนิตหนึ่งว่า ความโชติช่วงของ
 กิเลสนั้น ระวังให้ดี จะกลายเป็นความมืดสีขาว, เรื่องนี้
 อาตมภาพคมกตั้งสืบทาบี้แล้ว ว่า ความมืดสีขาว ระวังให้ดี
 แสงสว่างของความมืดสีขาว, เช่นเมื่อเรา หอศทาไปทางดวง
 อาทิตย์ แสงสว่างของดวงอาทิตย์ ก็จะทำให้ตาฟ้าไม่เห็น
 อะไร, นี้เรียกว่าความมืดสีขาว, ความรู้ หรือ การศึกษาใน
 โลกนี้ กำลังเป็นความมืดสีขาวอยู่อย่างมาก, มันก็ทำ

อะไรชนิดที่ไม่ถูกต้องกับเรื่อง. เมื่อมองไปทางดวงอาทิตย์
 ตกก็พบว่าแทบจะก้าวขาไม่ออก; นี่มันก็เป็นเรื่องบีบบัง ตัวอ
 สิ่งที่เป็นแสงสว่างที่ผิดความหมาย, มันก็เป็นความพินวศ
 ล้มลุกคลุกคลานทั้งทางกายและทางจิต. ความโชติช่วงของ
 กิเลสก็เป็นอย่างนั้น, มันมีผลทำให้เกิดอะไรขึ้นมา เรววกักกัน
 ได้ง่าย ๆ. โชติช่วงของกิเลสหรือความมืดสีขาวนั้น
 มันมีผลทำให้ต้องเพิ่มโรงพัก เพิ่มตำรวจ เพิ่มเรือน
 จำหรือนักโทษ เพิ่มศาล พนักงานยุติธรรม, และในที่สุด
 ทำให้ต้องเพิ่มโรงพยาบาลประสาท หรือโรงพยาบาลโรคจิต
 คือเพิ่มพลเมืองที่มีจิตใจไม่สมประกอบ; นี่โชติช่วง
 ขี้ขลาดของกิเลสเป็นอย่างนี้.

ถ้าเป็น ความโชติช่วงของโพธิ์ โพธิ์ปัญญาแล้ว
 มันมีความสว่างอันแท้จริง ไม่ใช่ความมืดสีขาวอันหตุกตวง
 มัน ให้เกิดสันติสุข ให้เกิดความเจริญทางจิตใจ มีวัฒนธรรม
 ธรรมที่ถูกต้อง และก็รุ่งเรืองด้วยวัฒนธรรมนั้น; มันจะ
 มีผล ก็ลดจำนวนโรงพัก ลดจำนวนตำรวจ ลดจำเว
 เรือนจำ ลดจำนวนนักโทษ ลดศาล ลดโรงพยาบาลโรคจิต
 และโรคประสาท, มันตรงกันข้ามอย่างนี้, ขอได้โปรดช่วย
 พิจารณากันดูให้ดี ๆ.

ทันทีเมื่อพูดถึง อากาศโชติช่วง มันก็ยังมียีกสองชนิดแหละว่า โชติช่วงชั่วขณะ เหมือนไฟฟาง, ไฟกองฟาง ลูกโป่ง ๆ แล้วก็มีชดลง; แล้วก็ โชติช่วงอันถาวร เหมือนกับไฟฟ้าหรือดวงอาทิตย์ โชติช่วงชั่วขณะก็เหมือนไฟฟาง, โชติช่วงถาวรก็เหมือนไฟฟ้าหรือดวงอาทิตย์.

ทันทีผลของมัน โชติช่วงของกิเลส ก็เป็นการทำลายล้างผลาญ, โชติช่วงของโพธิ์ ก็เป็นการสร้างความวัฒนาถาวร. โชติช่วงของกิเลสนั้น ก็คือล้างผลาญสิ่งที่เป็นทรพยากรของธรรมชาติ, เป็นสุภามิตตากลกว่ากันโดยทั่วไปว่า พระเจ้าสร้าง, มนุษย์ล้างผลาญ. สิ่งต่างๆ พระเจ้าสร้างขึ้นมา ในโลกอย่างสมบูรณ์ที่สุด จะเป็นเรื่องดิน น้ำ ลม ไฟ อะไรก็ตาม ต้องนึกถึงมนุษย์ หรือโลกมนุษย์นี้; ก่อนแต่จะมีมนุษย์ในโลกนี้มีอะไร มีแควธาตุมีพืชพันธุ์ธัญญาหาร มีทุกอย่างบริบูรณ์ที่พระเจ้าสร้าง. พอมนุษย์เกิดขึ้นมาในโลกก็เริ่มทำลาย เหน็นเอาเนมาใช้ตัวรการทำลาย; แม้แต่ ไปตัดต้นไม้มาทำกระท่อมอยู่ มันก็เป็นเรื่องทำลายสิ่งที่พระเจ้าสร้าง. นี้ ถ้าพัฒนารุ่งเรืองไปในทางของวัตถุ หรือกิเลส มันก็จะ ได้ผลว่า พระเจ้าสร้าง, มนุษย์

ทำลาย. แต่ถ้าเราจะ โขติช่วงกันไปในทางโพธิหรือจิต
ใจ มันก็เป็นการสร้างความวัฒนาถาวร, มันได้ผล
ตรงกันข้าม ว่าพระเจ้าสร้าง แล้วมนุษย์ก็เสริม, อะไร ๆ
ที่พระเจ้าสร้างไว้อย่างไร มนุษย์ก็เสริม ให้ใช้ประโยชน์ได้ยื
ยาวต่อไปคือไม่ทำลายกันต่อ; ไม่ทำอย่างถอนขนห่าน, แต่
ว่าจะทำอย่างที่ดีงามหาไว้ให้ดี ๆ ให้มีประโยชน์ตลอดเวลา.

แต่เดี๋ยวนี้เราทำอย่างนี้ไม่ได้ เพราะมันควบคุมกัน
ไม่ได้ ในโลกนี้ต่างคนต่างมีอิสระ ที่กอบโกยเขาก็กอบโกย
เอา โดยไม่คำนึงว่าทวีปภวกรรมชาติจะเสียไปอย่างไร.
มีหน้าซำเอาสิ่งเหล่านั้นมาเพื่อทำลายตัวเอง, ส่งเสริม
กิเลสของตัวเอง หรือเป็นอาวุธสำหรับทำลายผู้อื่น.
คุณคิดว่าใจเหล็กหรือโลหะใด ๆ อย่างไร? ใช้น้ำมันอย่างไร?
ส่วนใหญ่ใช้เพื่ออะไร? ส่วนใหญ่จะใช้เพื่อส่งเสริมกิเลสและ
ทำลายล้างผู้อื่นเต็มมากกว่าที่จะมาทำความสงบสุข. นี่ พระ
เจ้าสร้าง, มนุษย์ทำลาย; มัน ไม่เป็นไปอย่างที่เราเรียก
ว่า พระเจ้าสร้าง แล้วมนุษย์ก็เสริม.

สรุปอีกครั้งหนึ่งว่า อารยธรรมทางวัตถุเป็นของ
กิเลส, อารยธรรมทางจิตใจเป็นของโพธิ, มันต้องควบคุมกัน

ไป และให้จริยธรรมทางจิตใจ ควบคุมจริยธรรมทางวัตถุ.
เดี๋ยวนี้ มันเอาหัวลง, เอาหัวลง กลายเป็นวัตถุควบคุม
จิตใจ เรืองมันก้องกันใหญ่ เหมือนที่ปวากฏอยู่ในบันทึก.

พิจารณาคำว่า กล้าหาญ.

เฮ้, ที่นี้ก็มีมาพูดถึงคำว่า กล้าหาญ หรือความกล้าหาญ,
เหตุที่จะกล้าหาญที่เรียกกันว่า *motive* มันก็ตัวยังมี *motive* ทุก
การกระทำ มีเจตนา มันไม่ทำจริง มันไม่ทำดี. เหตุแห่ง
ความกล้าหาญนั้น ถิ่นเห็นแก่ชาติ ก็ทำเพื่อชาติ. เห็นแก่
ธรรมะ ก็ทำเพื่อธรรมะ. เห็นแก่โลก ก็ทำเพื่อโลก. ถ้ามี
เหตุอันถูกต้อง ก็สละสิ่งต่างๆ ได้ดี : สละทรัพย์ สละ
อวัยวะ สละชีวิต สละได้แม้กระทั่งชีวิต เพื่อสร้างความเป็น

ที่นี้พูดถึงผู้กล้าหาญกันบ้าง อาจมองหากจะกล่าว
ว่า พระศาสดาทั้งหลายแห่งทุกศาสนา เป็นผู้กล้าหาญ
ทางจริยธรรมที่สุด, ท่านเสียสละทุกอย่างเพื่อช่วยโลก โส
เฉพาะอย่างยิ่งพระเยซูคริสต์ ถึงกับสละชีวิต จะต้องยกให้เป็น
ยอดสุดของศาสดาผู้กล้าหาญเพื่อจริยธรรม. ระบบที่เรียก
กันว่า *martyrdom martyr* (มาเทอะ) *ผู้สละชีวิตเพื่อรักษาความ*

ถูกต้องเอาไว้ นั่น ในศาสนาคริสต์นิยมกันมาก: ผู้ใดได้
 สละชีวิตเพื่อรักษาความเป็นธรรมไว้ จะถูกนำมาสถาปนาขึ้น
 เป็น martyr. แต่ในพวกพุทธบริษัทไม่เคยเห็นกระทำกัน
 เลย อย่างคุณยายเอียนที่พัทลุง เสียสละชีวิตเพื่อช่วยท่านการ
 กีนเหล่าของลูกชาย ที่ได้สัญญาเอาไว้แล้ว พอถึงวันจะบวช
 ยิงเอาเพื่อนมาเลี้ยงเหล้า. มารดาก็ตนเองคอยช่วยกรกีนยา
 รฆ่าแมลง ฆ่าตัวตายให้มันเห็น: ไม่เห็นว่าใครได้เกียรติยศ
 นำมาสรรเสริญ เป็นผู้กล้าหาญทางจริยธรรม ด้วยชีวิตเป็น
 เติมพัน. หรือว่า บุคคลใดก็ตาม เอาชีวิตเข้าเสี่ยงใน
 การที่จะแก้ไขปัญหาปราบอบายมุข ปราบอันธพาล ใน
 บ้านในเมือง ก็ควรจะจัดไว้เป็นผู้กล้าหาญทางจริยธรรม.

ส่วนความกล้าหาญนี้หมายความว่า กล้าหาญ
 ในการที่ใช้ธรรมะเผด็จการ, กล้าเผด็จการด้วยธรรมะ,
 มีธรรมะเป็นความกล้า. ถ้าเราไม่เผด็จการด้วยธรรมะด้วย
 ความกล้าหาญแล้ว เราก็ไม่อาจจะเอาชนะอะไรได้: อย่าง
 ในกรุงเทพฯ นี้จะกำจัดยุงก็ไม่ได้ กำจัดขยะกลางถนนก็
 ไม่ได้, กำจัดควีนพิษก็ไม่ได้, จะรักษาระเบียบทางข้าม
 ม้าตายก็ไม่ได้, ไม่มีความกล้าหาญที่จะใช้เผด็จการทางจริย
 ธรรม.

ที่นี้จะพูดถึง ผู้ไม่กล้าหาญ : พระเจ้าพระสงฆ์ที่
ไม่กล้าพูดความจริง มีแต่ประจบทาทายอีก นี่ไม่กล้า
หาญ. คณะสงฆ์ที่ ไม่กล้ารักษากฎ ของคณะสงฆ์ให้เคร่ง
ครัด นี้ก็ไม่กล้าหาญ. พ่อบ้านที่กลัวภรรยา ก็เรียกว่าผู้
ไม่กล้าหาญ. เจ้าหน้าที่ที่ไม่กล้าสวนทางบน คอยหลบ
หลีกอยู่ นี้ก็ไม่กล้าหาญ.

ที่นี้จะเห็นว่า ทุกๆ ประเทศในโลกต้องการผู้กล้า
หาญทางจริยธรรม, ทุกประเทศต้องการผู้กล้าหาญทางจริย
ธรรม มาเป็นเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
อธิบดีกรมตำรวจ รัฐมนตรีมหาดไทย นี้แนวต้องการก่อน
ตลอดถึง ผู้พิพากษาตุลาการ ครูบาอาจารย์ หงหลาย ที่ต้องการ
หาญทางจริยธรรม.

อุปสรรค, อุปสรรคของความกล้าหาญ ก็คือความ
ลำเอียง : ลำเอียงเพราะรัก, ลำเอียงเพราะเกลียด, ลำเอียง
เพราะกลัว, ลำเอียงเพราะใจ, เหล่านี้ ทำให้ไม่กล้าหาญทาง
จริยธรรม เป็นคนอ่อนแอ เป็นคนไม่ถือความสัจย์ บิดพลิ้ว
กระหน่ำไปเสียหมด. นี้เรียกว่าเป็นเรื่องของความกล้าหาญ
หรือความไม่กล้าหาญ, ขอได้พิจารณาอีกอย่างละเอียด.

คำที่สาม ทำความเข้าใจให้ชัด.

ที่ในเรื่องสุดท้าย ก็คือคำที่ต้องทำความเข้าใจกันให้
แจ่มแจ้งชัดเจนและตายตัว. คำแรก ที่สุดก็คือคำว่าธรรม—
ธรรม — ธรรมะหรือ ธรรม คำนี้แปลว่า หน้าที่ของชีวิต;
ถ้าไม่ทำหน้าที่แล้ว ชีวิตมันก็ต้องตาย หรืออยู่ก็อย่าง
ไม่เจริญ ธรรมะแปลว่าหน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิต นับตั้งแต่ต้นไม้
ต้นโต สัตว์เทวีจันตนา หมู หมา กา ไก่ ขึ้นมาถึงมนุษย์ถึงคน
ต้องมีธรรมะคือหน้าที่ของชีวิต.

นี้ คำที่สอง ศีลธรรม ศีลธรรมคือสภาพความ
ผาสุกปกติของชีวิต ทั้งของคนทั้งของสัตว์ และทั้งของ
พืชพันธุ์ทุกชีวิต.

นี้ ปรัชญาของศีลธรรม เรียกว่าจริยธรรมหรือ
จริยศาสตร์ก็ได้ แปลว่า ศาสตร์อันว่าด้วย สิ่งที่มีมนุษย์
ควรประพฤติกระทำ หรือหน้าที่นั่นเอง, จริยธรรมหรือ
จริยศาสตร์ ขอให้เป็นหลักวิชา เป็นหลักปรัชญาของศีลธรรม.

คำที่สามสันติสุข คือความสุขของปัจเจกชน,
สันติภาพคือความสุขของโลก.

ทันก็มาถึงคำที่สี่ว่าพัฒนา; ประเทศที่ยังด้อยพัฒนา^๕ คือผู้ทำลายสมบัติของพระเจ้า หรือของธรรมชาติก็ตาม, ประเทศที่ยังด้อยพัฒนา คือผู้ทำลายสมบัติของพระเจ้า, ประเทศด้อยพัฒนา คือประเทศที่ยังไม่ทำลายอะไรมากมาย. ทุกคนมองเห็นได้ประจักษ์แก่กันว่า ประเทศไหนยังพัฒนา ยิ่งทำลายทรัพย์สินของธรรมชาติมากที่สุด, รุกคืบเอาเมล็ดพืชอย่างอุตสาหกรรม เพื่อสนองกิเลสของมนุษย์, หรือเอามาทำเป็นอาวุธสงคราม ชนิดที่จะใช้ทำลายกันที่เดียวครึ่งโลก, เหมือนที่กำลังเตรียมพร้อมอยู่ในบัดนี้. ที่เขาพูดกัน อนาคตก็ไม่ได้ไปเห็น ว่าลคมุมที่เกี่ยวอาวุธก็จะทำหน้าที่ล้างผลาญคนครึ่งโลก เกียวกันเขาวางกัน อย่างนี้ นี่ประเทศที่ยังด้อยพัฒนา เขาทำงานกันอย่างไร; ส่วนประเทศด้อยพัฒนา อย่างประเทศเราๆนี้ ยังทำอะไรมากอย่างนั้นไม่ได้, มันก็ยังด้อยที่ว่า เราไม่ทำลายทรัพย์สินสมบัติของพระเจ้า เพื่อสนองกิเลสของตน หรือเพื่อทำสงครามก็ตาม.

ขอให้ท่านทั้งหลาย ทำความเข้าใจในถ้อยคำเหล่านี้ ที่เราจะได้พูดจากันโดยสะดวก อีกต่อไป ว่าธรรมะ ธรรมะคือหน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิต, ศีลธรรม ศีลธรรม^๖ คือสภาพ

ผาสกปกติของสิ่งที่มีชีวิต; ปรัชญาของศีลธรรมนั้น คือศาสตร์ว่าด้วยสิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติ เรียกว่า *จริยธรรม* ก็ได้ เรียกว่า *จริยศาสตร์* ก็ได้. สนธิสุขเป็นความสุขของเอกชน, สนธิภาพเป็นความสุขของโลก; เราจะบัญญัติอย่างอื่นก็ได้ แต่อาคมานัญญูก็อย่างนี้ สำหรับจะพูดกับท่านทั้งหลาย. ประเทศยิ่งด้วยพัฒนา คือประเทศผู้ทำลายทรัพย์สินสมบัติของพระเจ้าหรือของธรรมชาติ, ประเทศด้อยพัฒนา คือประเทศที่ไม่ได้ทำลายทรัพย์สินสมบัติของพระเจ้าอะไรเลย.

สรุปความในที่สุดนี้ ก็คือว่า ไม่มีปัญหาอะไรที่ไม่มาจากความรู้ศีลธรรม, ศีลธรรมตั้งเคียงหรือคำเดียวแก้ปัญหาได้ทุกปัญหา. ขอให้เราโชคดีช่วงชีวิต ด้วยสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรมกันเถิด. ขอให้เราโชคดีช่วงชีวิต ด้วยอารยธรรมทางจิตใจ ยิ่งกว่าอารยธรรมทางวัตถุ. เคียงนี้มันเอาหัวกลับ เอาหัวลงเอาเท้าขึ้นฟ้า, จะจมลงในแหล่งไหนนรก ก็เพราะบูชาอารยธรรมทางวัตถุ แล้วก็ทำคาม ๆ กันไปทั่วโลก.

หวังว่าท่านผู้ฟังทั้งหลาย จะได้เข้าใจคำว่า โชคดีช่วงชีวิต ต้องกล้าหาญทางจริยธรรม, แล้วก็นำมันมาอยู่ในความโชคดีช่วงชีวิต มีความสุขอยู่ทุกทีเพราะศรัทธาเทอด.

ประมวลธรรมกลั๊มา ตอน ๓

ครั้งที่ ๒๙

๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๒๖

[ออกอากาศครั้งที่ ๖๕]

ยังเป็นผู้นำ ยังจะต้องเสียสละและอดทน.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในวันนี้ ก็ยังคงมีความมุ่งหมาย เพื่อการกลับมาแห่งศีลธรรม อันมีประมวลธรรมเป็นรากฐาน. เหมือนครั้งที่แล้วมา หรือต่อไปตามเดิม.

ขอข้อมความเข้าใจเกี่ยวกับศีลธรรมกับประมวลธรรมอยู่บ่อย ๆ ว่าศีลธรรม คือสิ่งที่ทำเพื่อความปกติ สละแปลว่าปกติ ศีลธรรมแปลว่า การกระทำเพื่อความปกติ หรือ ผลที่เกิดขึ้นเป็นความปกติ; ไม่ว่าจะอะไรทุกอย่าง ถ้ามันเป็นไปเพื่อความปกติสุขของมนุษย์ละก็ เรียกว่าศีลธรรมทั้งนั้น

แม้ที่สุดแก่การป้องกันตัวเอง ภัยสงครามหรือภัยอะไรก็ตาม
แท้ ถ้ามันเพื่อความปกติของมนุษย์แล้วก็เรียกว่าศีลธรรม.

ปรมัตถธรรม คือ คำอธิบายอันช่วยให้มีศีลธรรม
ได้อย่างถูกต้อง หรืออย่างเป็นไปได้ จนสำเร็จประโยชน์
จึงต้องเน้นคู่กันไป คือศีลธรรมที่มีปรมัตถธรรมเป็นรากฐาน.

เดี๋ยวนี้เรากำลังมีปัญหา ซึ่งเราจะต้องทำให้มันสิ้นสุด
คือให้มันปกติ. มนุษย์เรากำลังมีปัญหา, ทั้งโลกกำลัง
มีปัญหา; มีปัจจัยภายนอกพื้นฐานอยู่ง่ายๆ ก็ว่ามัน
มีการเพิ่มอันธพาลรบกวาดความปกติสุข, ต้องเพิ่มตำรวจ
ต้องเพิ่มโรงพัก ต้องเพิ่มนักโทษ หรือนักโทษมันเพิ่มขึ้นมา
ก็ต้องเพิ่มเรือนจำ เพิ่มโรงพยาบาลประสาท เพราะคนเป็น
โรคประสาทและโรคจิตเพิ่มขึ้น ต้องเพิ่มแพทย์ กระทั่งต้อง
เพิ่มทหาร เพิ่มอาวุธยุทโธปกรณ์, ไม่มีใครกล้าหยุดนิ่งอยู่ได้
จนเดี๋ยวนี้เขาก็เพิ่มอาวุธปริมาณ ซึ่งสามารถทำลายล้างโลกได้.

ก็ยกเถอะว่า มันมีปัญหาอย่างนี้ เป็นปัญหามานา
ชนิด ในรูปของปัญหาเศรษฐกิจก็มี ปัญหาการเมืองก็มี
ปัญหาการปกครองก็มี ปัญหาการปราบอาชญากรรมยิ่งมาก
ปัญหาการทำลายทรัพย์สินของชนรรมชาติ ปัญหาส่วนรวม

ปัญหาส่วนตัว มีปัญหาเรื่องสุขภาพ เรื่องสันติภาพ ปัญหาสงครามโลก, แล้วยังอยู่กันด้วยความหวั่นวิตก ความหวาดกลัว. ทุกคนอยู่ด้วยความระแวง ความหวาดกลัวในความปลอดภัยของตน, รวมกันแล้วนี้เรียกว่าปัญหา.

หากมากได้แสดงธรรมะเกี่ยวกับศีลธรรมที่จะแก้ปัญหามีปรมาัตถธรรมที่จะเป็นรากฐาน อย่างครั้งที่แล้ว ๆ มากก็ได้แสดงโดยหัวข้อว่า จะมีผลกันแน่ ต้องให้ธรรมะเผด็จการ, จะโชติช่วงชัชวาล ต้องกล้าหาญทางจริยธรรม วันนี้นำ "ยังเป็นผู้นำยิ่งจะต้องเสียสละและอดทน", ยังเป็นผู้นำยิ่งจะต้องเสียสละและอดทน ซึ่งจะได้ทำความเข้าใจกันต่อไป.

ลักษณะของผู้นำที่อดทน.

ในชั้นแรกก็คือคำว่าผู้นำ, *ผู้นำเป็นสิ่งที่ดีงาม.*

อย่าอวดดีให้มากเกินไป มัน เป็นสัญชาตญาณของสัตว์ ที่มันก็มีผู้นำ นำโชติงเช่น ช้างนำฝูง แม้แต่แพะและแกะ. เรา จะเห็นว่าเมื่อแพะหรือแกะมันเดินไป ตัวที่เดินตามหลังจะตามอย่างยิ่ง แม้ตัวหน้าซึ่งเป็นตัวผู้นำจะก้าวขาพลัดออกไปนิดหนึ่ง ทางศตออกไปนิดหนึ่ง แกะแพะที่ตามหลัง ก็จะเดิน

ตามเนื้ออย่าง ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์. นี่สัตบุรุษชาตญาณแห่งการมีผู้นำและเชื่อผู้นำ, แม้ฝูงนกเขา สมัยที่ยังมีกรนบ้างก็ไม่มีมนุษย์ที่เจริญ มันก็มีผู้นำ ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีผู้นำ.

คุณนุชของเราเคียวนี้ ก็ต้องมีผู้นำหรือผู้จัดการให้ดำเนิน นับตั้งแต่ทหารอยู่ในครรรภ์มารศึก มันก็ต้องมีการนำ การประคบประหงม ให้มันแตกต้องให้มันปลอดภัย ให้ออกมาเป็นทหารที่ดี; อูฐแรกก็ต้องมีผู้นำ คือบิณฑการทาศรบาอาจารย์เป็นผู้นำ; ครอบครัวก็ต้องมีผู้นำ, ตามปกติเราก็เห็นกันว่า พ่อบ้านเป็นผู้นำครอบครัว เพราะว่ามัสติปัญญา มีกำลัง มีอาวุธ มีอะไรที่จะเป็นผู้นำ คือทำความปลอดภัย; ที่งานและงานกีฬาก็ยังต้องมีผู้นำ ไม่อย่างนั้นมันไม่เป็นไปอย่างมีระเบียบ; ประเทศก็มีผู้นำ จนกระทั่งนำโลกก็กำลังมีผู้พยายามจะนำ แต่มันนำไปไม่ได้ เพราะว่าคนทั้งโลกมันไม่ยอม โลกมันจึงปะปะ ๆ ไปตามการที่มันไม่มีผู้นำ.

แต่ในที่สุด การนำตัวเอง เป็นการนำที่สำคัญอย่างยิ่ง; ถ้านำตัวเองไม่ได้ และจิตใจไม่มีลักษณะเป็นการนำร่างกายนำชีวิตแล้ว มันก็ล้มตาย นำตัวเองได้จึง

จะนำผู้อื่นได้. นี้เร็วกว่าการนำ หรือผู้นำ หรือความ
จำเป็นที่มันจะต้องมีผู้นำ.

ทันที จะถูกถึงคำว่า ความอดทน ซึ่งผู้นำจะ
ต้องมี; นี้ของทุกกันแต่ ๆ หน่อย. คนทั่วไปมักจะคิดว่า
ฉันเป็นผู้นำ ฉันเป็นนายเหนือ ความอดทนต้องไปอยู่ที่ลูก
น้อง. ยามมาอยากจะพูดว่ามันโง่เขลาที่สุด ถ้าคิดอย่าง
นั้น ผู้นำนั้นแหละจะต้องอดทนมากกว่า, ผู้นำจะต้อง
อดทนต่อปฏิกิริยาแห่งความ โง่ของลูกน้องที่มีความ โง่
ทุกคน; ความโง่ของลูกน้องทุกคน จะทำให้เกิดความ
ต้องอดทนแก่ผู้ที่เป็ผู้นำ.

แม้ ธรรมดา ธรรมชาติ เราก็ต้องอดทนอยู่แล้ว เช่น
ว่า ต้องอดทน อับาคตราคร่ำในการทำงาน ในการเจ็บไข้
ได้ป่วย อดทนต่อคำพูด ตมมัน นินทา ซึ่งมีอยู่เป็นธรรมดา,
ในโลกนั้นเทกักศีลธรรมเจริญก็ดี ส่วนใหญ่เป็นเพียงการระบายสี
เขาตามพอใจของผู้พูด แล้วแถมมันจะพูดนินทาหรือพูด
สรรเสริญ นี่เป็นความอดทนทั่วไป.

แต่มี ความอดทนชั้นพิเศษ ชั้นพิเศษ คือการ
อดทนต่อการบีบคั้นแห่งกิเลสของตนเอง กิเลสมันบีบคั้น

จะให้ไปทำชั่วทำเดว ก็ต้องอดทน; ถ้าไม่อดทนมันก็ต้อง
 ไปตามกิเลส แล้วมันก็วินาศหมด. อดทนต่อภาวะบีบคั้น
 ของกิเลส แม้กิเลสของผู้นำ ที่ทำให้อยากจะยอมแพ้
 อยากจะวางมือ อยากจะไม่รู้ไม่ชี้ อยากจะเอาตัวรอด
 คนเดียว; ถ้ากิเลสอย่างนั้นมันเกิดขึ้นแก่ผู้นำ ผู้นำจะ
 ต้องอดทนอยู่นั่นเอง.

รวมความแล้วว่า ความผันผวนปั่นป่วนในโลกลง
 โดยวิวัฒนาการของโลกก็เกิด โดยการกระทำของบุคคลที่ดี มัน
 มารวมอยู่ที่ผู้นำ จะต้องมีความอดทนทั้งนั้น, โดยอาการที่
 ต้องอดทน ก็คือทนต่อการตำหนิ ล้อเลียน ใส้ไคล้
 หาเรื่องตำหนิติเตียน. บางพวกก็มีอาชีพด้วยการหาเรื่อง
 ตำหนิติเตียนผู้อื่น เป็นอาชีพไปเลยก็มี, อิจจาวิชา
 สบประมาท. เหล่านี้มักได้แม่จากบุคคลผู้ที่ได้รับประโยชน์
 จากผู้นำ เพราะว่าเขาเป็นสัตว์อหิงสาไม่รู้คุณบิดามารดา
 ทำให้บิดามารดาหน้าตาตกอยู่ตลอดเวลา; ภรรยาหนักเหล่านี้
 ผู้นำจะต้องอดทน ปฏิบัติตนอยู่ตามหน้าที่ของผู้นำ ในโลก
 อันแสนจะสับสนวุ่นวายแห่งยุคปัจจุบัน.

โลกปัจจุบันบูชาวัตถุมากกว่าจิต.

ที่นี้ถ้ามา ดูโลกในสภาพปัจจุบัน กันบ้าง อาตมาขอ
 พุทฺธอุปมาให้มันรวดเร็วรวบรัดในความเข้าใจ ว่าโลกปัจจุบันนี้
 มีความสับสนวุ่นวายอย่างไร. โลกปัจจุบันนี้เปรียบเทียบ
 เหมือนกับว่าฝูงลิงที่กำลังหิว ฝูงลิงที่กำลังหิว เปรียบเทียบ
 กับฝูงไก่ที่มันกำลังหิว. ฝูงลิงที่กำลังหิวมันฮาละวาด มันร้อง
 มันกัน มันทำกระเจองกระจ่ายไปหมด, นี่ฝูงลิงที่กำลังหิว;
 แต่ ฝูงไก่ที่กำลังหิวไม่เป็นอย่างนั้น. อาตมาเคยสังเกตเห็นไก่
 บางวันมันไม่ได้กินอะไร พอถึงเวลาขันก็ขัน พักผ่อนกลาง
 วันก็ขันไปบนกิ่งไม้แล้วมันก็ขัน ทั้งๆ ที่ท้องว่าง นี่ไก่หิวไม่
 เป็นไร แต่ลิงหิวแล้วมันเหลือทน.

โลกปัจจุบันมีสภาพเหมือนฝูงลิงที่กำลังหิว ไม่
 มีลักษณะร่วมมือกับผู้นำ ตีแต่จะกัดกัน ตีแต่จะทำทอ
 ตีแต่จะแย่งตำแหน่งผู้นำ. คนเหล่านี้เขามีจิตตาบอดต่อการที่
 มองเห็นประโยชน์ส่วนรวม ว่าเราจะต้องมีผู้นำ, เขาอาจจะ
 ทำลายประโยชน์ของส่วนรวม เพื่อประโยชน์ส่วนตัว คือ
 ทั่วๆ — ของกูของเขา, ความยุติธรรมของพวกนี้คือ ฉันทัน
 ได้ตามที่ฉันทันต้องการ; นั่นแหละคือความยุติธรรม มันจึง

เต็มไปด้วยเสียงแห่งกิเลส หรือกุตมีบิคาจแห่ง ตัวกู— ของกู, เต็มไปด้วยเสียงชนิดที่อยู่ในโลก มันเลยเถิดไปถึงกับว่า เป็นถึงหลอกเจ้า. คนเหล่านี้เป็นถึงหลอกเจ้า คือหลอกดวงต่อผู้มีพระคุณของตนเอง. หลอกดวงมารดาบิดาของตนเอง, หลอกดวงผู้นำของตนเอง เพื่อประโยชน์ของตัว เขาเรียกว่าถึงมันหลอกเจ้า คือเจ้าของ.

คนเคี้ยวหมากพลองได้ แม้แต่บิดามารดาของตนผู้มีพระคุณ เพราะว่าเขาก็กไปในทางหลงใหลอารยธรรมทางวัตถุ. ก่อนนอารยธรรมทางวัตถุมันอยู่ข้างล่าง, อารยธรรมทางจิตใจมันอยู่ข้างบน อย่างที่พูดกันว่า ใจมันนำกาย กายมันอยู่ข้างล่าง ใจมันอยู่ข้างบน, อารยธรรมทางจิตย่อมนำอารยธรรมทางวัตถุ, แต่เคี้ยวหมากตรงกันข้าม อารยธรรมทางวัตถุขึ้นท่วมทับอารยธรรมทางจิตใจ, อารยธรรมเหล่านี้มันจึงมีลักษณะเหมือนเอาหัวลง เอาเท้าขึ้น คนเรากำลังมีลักษณะเอาหัวลงเอาเท้าขึ้น บุรพัตถุ์ยิ่งกว่าจิตใจ ทั้งที่เห็น ๆ กันอยู่ทั่ว ๆ ไป. อารยธรรมทางวัตถุกำลังครอบงำอารยธรรมทางจิต : จิตอยู่ข้างใต้, กายอยู่ข้างบน. คนก็มีลักษณะเหมือนกันเอาหัวลงเดินไป เอาหัวลงเอาเท้าขึ้น. ก็คือเขาเองว่ามันนำสังเวททุเรศกันสักเท่าไร.

หน้าที่ของผู้นำตามกฎธรรมชาติ.

ที่นี้คู่ต่อสู้ไปถึงปัญหาต่างๆ หน้าที่ของผู้นำ หน้าที่ของผู้นำ ตามกฎของธรรมชาติ ที่มุ่งหรือคนละใด ๆ ต้องมีผู้นำ, ผู้นำคือผู้รับผิดชอบเพื่อให้หมู่คณะนั้นปลอดภัย เพราะส่วนใหญ่มักต้องยอมรับว่ามันโง่ คนส่วนใหญ่หรือแทบทั้งหมดคั้น ยังไม่มีความรู้ ไม่มีสติปัญญา ยังโง่ จึงต้องมีผู้นำ. คู่ต่อสู้ตั้งแต่สัญชาตญาณของสัตว์ที่มันจะต้องมีผู้นำ.

การศึกษามันผิด การศึกษามันผิด มันผิดจากความจริงที่ธรรมชาติต้องการ เพราะว่าให้การศึกษาแก่ชนิดที่ทำให้ฉลาดเพื่อเห็นแก่ตัว, ฉลาดเพื่อเห็นแก่ตัว ขอเห็นว่า ฉลาดเพื่อเห็นแก่ตัว. การศึกษาที่มันตัวมันฉลาด มันแหว่ง สอนแต่หนังสือกับวิชาชีพ, ยิ่งฉลาดก็ยิ่งเห็นแก่ตัว. คนอย่างนั้นยาก คนที่ศึกษาอย่างนั้นมันนำยาก เพราะว่าเขาเสรีภาพด้วยความโง่ มันนำยาก.

มันต้องรู้ว่า "กัปตัน" หรือ "ผู้นำ" นี้เป็นสิ่งที่จำเป็น. กัปตันคือผู้ที่ได้รับการเลือกแล้วสามารถในการนำ

เขาจึงเอามาเป็นกัปตันสำหรับนำ แม่แต่เรือดำหนึ่งต้องมี กัปตัน.

เดี๋ยวนี้กรมการล่อว่า "เชื้อผู้นำชาติพหุภย" นี้เป็น ของเซย ล้อคือคำว่า "เชื้อผู้นำชาติพหุภย" นี้มันถูกอย่าง ยิ่ง; แต่มันไม่เข้าใจ มันก็เอามาล่อ ก็เลยไม่มีผู้นำ, ไม่มี ใครยอมให้ใครเป็นผู้นำ, ทั้งที่แม่จะเป็นคนโง่ที่สุด ก็ไม่ยอม มีผู้นำ มันจึงเกิดปฏิภยทั่ว ๆ ไป ที่ผู้นำจะต้องเสียสละ ออกทน; ถ้าไม่อย่างนั้นนำไม่ได้ มันต้องมีผู้เสียสละ ประโยชน์ส่วนตน เพื่อประโยชน์ผู้อื่น พระพุทธเจ้าเป็น ผู้นำสูงสุดเรียกว่า โลกนาชโต-เป็นผู้นำโลก; เรียกว่า โลกนาชโต-เป็นที่ตั้งของโลก, มันขาดผู้นำไม่ได้อย่างนี้.

ทีนี้เขาก็เล็ดของผู้นำบ้าง ฝ่ายผู้นำมันก็มีก็เล็ดเหมือนกัน คือผู้นำไม่ดี เป็นผู้นำที่มีก็เล็ด หรือว่าพอได้เป็น ผู้นำขึ้นมาแล้ว ก็เกิดก็เล็ด. ก็เล็ดของผู้นำก็คือความล้ม ล้ว จนกลายเป็นทรวราชที่เผด็จการ. อาตมาขียนย่อว่า เผด็จการนิยมดี แต่ถ้าเผด็จการโดยทรวราชแล้วก็วินาศ. ก็เล็ด ของผู้นำก็คือล้มตัว จนกลายเป็นทรวราชผู้เผด็จการ; นี่แหละ เรื่องของผู้นำมันเป็นอย่างนี้.

ที่นำมาดูในแง่ที่กันบ้างว่า บุญคุณของผู้นำ ใช้คำ
ให้เต็มยศก็ว่า พระเดชพระคุณของผู้นำ บุญคุณของผู้นำ
คือผู้ที่บัญญัติเสียสละประโยชน์ตน เพื่อประโยชน์ผู้
อื่น, ถ้าวินิจฉัยว่าประโยชน์ของคนทั้งโลกนั้นแหละ คือประโยชน์
ของตน. ผู้นำต้องใจกว้างอย่างนี้, ถ้าวินิจฉัยว่าประโยชน์ทั้งหมด
ของส่วนรวม คือประโยชน์หรือความดีของตน ทำจิตใจให้
กว้างให้สูง ให้ใหญ่, อย่างที่เรียกว่าเป็น "มหาตมา" มหาตมา
หรือมหาตมา คือคนที่จิตใจใหญ่ พอที่จะคิดว่า ทั้งหมด
นั้นเป็นของเรา เป็นหน้าที่ของเรา เป็นความรับผิดชอบ
ชอบของเรา. คนเหล่านี้ล้วนแต่กล้าตายเพื่อส่วนรวม
ทั้งนั้น; ถ้าเป็นมหาตมา คำนวณแล้วว่า ถ้าไม่มีผู้นำ หรือ
ไม่มีกัปตัน เรืออาจจะล่มจม, ไม่มีโลกนรกกา โลกนรก
โลกนรกล่มจม, ผู้นำจะต้องมีเพื่อเป็นผู้นำในการแก้ปัญหา
ส่วนใหญ่ของสังคม การศึกษาไม่ถูกต้อง จึงต้องมีผู้นำที่จะนำ
ไปให้มันถูกต้อง. นี่เป็นบุญคุณของผู้นำ.

หน้าที่ของผู้ตามร่วมกับผู้นำ.

ที่นำมาดูหน้าที่ของผู้ตาม หน้าที่ของผู้ตาม เป็น
ความจำเป็นในการที่จะต้องมีผู้นำ วัตถุประสงค์ของผู้นำ ผู้ตาม

จะต้องรู้ประโยชน์รับคุณค่าของผู้นำ, จะต้องยอมรับว่า เรามีส่วนรวมทั้งหมดกันแหละเป็นตัวเรา มีส่วนรวมเป็นตัวเอง อย่างมีตัวกูของกูแต่ผู้เดียว เป็นตัวเอง มีส่วนรวมทั้งหมด เป็นตัวเอง; แทนที่จะมีตัวกูเป็นตัวเอง จึงทำตนให้เป็นผู้ที่สามารถรวมอยู่ในส่วนรวม หน้าที่ของผู้ตาม คือการทำตนให้เป็นผู้ที่ผู้นำสามารถนำเขาไปได้ ขอบคุณผู้นำ แล้วเขาก็ให้ความร่วมมือ.

ที่นี้ มาดูกิเลสของผู้ตามบ้าง ผู้นำก็มีกิเลสที่เกิดได้ ผู้ตามก็มีกิเลสที่เกิดได้. กิเลสของผู้ตามคือเห็นแต่ประโยชน์ตน มือไม่พายเอาตีนราน้ำไว้ เพื่อที่จะเป็นคู่แข่งต่อต้านผู้นำ, ทั้งๆ ที่ตนนั้นรวมอยู่ในกลุ่มที่ได้รับประโยชน์จากผู้นำ. เขาอยู่ในกลุ่มของผู้ที่ได้รับประโยชน์จากผู้นำ เขาก็ยังทำอย่างนี้. กิเลสของผู้ตาม.

ที่นี้มาคิดว่า การเสียสละร่วมกัน ร่วมมือกันทั้ง ๒ ฝ่าย นั้นแหละเป็นหัวใจแห่งความรอดของหมู่คณะ, หมู่คณะจะรอดอยู่ได้ เพราะการร่วมมือกันทั้ง ๒ ฝ่าย, ไม่ค่อยจะมีใครรู้ดีกว่า การเสียสละนั้นแหละคือการได้ เขาก็คิดว่ามันเสียไป. ที่จริงการเสียสละนั้นแหละคือการได้,

เพราะการเสียสละทำให้ได้ผลอันใหญ่หลวงกลับมา; ไม่มีใครคิดว่า "ให้" นั้นแหละดีกว่า "เอา". ถ้ามีแต่การ "ให้" ก็อยู่กันอย่างมีสันติสุข, ถ้ามีแต่การ "เอา" มันก็ร่ำกั่นวินาศหุต ไม่ต้องสงสัย. คำว่า "รวมกันเรา อยู่แยกกันเราตาย" นี้ยังเป็นคำที่ใช้ได้ เป็นปรมาัตถธรรม ที่ต้องกลับมาเป็นรากฐานของศีลธรรม.

ผู้นำเสียสละตัวเอง เสียสละตัวตน เสียสละของ ของตน เพื่อความอยู่รอดของคนรวม ทำคนเล็ก ๆ ทำคน เล็ก ๆ ให้กลายเป็นคนใหญ่ เป็น มหาตมา; นี้เรียกว่า เพื่อ รวมทุกคนให้เป็นอันเดียวกัน, รวมความว่า ผู้นำต้องยกตนๆ ต่อปฏิบัติวิยาอันเกิดมาจากความโง่ของทุกคนรวมกัน, ผู้นำ ต้องยกตนต่อปฏิบัติวิยาแห่งความโง่ของผู้ตามรวมกันทุกคน มิฉะนั้นนำไม่ได้ ไม่ยกตนแล้วมันจะระเบิด แล้วก็ตายกัน หมด; มันจะจบลงด้วยการฆ่าฟันกัน. ขอให้ท่านทั้งหลาย พิจารณาดูให้ดีๆ ผู้นำและผู้ตาม จะต้องร่วมมือกัน อย่างไร. อาจมาคิดว่า จะต้องร่วมมือกัน ถึงกับว่า เป็น คนๆ เดียวกันเลย; นี้เรียกว่าหน้าที่ของทั้ง ๒ ฝ่าย คือ ทั้งฝ่ายผู้นำและผู้ตาม.

เสียดลอดทอนอย่างอื่นเป็นหน้าที่ของผู้นำ.

เอาละ, เวลาจะหมดแล้ว ขอสรุปความเพื่อจำให้
ง่าย ๆ กันเสียที ผู้นำนั้นจะต้องเสียดลอดอย่างอื่น จะต้องออกทอน
ผู้ที่เป็นผู้นำจะต้องเป็นผู้ออกทอน: ไม่ใช่ว่าฉันมีอำนาจเหนือ
แล้ว ฉันจะให้ความออกทอนไปอยู่ฝ่ายลูกน้อง, ความออกทอน,
ทั้งหมดจะต้องมารวมอยู่ที่ผู้นำ คูไปตั้งแต่ว่า —

บิดามารดาจะต้องออกทอน อย่างไร ในการที่จะ
ทนอมกรรมก็เสียดลอดให้รอบคอบอยู่, ต้องออกทอนจนกว่าลูกมัน
จะปลดปล่อย กว่ามันจะเติบโต ออกทอนมาตั้งแต่ลูกอยู่ในครรภ์
จนผูกเคียบโต.

ครูบาอาจารย์จะต้องออกทอน ต่อความเป็นอันธพาล
ของศิษย์ ของนักเรียนอย่างไร สมัยนักก่งจะรู้ จะรู้ดี สอง
ไม่ออกทอน ก็ก่อระเบิดวินาศภัยกันหมดทั้ง ๒ ฝ่าย.

หัวหน้าครอบครัว จะต้องออกทอนต่อการประพฤติ
กระทำความผิดของคนในครอบครัว ซึ่งบางทีก็เป็นคนใจ
อย่างไม่น่าเชื่อ, จะระเบิดครอบครัวทั้ง มันก็เป็นไปไม่ได้
ถ้าจะให้อยู่ไถ่มันก็จะต้องออกทอน.

หัวหน้าทีมงาน ก็จะต้องออกทนต่อคนในที่มของตน
เขาชนะใจของเขาให้ได้. การชนะใจเขาให้ได้ ต้องใช้ความ
อดทนทั้งนั้น, ไม่ใช่มีสติปัญญา แล้วจะนำไปได้ง่ายๆ. ถ้า
ไม่มีความอดทน ปัญญาอันล้มเหลว; ขอพิสูจน์ ขอทำให้
ไปพิจารณาเห็นว่าถ้ามีแต่ปัญญา ไม่มีความอดทนนั้นเป็นไป
ไม่ได้.

แม้แต่หัวหน้าคณะสงฆ์ ซึ่งสมาธิกเป็นพระเป็น
สงฆ์แล้ว มันน่าจะดี มันก็ยังไม่ได้เป็นไปอย่างนั้น; แม้
หัวหน้าคณะสงฆ์ก็ต้องอดทน เรียกว่าเลือกคาไหลกันเสีย
มากกว่า เพราะว่ารับสมาธิเข้ามา โดยไม่คัดเลือกเป็นต้น.

อาตมาสังเกตดูแล้วขอโอกาสพูด ขออภัยพูดว่า แม้
พระพุทธองค์ก็ต้องทรงอดทน ปรากฏอยู่ในข้อความใน
พระบาลีในพระสุตตนั้นๆ หลายๆ แห่ง ที่ว่าพระองค์ก็ยัง
ต้องทรงอดทน, หรืออย่างน้อยก็เฉยได้ ต่อพระอัมมพาด
บางองค์ไม่เชื่อฟังคำสั่งบ้าง ไม่เชื่อฟังคำขอร้อง; แม้แต่
ขอร้องว่าอยู่เป็นเพื่อนกันก่อน อย่างนี้เขายังไม่เชื่อ ก็
ยังหลีกไปเสียตามความสบายใจ อย่างนี้ก็ยังมีอยู่ในสูตร. ไป
หากุเอาเองเถอะ จะแน่นอนกว่าอาตมาเอามาพูด เดียวหา

ว่าอาตมามาหลอกกัน, นี้ความอกทนต้องมี แม่แต่พระพุทธรองค์ ซึ่งเป็นหัวหน้าสงฆ์ทั้งหมด.

นี้เราเห็นแก่ความรอดของโลก เราจะไม่เฉยเมย ใน การที่จะรับผิดชอบ ต่อความปลอดภัยของโลก. โลกคือสิ่ง ที่เราทุกคนจะต้องรับผิดชอบ ให้มันเป็นไปอย่างถูกต้อง, อย่าให้มนุษย์หรือคนนี่ต้องละลายแก่สัตว์เคราะห์งาน. สัตว์ ไม่เหลวไปกว่าคน, สัตว์ไม่ทำลายโลกมากเท่าคน คนทำลาย โลกมากกว่าสัตว์ นับตั้งแต่ทำลายทวีปเขากษของธรรมชาติ ก็ทำลายมากกว่าสัตว์, ทำลายสันติสุข ทำลายสันติภาพ คน ก็ทำลายมากกว่าสัตว์. นี้ใครจะรับผิดชอบ ถ้าทุกคนในโลก ไม่รับผิดชอบ; เคียนนี้ก็จะมีใครรับผิดชอบ ไม่มีใคร เป็นเจ้าของโลกได้ มันก็เลยรับผิดชอบยากอยู่เหมือนกัน.

แต่เดี๋ยวมันก็หนักไม่พ้นที่ว่า เราทุกคนในโลก จะต้องรับผิดชอบต่อความปลอดภัยของโลก โดยการทำให้ มีความเป็นปกติสุข ประพฤติศีลธรรมเพื่อทำความปกติ สุข โดยมีปรมัตถธรรมเป็นรากฐาน.

ผู้นำต้องเสียสละอย่างยิ่ง ต้องอดทนอย่างยิ่ง
จึงจะนำไปได้ ไม่มีการเสียสละอดทนแล้ว จะมีปัญหาพิเศษ
อย่างไรก็นำไปไม่ได้. ฮาตมาขอทำทนายไว้ดังนี้.

ในที่สุคนี ขอให้ผู้นำจงประกอบไปด้วยคุณธรรม
สำคัญของผู้นำ คือมีความเสียสละและอดทน เท่ากับที่มี
ปัญหามากเท่าไรของชน ๆ. แล้วจงนำคน--นำคน--นำคน
ให้พ้นจากความเป็นคน, แล้วได้เป็นมนุษย์. จงนำคนให้
พ้นจากความเป็นคน ไปสู่ความเป็นมนุษย์, แล้วจะมี
ความสุขอยู่ด้วยกัน ทุกทีพาวาตวิกาลเทอญ.

ปรมัตถธรรมกลับมา ตอน ๓

ครั้งที่ ๓๐

๑๘ ธันวาคม ๒๕๒๖

[ออกอากาศครั้งที่ ๖๖]

ถ้าเป็นกันแต่เพียงคน
ธรรมะก็เป็นโมฆะเสียมากมาย.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมของอาตมา ยังเป็นไปโดย
ความมุ่งหมายว่า คือธรรมจะกลับมา โดยมีปรมัตถธรรม
เป็นรากฐาน ต่อไปตามเคย. ในวันนี้หัวข้อว่า ถ้าเป็น
กันแต่เพียงคน ธรรมะก็เป็นโมฆะเสียมากมาย. ความ
เป็นปรมัตถธรรมมันอยู่ที่ว่า ถ้าเราเป็นกันแต่เพียงคน
คือธรรมก็ตีไม่ได้, จะต้องเป็นอะไรมากกว่าคน คือ
เป็นมนุษย์, เพราะธรรมะมีมากพอสำหรับเป็นมนุษย์สูง

ขึ้นไปถึงเป็นมนุษย์ เป็นอริยชน เป็นพระอรหันต์. ธรรมะ
มีให้มากถึงอย่างนี้ ถ้าเราเป็นกันแต่เพียงคน ก็นึกเดียว ก็
เหต้อยู่เป็นโมฆะเสียมากมาย. จึงต้องพูดกันถึงเรื่องนี้.

ครั้งก่อนโดยหัวข้อว่า **ยังเป็นผู้ว่า ยังต้องเสีย**
สละและอดทน; ครั้งนั้น **ถ้าเป็นกันแต่เพียงคน**
ธรรมะก็เป็น **โมฆะเสียมากมาย.**

ทำความเข้าใจในความต่างของมนุษย์กับคน.

ข้อแรกที่สุดก็ควรจะพิจารณากัน ถึงเรื่องมนุษย์กับ
คนว่าต่างกันอย่างไร อาตมาถูกตำมากมายนับเกี่ยวกับข้อนี้ คือ
พูดว่ามนุษย์กับคนไม่ใช่อย่างเดียวกัน, สูงต่ำกว่ากัน. อาตมา
ถูกตำทั้งฝ่ายชวาและช้าย; ฝ่ายชวาก็ตำว่าไม่เป็นมนุษย์
ทุกคนเป็นมนุษย์อยู่แล้ว, ฝ่ายช้ายเราก็ตำ ตำโดยเปิดเผย
ตำโดยบทรประพันธ์ว่า พุทธศาสนยังมีชนชั้น, เดียวเขาเล็กชน
ชั้นกันแล้ว มีบาปอยู่ได้ อย่างนี้ก็มี, ว่ามนุษย์กับคนนั้น
กลายเป็นชนชั้น. อาตมาก็ยังคงยืนยันว่า มนุษย์กับคน
ยังต่างกัน อยู่แน่นอน, ขอโอกาสทำความเข้าใจกันในเรื่องนี้
ก่อน.

ทุกคนต้น ๆ คนแปลว่าเกิดมา, มนุษย์แปลว่า
 ใจสูง. คนเกิดมาใจยังต่ำ ยังไม่มีธรรม ไม่มีธรรมะ ยังไม่
 มีบุญ. จะมีบุญก็เป็นบุญชนิดที่เห็นแก่ตัว บุญเพื่อกิเลสอัน
 ละเอียต นีคน. ถ้าเป็นมนุษย์ใจสูง ใจพุ่งขึ้นสูง ไม่เห็น
 แก่ตัว, ทำลาสิกเลส เขา มีทั้งบุญมีทั้งธรรม. คำว่าบุญ
 หมายถึง หน้าที่ที่ถูกต้องของมนุษย์ ขจัดปัญหาของคน
 ได้ ไม่ต้องอุมกั้เงินชาลาकिन. คนมีบุญไม่ต้องอุมกั้เงิน
 ชาลาकिन เหมือนที่เป็นกันอยู่โดยมาก. ไม่เป็นภวระแก่
 ไครนะ ถ้าคนมีบุญ.

ที่นี้คำว่า ธรรม ธรรมหมายถึง หน้าที่ของสิ่งที่มี
 ชีวิต จะต้องทำให้รอดชีวิต, และรอดจากความทุกข์
 ทั้งปวง; ธรรมจึงมีอยู่ในที่ทุกแห่งที่มีการกระทำหน้าที่ของ
 ชีวิตจนรอดได้ทั้งสองชั้น คือรอดชีวิต และรอดจากความทุกข์
 คือกิเลสชั้นละเอียตด้วย. ธรรมมีอยู่ในที่ที่มีการทำหน้าที่
 ของชีวิต หน้าที่เลี้ยงชีวิต, หน้าที่ให้ชีวิตก้าวหน้า สูงยิ่ง ๆ
 ขึ้นไป

ฉะนั้น ธรรมะอาจจะมี ที่ทุ่งนา ที่เรือสวน ที่โรงงาน
 ที่ในที่ทำงานทุกแห่ง. ระวังให้ดี ในวัดหรือในโบสถ์อาจ

จะไม่มีการโต้ ; ถ้าในโบสถ์มีแต่เชื้อมซี มีแต่พิธีของ ที่ไม่
 ครงตามเจตนารมณ์ของพระธรรมและวินัย, ชรรรมะมีที่
 ชาวนา ชาวสวน พ่อค้า ข้าราชการ กรรมกร แม้ที่สุขแก่คน
 ขอกทาน ที่กำลังทำหน้าที่ของตนอยู่อย่างถูกต้อง.

สรุปความว่า คนนั้นใจเดินลงต่ำ แล้วก็อยู่ต่ำๆ,
 มนุษย์นั้น ใจเดินขึ้นสูง ก็อยู่สูงๆ, คู่มันจะต่างกันยิ่งกว่า
 ฟ้าและดินสละกระมัง. คนใจเดินลงต่ำกับคนใจเดินขึ้นสูง นี้
 มันจะต่างกันยิ่งกว่าฟ้าและดิน ; นี่คือความหมายของคนและ
 ของมนุษย์ที่ต่างกัน ; ถ้าเป็นคนก็เป็นอย่างหนึ่ง, ถ้าเป็น
 มนุษย์ก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง, เพราะไม่เป็นมนุษย์กันให้เพียงพอ
 เป็นกันแต่คน บัญหามันก็เกิดขึ้นเต็มไปทั่วโลก.

ขอยกตัวอย่างปัญหา ปัญหาเฉพาะหน้าในโลก เรา
 มีวิกฤตการณ์ทั้งจากภายนอกและจากภายใน, สำหรับ ประเทศ
 ไทยก็มีปัญหาวิกฤตการณ์ ทั้งจากภายนอกและภายใน ;
 ภายนอกเช่น มีสงคราม มีผลพวงหรือผลพลอยได้จาก
 สงคราม สืบต่อกันมาหลายชั้นตอน สั่นคลอนไปทั้งบ้านทั้ง
 เมือง ทั้งรัฐบาลทั้งประชาชน ; แม้แต่ธรรมชาติที่ไร้ชีวิต

ก็พลอยสิ้นกลิ่นไปด้วย คันไม้คันใบ ห้วยหนองคลองบึงบาง
ถูกระทบกระเทือนไปด้วย ดังที่เห็น ๆ กันอยู่.

ทีนี้ ปัญหาภายใน เกิดขึ้นอย่างไร? ก็ดูกันได้ที่ว่า
มัน เต็ม ไปด้วย คอร์รัปชัน หลาย ๆ ชนิด เต็มไปด้วย
อันธพาล มีความเจ็บไข้ ไข้บ่วยที่ไม่ควรจะเจ็บไข้ มีความ
ยากจน ไม่รู้หนังสือ เพราะว่าไม่เป็นมนุษย์กันอย่าง
สมบูรณ์นั่นเอง. สิ่งที่เพิ่มเท่าไร ๆ ก็ไม่พอ คือ โรงเรียน
โรงพยาบาล โรงพัก เรือนจำ ศาล อัยการ, เงินสำหรับช่วย
เหลือยิ่งเพิ่มเท่าไรก็ยังไม่พอ เพราะเราเป็นกันแต่เพียงคน
ไม่เป็นมนุษย์ ไม่มีจิตใจสูง.

ความเป็นมนุษย์ของมนุษย์ มีน้อยกว่าความที่แมว
เป็นแมว; แมวเป็นแมวร้อยเปอร์เซ็นต์, แต่มนุษย์เป็น
มนุษย์ไม่ถึงร้อยเปอร์เซ็นต์ เรียกว่าความเป็นมนุษย์ของเรา
มีน้อยกว่า ความที่แมวเป็นแมว. ก็คิดุ่เกิดขึ้นน่าจะอายหรือ
ไม่ น่าละอาย; เศษวันสมัคร เป็นกันแต่คน เพราะว่า ไม่
เข้าใจความหมายของคำว่ามนุษย์ หรือมนุษยธรรม, ไม่มี
ธรรมสำหรับมนุษย์.

อุปสรรคของการมีธรรมะ.

คู่กันสักหนึ่งถึง ถึงอุปสรรคของการมีธรรมคือ
 เกรียนธรรม แต่ไม่รู้ธรรม, เรียนธรรมแต่ไม่รู้
 ธรรม, รู้ธรรมแต่ไม่มีธรรม นอกชั้นตอนหนึ่ง, รู
 ธรรมพุดจ้อ แต่ไม่มีธรรมอยู่ในตัว. ที่ไม่มีธรรมแต่ไม่
 อาจที่จะใช้แก้ปัญหาใดๆได้ ธรรมะนั้นก็สูญเปล่าหรือเป็น
 โสมะ. ขอให้คู่กันให้ดีๆว่า ในวัดในโบสถ์นั้นระวางให้ค
 อยจะไม่มีธรรมะก็ได้นะ ที่กลางทุ่งกลางนา ที่มีการทำหน้า
 ที่อยู่ อย่างเหวี่ยงไถโคลย้อ นั้น จะมีธรรมะเสียมากกว่า
 เพราะมีการทำหน้าที่; ถ้าในโบสถ์มีแต่เขียมซี มีแค่
 พิธีทอง มีแต่บาปหรืออบกที่แสดงทั้งๆกันไว้ อย่างนี้
 แล้วยังนึก ว่าที่ไหนจะมีธรรมะมากกว่ากัน? เขาบาปไป
 ทั้งไว้ที่วัดหรือในโบสถ์ พอกลับมาถึงกุฏิ บาปก็มารออยู่ที่
 กุฏิแล้ว, กลับมาที่บ้าน บาปก็มารออยู่ที่บ้านแล้ว, เมื่อไรมัน
 จะรู้จักจบจักสิ้น. นี่เป็นอุปสรรคของการที่จะมีธรรมะ ขอ
 ให้ใคร่ครวญพิจารณาคู่กันให้ดีๆ ให้มีธรรมะ คือการ
 ทำหน้าที่อย่างถูกต้องของความเป็นมนุษย์.

ธรรมะแปลว่าหน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิต; เราสอนลูกเด็ก ๆ กันแต่เพียงว่า ธรรมะคือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า แล้วก็ไม่ได้บอกว่าการสอนอย่างไร. ก็คงบอกให้หมดว่า พระพุทธเจ้าท่านสอนให้ทำหน้าที่ ที่เป็นหน้าที่โดยตรงของสิ่งที่มีชีวิต : หน้าที่ทำให้รอดชีวิตอยู่ได้ผาสุกสบาย ในหน้าที่ขั้นแรก, หน้าที่ขั้นต่อไป ก็คือ ทำให้หลุดพ้นจากปัญหา ก็เลส ความทุกข์ ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย หรือสิ่งต่าง ๆ ที่จะมาครอบงำจิตใจ ให้เป็นทุกข์, ให้รอดจากสิ่งเหล่านี้ได้. นี้เรียกว่าหน้าที่ของชีวิตในอันคับสูงสุด ไปจบกันที่ความเป็นพระอรหันต์.

สรุปว่า หน้าที่รอดชีวิตอยู่ได้ เป็นแต่เพียงคน, หน้าที่ให้มีจิตใจสูงขึ้นไปในนี้คือเป็นมนุษย์; มนุษย์กับคนต่างกันอย่างนี้ ทำให้เกิดปัญหาเฉพาะหน้า ต่างกันอย่างนี้.

การแก้ปัญหา, ทำให้เป็นมนุษย์.

ทีนี้ก็จะคุยกันต่อไปในข้อที่ว่า เราจะแก้ไขกันอย่างไรในปัญหาเหล่านี้? ฮาตมาตอบสั้น ๆ ว่า ก็คงทำคนให้เป็นมนุษย์, ต้องทำคนให้เป็นมนุษย์ให้จนได้. ถ้าพูด

อย่างอุปมาสักหน่อย อย่างอุปมานะ ช่วยฟังให้ดีๆ ว่า พุค
 อย่างอุปมานะ จะต้องมีการอุปมาสักสองอุปมา หรืออย่างน้อย
 ก็ต้องมีสองภาคหรือสองหน้าที่หน้าที่หนึ่ง ก็คือทำพดเมืองให้
 เป็นคน, หน้าที่ที่สอง ก็คือทำพดเมืองให้เป็นมนุษย์.

หน้าที่อันดับที่หนึ่ง ทำพดเมืองให้เป็นคนนั้น ก็
 ให้มีธรรมะอย่างคน ตามที่คนควรจะมี, มีความรู้สึกปัญญา
 ความสามารถรอดชีวิตอยู่ได้, ดำรงชีวิตอยู่ได้ในลักษณะ
 ที่เรียกว่า เป็นความผาสุกอย่างคนพอสมควร. สรุป
 ความว่า คนที่มีธรรมะชนิดนั้นๆ จะเป็นคนทำงานสนุกและ
 เป็นสุขเมื่อกำลังทำงาน, แม้อยู่กลางทุ่งนาเหงื่อไหลไคลย้อย
 อยู่ ก็ทำงานสนุก, ทำงานจนเต็มรับประทานอาหาร. อย่าง
 คนโบราณสมัยก่อนนี้ เขาเห็นว่าหน้าที่คือธรรมะ; ฉะนั้น
 ทำหน้าที่ ทำนานั้น เขาพูดว่าจะเอาข้าวไปทักบาตรสักหน่อย
 ไว้. ไม่ใช่ทำนาเอาข้าวไปขายเอาเงินซื้อเหล้ากิน เหมือน
 คนบางยุคบางสมัย. ทำนานั้นเอาความเคยได้ยินด้วยตนเองว่า
 คนที่กำลังไถนาพูดว่า จะทำนาเอาข้าวใส่บาตรสักหน่อย
 ไม่มีใครหวังว่าจะทำนาเอาเงินไปซื้อเหล้า ไปซื้อกามารมณ์
 ไปอบอมนวด เหมือนคนเกี่ยวนี้.

ของเรา ให้เป็นคนถึงระดับคนกันทุกกรณี ไม่มีปัญหาอย่าง
กัน.

ขั้นใน อันดับที่สอง ทำคนให้เป็นมนุษย์ :
เลื่อนชนชั้นขึ้นไปอีกชั้นหนึ่งให้เป็นมนุษย์; ให้คน
เหล่านี้รู้ว่า เพียงแต่อยู่ที่กันตื้นๆ ไม่พอ, ไม่พอสำหรับ
ความเป็นมนุษย์ แต่มจะเป็นอันตรายด้วย เพราะการ
กันที่อยู่ตื้นๆ มันส่งเสริมความเห็นแก่ตัว, ส่งเสริมกิเลส
เสียมากกว่า เพียงแต่กันที่อยู่ตื้นๆ ตามจิตใจที่เห็นแก่ตัว

มันก็เป็นปัญหา : **คน** แห่งกันเป็นทุกข์, **คน** อื่นก็จะเป็นทุกข์ด้วย
เรื่องกันที่อยู่ตื้นๆ **คน** ความกันที่อยู่ตื้นๆ **คน** ให้คนมันยกย่องมักเล
ยังมักเล, **คน** ยังมักเลอย่างตกใจ **คน** จึงยัง **คน** มักเลและความ
ทุกข์ ชนชั้นที่ทำอันตรายแก่คนอยู่ตื้นๆ **คน** คนอยู่ตื้นๆ
ท้องหัวเราะ **คน** ยังต้องร้องไห้ **คน** ยังต้องเจ็บไข้ **คน** ยังต้องอยู่ด้วย
ความรัก ความโกรธ ความเกลียด ความกลัว อิจฉาริษยา
อาลัยอาวรณ์ โน่นไม่หลับ จนต้องกินยาอนหลับ.

คนที่ จะเป็นมนุษย์ต้องยกจิตใจให้อยู่เหนือปัญหา
เหล่านี้ โดยเฉพาะ เหนือปัญหาที่มาจากกิเลส, ปัญหา
ที่มาจากความเกิดแก่เจ็บตาย, ไม่ให้สิ่งเหล่านี้เป็นปัญหา

มีความทุกข์ระทมใจ. แต่ว่าเคียว^๕นทง^๕มนุษย์^๕ทง^๕เทว^๕กา^๕ท^๕ไม่^๕มี^๕
 ธรรมะ ยังมีปัญหา^๕ษ^๕น^๕ก^๕นี้^๕ จะ^๕ด^๕อ^๕ง^๕มี^๕ธ^๕ร^๕ร^๕ม^๕ะ^๕ ก^๕อ^๕ง^๕ก^๕ี^๕ก^๕ษ^๕า^๕ธ^๕ร^๕ร^๕ม^๕ะ^๕
 ด^๕อ^๕ง^๕ป^๕ร^๕ก^๕ิ^๕ต^๕ิ^๕ธ^๕ร^๕ร^๕ม^๕ะ^๕ค^๕อ^๕ย^๕ท^๕่^๕ก^๕ัน^๕ จะ^๕ก^๕อ^๕ง^๕ส^๕ม^๕ค^๕ร^๕อ^๕ค^๕ท^๕น^๕ แม^๕้^๕จะ^๕
 ท^๕น^๕เจ^๕น^๕แ^๕ล^๕เ^๕อ^๕ค^๕ท^๕า^๕ไ^๕ล^๕่^๕ ก^๕็^๕ข^๕อ^๕ใ^๕ห^๕ัน^๕ จ^๕น^๕ค^๕น^๕ไ^๕ด^๕็^๕ก^๕ล^๕า^๕ย^๕เ^๕็^๕น^๕ม^๕น^๕ุ^๕ษ^๕ย^๕.

เท^๕ก^๕ท^๕ุ^๕ก^๕น^๕ท^๕ัง^๕แ^๕่^๕ช^๕ั^๕น^๕อ^๕น^๕ุ^๕บ^๕า^๕ต^๕ช^๕ั^๕น^๕ไป^๕ ใ^๕ห^๕ี^๕ม^๕ี^๕ค^๕ว^๕า^๕ม^๕ร^๕ู^๕เ^๕ว^๕็^๕
 ค^๕ว^๕า^๕ด^๕ั^๕ง^๕ร^๕ะ^๕ห^๕ว^๕าง^๕ธ^๕ร^๕ร^๕ม^๕ะ^๕ก^๕ั^๕บ^๕ค^๕น^๕, ใ^๕ห^๕ี^๕น^๕ัก^๕เร^๕ว^๕เ^๕น^๕ท^๕ุ^๕ช^๕ั^๕น^๕แ^๕่^๕ด^๕ัง^๕
 ข^๕ั^๕อ^๕ค^๕ว^๕า^๕ป^๕ระ^๕ก^๕ว^๕ท^๕ก^๕ัน^๕ว^๕่า^๕ ค^๕น^๕ก^๕ั^๕บ^๕ม^๕น^๕ุ^๕ษ^๕ย^๕ด^๕ั^๕ง^๕ก^๕ัน^๕อ^๕ย^๕าง^๕ใ^๕ร^๕?
 ท^๕ำ^๕อ^๕ย^๕าง^๕น^๕ี^๕ว^๕เ^๕อ^๕ย^๕ๆ^๕ไป^๕ก^๕ว^๕่า^๕จะ^๕ด^๕ี^๕ง^๕ร^๕ะ^๕ด^๕ั^๕บ^๕ม^๕ห^๕า^๕ว^๕ิ^๕ย^๕า^๕ด^๕ั^๕ย^๕ น^๕ัก^๕เร^๕ว^๕เ^๕น^๕
 น^๕ัก^๕ศ^๕ิ^๕ก^๕ษ^๕า^๕ห^๕่^๕ด^๕ำ^๕น^๕ั^๕ก^๕็^๕จะ^๕ร^๕ู^๕ท^๕ี่^๕ว^๕่า^๕ ค^๕น^๕ก^๕ั^๕บ^๕ม^๕น^๕ุ^๕ษ^๕ย^๕ ด^๕ั^๕ง^๕ก^๕ัน^๕อ^๕ย^๕าง^๕ใ^๕ร^๕.
 ค^๕ว^๕า^๕ด^๕ั^๕ง^๕ก^๕ัน^๕ร^๕ะ^๕ห^๕ว^๕าง^๕ม^๕น^๕ุ^๕ษ^๕ย^๕ก^๕ั^๕บ^๕ค^๕น^๕ เ^๕็^๕น^๕ส^๕ິ^๕ง^๕ท^๕ี่^๕ด^๕ั^๕อ^๕ง^๕ป^๕ระ^๕จ^๕ก^๕ั^๕ษ^๕
 ษ^๕ด^๕แ^๕ก^๕ั^๕น^๕ท^๕ุ^๕ก^๕น^๕ ค^๕น^๕จ^๕ึง^๕จะ^๕ส^๕า^๕ม^๕า^๕ร^๕ด^๕เ^๕อ^๕น^๕ช^๕ั^๕น^๕ ข^๕อง^๕ท^๕น^๕
 จ^๕าก^๕ค^๕ว^๕ร^๕ม^๕เ^๕็^๕น^๕ค^๕น^๕ส^๕ุ^๕ก^๕ว^๕า^๕เ^๕็^๕น^๕ม^๕น^๕ุ^๕ษ^๕ย^๕ไ^๕ด้.

ธ^๕ร^๕ร^๕ม^๕ช^๕า^๕ค^๕ิ^๕ส^๕ว^๕ัง^๕ร^๕า^๕ม^๕า^๕ล^๕ำ^๕ห^๕ำ^๕ใ^๕ห^๕ี^๕เ^๕็^๕น^๕ม^๕น^๕ุ^๕ษ^๕ย^๕ ใ^๕ห^๕ี^๕ว^๕ั^๕บ^๕ส^๕ິ^๕
 ท^๕ี่^๕ค^๕ุ^๕ส^๕ุ^๕ค^๕, ใ^๕ห^๕ี^๕ใ^๕ส^๕ว^๕ัง^๕ม^๕า^๕ล^๕ำ^๕ห^๕ำ^๕ใ^๕ห^๕ี^๕แ^๕่^๕เ^๕็^๕น^๕ค^๕น^๕ ธ^๕ร^๕ร^๕ม^๕ช^๕า^๕ค^๕ิ^๕ใ^๕ห^๕
 ท^๕ุ^๕น^๕ร^๕อ^๕น ใ^๕ห^๕ี^๕เ^๕ก^๕ิ^๕ม^๕พ^๕ัน^๕ก^๕็^๕ไ^๕ด้ ใ^๕ห^๕ี^๕ม^๕า^๕ก^๕ม^๕า^๕ย^๕ท^๕ี่^๕เ^๕็^๕อ^๕ว^๕ล^๕ำ^๕ห^๕ำ^๕ใ^๕ห^๕ี^๕เ^๕็^๕น^๕
 ม^๕น^๕ุ^๕ษ^๕ย^๕ ใ^๕ห^๕ี^๕ใ^๕ส^๕ว^๕ัง^๕เ^๕็^๕น^๕ค^๕น^๕แ^๕่^๕เ^๕็^๕น^๕ค^๕น^๕.

ข^๕อ^๕ใ^๕ห^๕ี^๕ว^๕ั^๕บ^๕ู^๕ใ^๕น^๕เ^๕็^๕อ^๕ง^๕ต^๕ัน^๕ก^๕ัน^๕อ^๕ย^๕าง^๕น^๕ี^๕ก^๕่อน^๕ ว^๕่า^๕ร^๕า^๕จะ^๕ด^๕ั^๕อ^๕ง^๕
 ข^๕ั^๕ว^๕่^๕ก^๕ัน^๕ท^๕ำ^๕ใ^๕ห^๕ี^๕เ^๕็^๕น^๕ค^๕น^๕ ส^๕อ^๕บ^๕ไ^๕ด้^๕ไ^๕ด้^๕ช^๕ั^๕น^๕เ^๕ร^๕ว^๕เ^๕ม^๕, แ^๕ล^๕ว^๕จะ^๕ด^๕ั^๕อ^๕ง^๕

ทำคนให้เป็นมนุษย์ เป็นการสอบไล่ไต่ชั้นสูงและชั้นสูงสุด จนถึงยอดของมนุษย์; นี่จะต้องรู้สำหรับแก้ปัญหา.

ต้องพัฒนาทั้งร่างกายและจิตใจ ให้เป็นคนและมนุษย์.

ที่นี้ทุกคนให้ละเอียดต่อกันเป็นพิเศษเกี่ยวกับข้อนี้ ว่า ร่างกาย จิตใจ ชีวิตนี้เป็นสิ่งที่ปรับปรุงได้ พัฒนาได้; ร่างกายส่วน ๆ ก็น่า จิตใจส่วน ๆ ก็น่า รวมกันแล้วเป็นชีวิตที่ดี, นี่เป็นสิ่งที่พัฒนาได้ ด้วยการอบรม ด้วยการแก้ไข สูงขึ้นไป ๆ จนเป็นมนุษย์. ที่นี้เราสอนกันแต่เพียงเป็นคน ไม่รู้ว่าจะต้องเป็นมนุษย์อีกชั้นหนึ่ง; การศึกษาในโลกจึงมีกันแต่เพียงให้คนเป็นคน คือให้เรียนหนังสือกับวิชาชีพ วิชาชีพนี่ไปไกล เป็นเทคโนโลยีทางระบบสูงสุด เหมือนจะเป็นของทิพย์ ของไม่ใช่มนุษย์อยู่แล้ว; แต่มนุษย์ก็ยังเป็นคนกันไม่ได้ มันนำหัวที่ว่า เราสร้างคอมพิวเตอรืขึ้นมา ด้วยมือเอง แล้วกับชาวคอมพิวเตอรืนี่อย่างพระเป็นเจ้า, เชื้อฟังคอมพิวเตอรือย่างเชื้อฟังพระเป็นเจ้า ทั้งที่เราสร้างกันขึ้นมาเอง. นี่ความนำหัวที่สุดของคนในยุคปัจจุบัน ไม่มี

สติปัญญาของตนเอง ก็ยังไปบูชาคำตอบของคอมพิวเตอร์ ซึ่งคนสร้างขึ้นมาด้วยมือของตนเอง, แล้วมันจะไปกันถึงไหน ขอให้ลองพิจารณาเหตุให้ถี่ ๆ เกิด.

หลักการการศึกษาต้องสมบูรณ์ อย่าให้เป็นของ
 กว้น ๆ อย่างพระเจ็ดย้อยกคว้นหรือสุนัขทางคว้น มันไม่เ้าๆ
 จะต้องสมบูรณ์แห่งความเป็นมนุษย์ คือหนังสือก็รู้ ความ
 เฉลียวฉลาดก็มี แล้วก็ เป็นคนกันให้ถูกต้อง; นี้เรียกว่า
 สมบูรณ์. รู้แต่หนังสือ ฉลาดในอาชีพ แต่ไม่รู้ว่าจะเป็น
 มนุษย์กันอย่างไร เป็นคนก็ยังเป็นไม่ได้ดี อย่างนี้เรียกว่าโลก
 มันมืด โลกนี้มันมืด มันไม่รู้ว่าจะไปทางไหน.

จนกระทั่งว่าเดี๋ยวนี้คนในโลกทั้งพระเจ้า ทั้ง
 ศาสนา ไปบูชากันแต่เรื่องเศรษฐกิจและเรื่อง การเมือง
 อันเป็นปัญหาเกิดขึ้นมา เพราะไม่รู้ว่าจะเป็นมนุษย์กัน
 อย่างไร. ถ้ารู้ว่าเป็นมนุษย์กันอย่างไรแล้ว ไม่มีปัญหาใดๆ
 เกิดขึ้น เศรษฐกิจหรือการเมืองนี้จะทำกันอย่างไร มันก็ยัง
 คงเนิ่นกันได้แต่เพียงคน, จิตใจไม่สูงถึงกับหมกมิเสส หมก
 ความเห็นแก่ตน มีชีวิตเย็นเป็นเนิพพาน.

ดังนั้นเราจะต้องพัฒนาๆ พัฒนาร่างกาย
พัฒนาจิต พัฒนาชีวิต ให้เต็มอัตรา คือเต็มเต็มพัน
ที่ธรรมชาติมอบให้มา. ธรรมชาติมอบกระแสแห่งวิวัฒนาการ
ให้มา, ให้เราคำเนินกันไป ตั้งต้นแต่ความเป็นคนจนถึง
ความเป็นอริยชน เป็นพระอริยเจ้า เป็นพระอรหันต์ใน
ที่สุด, ธรรมชาติมอบให้มากได้ถึงอย่างนี้แล้วเราไม่ใช้. เรา
เป็นกันเสียแต่เพียงคน ทนร้อนหรือเต็มพันในชั้นสูงก็
เหลือเปล่า เป็นโมฆะ อยู่เป็นโมฆะ, คำสอนเรื่องจะเป็น
มนุษย์ที่สูงที่สุดจึงเป็นโมฆะ; แม้จะตกอยู่ในตำราในคัมภีร์
เอาไว้ไว้เอาไว้บูชา ก็เรียกว่าเป็นโมฆะอยู่นั่นเอง เพราะไม่
มาช่วยแก้ปัญหาของมนุษย์ซึ่งมีอยู่, ปัญหาของมนุษย์มีอยู่
มันยังมีอยู่ ปัญหาของเทวดาก็ยังมีอยู่.

ขอโอกาสอธิบายสักนิดว่า พวกมนุษย์คือพวกที่
ยังรู้จักเหงื่อ ต้องอาบเหงื่อ, พวกเทวดาคือพวกที่ไม่
รู้จักเหงื่อ ไม่ต้องอาบเหงื่อ; อยู่ในเมืองมนุษย์เป็นอยู่
คล้ายกับเทวดา นี้เรียกว่าพวกเทวดา. แต่ว่าทั้งพวกมนุษย์
ทั้งพวกเทวดายังมีกิเลสตัณหา ยังคงหัวเราะยังคง
ร้องไห้, ยังคงเป็นไปตามอำนาจของกิเลส, ยังมีความทุกข์

อยู่ เพราะปัญหาอันเกี่ยวกับความเกิด แก่ เจ็บ ตาย. พวก
 เทวดาก็คือคนชั่ววอยทั้งหมดปัญหาเรื่องปากเรื่องท้อง, พวก
 มนุษย์ก็คือพวกที่ยังไม่หมดปัญหาเรื่องปาก เรื่องท้อง ต้อง
 อามแห่งธ; แต่ ทั้งสองพวกนี้ยังต้องมีความทุกข์เสมอ
 กันด้วยก็เดสรวบจน.

ถ้าเราพัฒนาร่างกายชีวิตจิตใจขึ้นไปถึงความ
 เป็นมนุษย์ ปัญหาเหล่านี้ก็จะหมด; ถ้าเป็นพระอริยเจ้า
 ปัญหาเหล่านี้ก็หมดเลย. นี้เรียกว่าได้ใช้เต็มพื้นที่ธรรมชาติ
 มอบให้มาอย่างถึงที่สุดเอาทีเดียว, มนุษย์ชนิดนี้เมื่อธรรมะ,
 มนุษย์ชนิดนี้ไม่มีบุญ มีชีวิตเย็นเป็นนิพพาน, นั่นแหละคือผล
 ที่จะได้รับ ได้รับจากการเป็นมนุษย์ เพราะรู้จักใช้เต็มพื้นที่
 ธรรมชาติมอบให้มา จนถึงที่สุด. โลกนี้ก็จะเป็โลกของพระ
 ศรัทธาวิเมตตวิชัย อยู่กันด้วยความรัก จะเหลียวไปทางไหนก็
 มีแต่หน้าตาที่ยิ้มแย้ม ชุ่มมือสลดนเลย ว่าท่านต้องการให้ช่วย
 อะไร, ท่านต้องการให้ช่วยอะไร จงบอกมา, เหลียวไปทาง
 ไหนมีแต่หน้าตาที่ยิ้มแย้ม กล่าววาจาอย่างนี้ แล้วพร้อมที่จะ
 ช่วยจริง ๆ.

นี่แหละคือผลสุดท้ายของการที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ และพบพระพุทธศาสนา ไม่เป็นกันแต่เพียงคน; ถ้าเป็นกันแต่เพียงคน ชรรณะก็จะเป็นโมฆะเสียมากมาย คือชรรณะชั้นสูงสุดอันมีมากมายนั้นเอง จะเป็นโมฆะหมด, ใช้กันแต่ชรรณะต่ำๆ เพียงแต่เป็นคน. บางทีก็ยังเป็นคนที่ไม่ถึงระดับคน ยังเป็นคนที่สร้างปัญหาต่างๆ นานาให้คนอื่นลำบาก ใฝ่ใจการได้รับการเบียดเบียนบ้าง หรือต้องคอยช่วยเหลือ ในข้อที่ว่าตัวเองควรจะช่วยตัวเองได้ ก็ยังต้องให้ผู้อื่นช่วยเหลือ. นี่ความที่ไม่เป็นถึงระดับคน; ถ้าเป็นมนุษย์แล้ว ปัญหาเหล่านี้ก็จะหมดไป.

ดังนั้นขอเชิญพวกเราทุกคน ดำรงตนให้มีธรรมะสูงขึ้นไปตามลำดับ จากคนสู่ความเป็นมนุษย์, แล้วไปสู่ยอดสุดของความเป็นมนุษย์; อย่าให้ธรรมะส่วนที่ประเสริฐที่สุดนั้น กลายเป็นหมันไปเสียเลย. ขอท่านทั้งหลายใช้ธรรมะให้เต็มตามความหมายของธรรมะ แล้วมีความสุขอยู่ทุกทีพาราครีกาดเทอญ.

ปรมัตถธรรมกถึมา กอน ๓

ครั้งที่ ๓๑

๑๕ มกราคม ๒๕๒๘

[ออกอากาศครั้งที่ ๖๗]

คนทั้งหลายส่วนมากแสวงหาปัจจัยเพื่อกิเลส

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในครั้งนี้อาตมาก็กล่าว
โดยความมุ่งหมาย เพื่อ การกลับมาท่งศีลธรรม โดยมีปรมัตถ-
ธรรมเป็นรากฐาน ค่อยไปตามเดิม และมีหัวข้อเฉพาะใน
วันนี้ว่า คนทั้งหลายส่วนมากแสวงหาปัจจัยเพื่อกิเลส.
ขอทบทวนหัวข้อในครั้งที่แล้วมาว่า ถ้าสมัตร์เป็นกันแต่เพียง
คน ธรรมะก็เช่นโมหะเสียมากมาย, วันนี้ คนทั้งหลาย
ส่วนมากแสวงหาปัจจัยเพื่อกิเลส หรือจะกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า
คนทั้งหลายส่วนมากยังสมัตร์เป็นทาสของกิเลส, คนทั้งหลาย

ยังไม่สนใจ ที่จะเลื่อนจากความเป็นคนชั้นแนวสู่ความเป็นมนุษย์
 นั้นเอง.

อาตมาออกกล่าวหาว่า พุทธบริษัท ๆ แต่เรื่องศีลธรรม
 กลับมา ชรรมะกลับมา ข้อนั้นมีความจำเป็นที่จะต้องพูดเรื่อง
 นั้นนี้; เพราะว่า ถ้าธรรมะกลับมา แล้วปัญหานั้นก็
 หหมดทุก ๆ ปัญหา ปัญหาใหญ่ปัญหาน้อย, แม้แต่ปัญหา
 ที่ประต้วของพุทธบริษัท ก็มาเป็น ปัญหาใหญ่ของโลก; เช่น
 ปัญหาของสงคราม ที่กำลังตกเตียงกันอยู่เดี๋ยวนี้ ที่จริงเป็น
 ปัญหาประต้วของพุทธบริษัท เพราะว่าเมื่อมีความเป็นพุทธ-
 บริษัทแล้ว ไม่มีใครทอดทิ้งสงคราม เป็นชนบชรรวมนิยม
 ประเพณี เป็นวัฒนธรรมสืบมาอย่างนี้. เคยจะทำไม่เกิดเป็น
 ปัญหาของโลก; เพราะคนไม่มีธรรมะ. คนแก่ ก็คิดว่า
 «—ถ้าฉันถูกทอดทิ้งอยู่หรืออย่างไร. เราพุทธบริษัทมี
 ลูกหลานซึ่งมีธรรมะ คือมีความกตัญญู ไม่มีใครทอด-
 ทิ้งบิดามารดาผู้แก่ชรา ปัญหาเลยไม่มี; แต่กลับมาเป็น
 ปัญหาของโลกในปัจจุบันนี้. คู่หมั้นอย่างไรกันอยู่.

ถ้าธรรมะกลับมาปัญหานี้จะหมดไป; ตั้งนี้ขอพูด
 เรื่องธรรมะกลับมา ให้เป็นที่แจ่มแจ้งต่อไป. อีกสักเล็กน้อย.

ธรรมะต้องกลับมา คือธรรมะสำหรับความเป็นมนุษย์; มนุษย์มีความหมายว่า เป็นผู้ที่จิตใจสูง สูงกว่าคน ซึ่งเพียงเกิดมาก็เป็นคนยังไม่เป็นมนุษย์. ต่อเมื่อได้ ทำให้จิตใจสูง จึงจะเป็นมนุษย์ และมีความคิดแปลกแตกต่างจากสัตว์; มิฉะนั้นแล้วก็เสมอกันกับสัตว์ อย่างที่คำโบราณกล่าวไว้ การหาอาหาร การนอนหลับ การขี้อวดหนึ่ภัย การประหลอบ ภัยกรรมระหว่างเพศ นี้มีเท่ากับระหว่างคนกับสัตว์ คือทำให้ คนกับสัตว์เสมอกัน. แต่ถ้าคนมีธรรมะแล้ว คนก็จะ แปลกกว่าสัตว์, ธรรมะสำหรับความเป็นมนุษย์ สำหรับมี จิตใจสูงกว่าคน. ถ้าเรา เป็นกันแต่เพียงคน ธรรมะก็เป็น โมฆะเสียมากมาย.

ธรรมะคือหน้าที่ของทุกชีวิต.

ธรรมะ, ธรรมะคำนี้ โดยแท้จริงแปลว่าหน้าที่ ของสิ่งที่มีชีวิตทุกชนิด, ชีวิตทุกชนิดก็งัดกันลงไปถึงสัตว์ สัตว์ลงไปถึงต้นไม้ก็อพยพชาติชนมาถึงสัตว์เครื่องจานและมา ถึงคน ล้วนแต่เป็นสิ่งที่มีชีวิต. สิ่งที่มีชีวิต ทุกชนิดทุก ประเภท ต้องมีหน้าที่ ถ้าไม่มีหน้าที่หรือไม่ทำหน้าที่ มันก็

ท้องกาย, จึงมีหน้าที่เพื่อความรอด; ความรอดมีอยู่ ๒
สถาน คือ รอดตาย อย่างหนึ่ง, รอดจากปัญหาที่กลุ้มรุม
จิตใจให้เป็นทุกข์เศร้าหมอง หรือก็เด็ด อย่างหนึ่ง คือ
รอดทางกายและรอดทางใจ ทั้งสองทาง. ทุกศาสนานิ่ง-
หมายความรอด และกล่าวถึงความรอดด้วยกันทั้งนั้น,
ก็กล่าวถึง หน้าที่ของสิ่งมีชีวิต จะต้องประพฤติกระทำ
นี้เอง.

ดังนั้น ที่ได้มีการทำหน้าที่ หน้าที่ธรรมะ,

ถ้าไม่มีการทำหน้าที่ของสิ่งมีชีวิตอย่างถูกต้อง ก็ไม่มีธรรมะ;
แม้ในวิชาอารามถ้าไม่มีการทำหน้าที่ถูกต้องของสิ่งมีชีวิต
มีแต่พิธีของ สันเข่อมซี พิธีอันเวียนไปเสียหมดอย่าง
นั้นก็ไม่มีสิ่งเรียกว่าธรรมะ มีแต่พิธีของ หรืออะไรบาง
อย่างซึ่งไม่ใช่ธรรมะ. ดังนั้นบรรดา สิ่งมีชีวิตจะมีธรรมะ
ก็คือเมื่อทำหน้าที่ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งมีชีวิต หรือคนชนิดไหน
ก็ตาม, แม้แต่ว่าเป็นเทวดา ของเทวดาลงมาถึงจักรพรรดิ
ถึงคนตมลำดับชั้น เป็นข้าราชการ เป็นพ่อค้าประชาชน
เป็นกรรมกร กระทั่งเป็นคนขอทาน ก็ต้องมีหน้าที่ มีหน้าที่
ที่ตนจะต้องทำตามหน้าที่.

ชาวแททังกามี ธรรมชาติของชาวนา, ชาวสวนทำสวนก็มี ธรรมชาติของชาวสวน, คนค้าขายทำการค้าขายอย่างสุจริต ก็มี ธรรมชาติของคนค้าขาย, ข้าราชการทำราชการอย่างสุจริต ก็มี ธรรมชาติของราชการ, กระทั่งเป็นกรรมกร แม้เขาจะเก็บสามล้ออยู่ จะกวาดถนนอยู่ จะแจวเรือจ้างอยู่ เขาก็มี ธรรมชาติของกรรมกร, แม้ที่สุดแต่เงงขอทานอยู่อย่างถูกต้องของทานขอทาน ก็มี ธรรมชาติของคนขอทาน ไม่เท่าไรก็จะพ้นสภาพขอทาน เพราะว่าธรรมะนี้จะช่วยให้พ้นจากสภาพนั้น ๆ. เรียกว่า ธรรมะย่อมทรงผู้ปฏิบัติไว้ ให้หลุดพ้นไปจากปัญหาทั้งปวง.

ขอให้ทุกคนมองเห็น ธรรมะ ว่า หน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิต; อย่าให้ละอายแก่สุนัขและแมวเป็นต้น ซึ่งไม่บกพร่องในการทำหน้าที่สำหรับชีวิตของตน ไม่เป็นภาระแก่ใคร, แม้ตนไม่มันก็ทำหน้าที่อยู่ตลอดเวลา คุณน้ำ คุณแร่ธาตุ เขาแสดงแคตมาปรุงอาหาร แล้วก็หล่อเลี้ยงต้นเจริญงอกงามเต็มไปหมด, คนไม่มีชีวิต แล้วก็ทำหน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิต ก็พูดได้ว่ามีธรรมะของตนไม่ แต่เราไม่พูด เพราะเราไม่มอง เพราะเราดูถูกดูหมิ่นสิ่งเหล่านี้เกินไป.

ไม่ว่าขอให้ถือเป็นหลักใหญ่ว่า สิ่งที่มีชีวิต ต้อง
มีหน้าที่สำหรับดำรงชีวิต และเจริญก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นไป
ธรรมชาติของสิ่งที่มีชีวิต; ถ้ามีความรู้สึก
อย่างนี้ แล้วก็จะทำหน้าที่อย่างสมบูรณ์ เพราะเห็นว่า
เป็นสิ่งสูงสุด เป็นเกียรติยศทั้งหมดของสิ่งที่มีชีวิต ก็ทำการ
งานสนุก, แล้วก็มีความสุขเมื่อกำลังทำงานนั้นเอง มีทั้ง
ความสนุกมีทั้งความสุข แล้วก็พอใจในการทำงานในชีวิต
เรียกว่ามีสวรรค์อยู่ที่นั่น ก็เขาพอใจในการทำงานที่ไม่มี
บกพร่อง ขึ้นใจตัวเอง ยกมือไหว้ตัวเองได้.

การยกมือไหว้ตัวเองได้นั้นแหละ คือสวรรค์
อันแท้จริงกันและกัน, ถ้าวางเกศ เกตุยัดซึ่งตัวเอง
เมื่อไร ก็เป็นนรกทั้งนั้นและเตวณ; สวรรค์จริงแรกจริง
มีที่นั่นและเตวณ, และข้อสำคัญมันมีอยู่ว่า ถ้าได้สวรรค์
ชั้นนี้ ทั้งนั้นและเตวณแล้ว ทายไปก็ได้อสวรรค์ทุกชั้น ถ้า
มันจะมีสักกี่ชั้น, ขอให้ต้องได้สวรรค์ ชั้นที่ยกมือไหว้
ตัวเองได้ทั้งนั้นและเตวณกันเสียก่อนเถิด, เรื่องนรกก็เหมือน
กัน ถ้าไม่ตกนรกชั้นนี้ทั้งนั้นและเตวณ อย่างนี้แล้ว ทายไปก็
ไม่ตกนรกชั้นใดไหนหมด, นี่ก็ อานิสงส์อย่างสูงสุดของ

ธรรมะ เป็นไปอย่างสันตภิสุทธิโก ก็ย่อมรู้สึกรู้จัก รู้จัก
 ได้ด้วยตนเอง, เป็นอกาลิโก ไม่จำกัดเวลา ทำไปเมื่อไร
 ก็มีผลทันที และทำได้ทุกเวลาไม่เลือกเวลา, เป็นสันตภิสุทธิโก
 เป็นอกาลิโกอย่างนี้. ขอให้เข้าใจกันไว้ว่า ถ้าสิ่งใดไม่เป็น
 สันตภิสุทธิโก ไม่เป็นอกาลิโก นั้นไม่ใช่ธรรมะในพุทธ-
 ศาสนา หรือ ไม่ใช่หลักพระพุทธศาสนา.

ถ้ามีธรรมะกันอย่างนี้แล้ว ไม่มีอะไรบกพร่อง ทุก
 คนทำหน้าที่ของตนโดยสุจริต; ถ้าว่าสุจริตนั้นสำคัญ
 มาก เพราะว่าหน้าที่นี้สุจริต ไม่ใช่หน้าที่คดโกง, ไม่ใช่
 ว่ามีหน้าที่ตัก ขโมย ปล้น จี้ หรือไม่ใช่มีหน้าที่ขโมยเหมือน
 ดิงขโมยทั้งขโมยแรงในไร่ของคน, นั้นไม่ใช่หน้าที่อันสุจริต
 แท้แท้เป็นของดี ไม่ใช่ไร; แต่ถ้าเป็นของคน มันมี
 อย่างนั้นไม่ได้. หน้าที่นั้นต้องสุจริต เพราะหน้าที่ทุจริต
 มันไม่เหลือเลี้ยงชีวิต มันมีแต่ทำลายชีวิต, คำว่าหน้าที่ ๆ พูด
 คำเดียวก็เป็นที่รู้กันได้ว่า ถูกต้องตามที่ธรรมชาติต้องการ
 เราก็จะไม่มีปัญหายุ่งยากใด ๆ. ถ้ามีธรรมะ กันอย่างนี้แล้ว
 การเมือง ก็ไม่มีปัญหา เศรษฐกิจ ก็ไม่มีปัญหา การปก
 ครอง การอะไรก็ตาม ล้วนแต่จะถูกต้องไปหมด ไม่มี
 ปัญหาและเป็นที่น่าชื่นใจ.

คนไม่ประพฤติตามหน้าที่ เพราะเข้าใจผิดหลงตามกิเลส.

เดี๋ยวนี้เราไม่ได้ประพฤติธรรมะ ที่เรียกว่าหน้าที่
ของสิ่งที่มีชีวิตให้เต็ม เพราะมีความเข้าใจผิดบางอย่าง,
เพราะว่ามีกิเลสเข้ามาหุ้มท้อจิตใจ จนไม่รู้ว่าจะไร้อะไรอะไร,
ไม่รู้ธรรมะคือหน้าที่ อย่างนี้เป็นต้น.

กิเลสนี้ตรงกันข้ามจากโพธิ์; โพธิ์กับกิเลส
กิเลสกับโพธิ์ นี้เป็นของตรงกันข้ามจากกันและกัน. เราจะ
ต้องรู้อะไรเป็นกิเลส อะไรเป็นโพธิ์ อย่างถูกต้อง อย่าให้
ปนกัน. คนเป็นอันมากแสวงหาปัจจัยเพื่อกิเลส ก็
หมายความว่า เดิวนั้นปัจจัยแห่งโพธิ์นั้นมันถูกตะเอย;
ปัจจัยแห่งกิเลส ความสุขสนุกสนานก้าวหน้าไปในทางเนือ
หนัง นั้นถูกส่งเสริม, แล้วบางทีก็เอาไปปนกันอยู่ เข้าใจ
ผิดเอาปัจจัยแห่งกิเลสไป เป็นปัจจัยแห่งโพธิ์ไปเสียก็มี โดย
คิดว่า ถ้าทำไปด้วยความฉลาดแล้วเป็นโพธิ์ไปทั้งหมด.
คนเราอาจจะฉลาดในการทำตาของตัวเองก็ได้ โดยไม่รู้ตัว,
ฉลาดในการฆ่าตัวเอง ลงไปทุกวัน วันละน้อยๆ ก็ได้ โดย
ไม่คั่งงูตัว, น้อย่างนี้ก็เป็นกิเลสไม่ใช่โพธิ์.

ในการปฏิบัติธรรม ในบางกรณีก็มีการหลงตัวเอง : เอากิเลสเป็นโพธิ, เอาโพธิเป็นกิเลสเสียก็มี, การปฏิบัติธรรมในที่นั้น ๆ จึงไม่ประสบผลสำเร็จจนเกิดกิเลสประเภทตัวกูประเภทของกู ทำอะไรได้ทุกอย่าง. ในสถานที่ปฏิบัติธรรมหรือสำนักวิปัสสนา บางที่ก็มีการจับคู่กัน กลายเป็นเรื่องของกิเลสไป.

ผู้มัวเมาที่จะทำการพัฒนาเสียอีก ยังเข้าใจไปว่า ต้องเอากิเลสมาพัฒนา, ขอให้ช่วยฟังดูให้ดีๆ ผู้มัวเมาที่พัฒนานั้น ของเอกชนก็มี ของรัฐบาลก็มี ยังพูดกันอยู่ว่า ต้องเอากิเลสมาช่วยในการพัฒนา, ไม่อย่างนั้นมันไม่พัฒนา. ถ้าไม่ได้ช่วยก็กิเลสมันไม่พัฒนา; อย่างนี้มันผิดเกินผิด เพราะว่าการพัฒนานั้น ต้องเพื่อกำจัดเสียซึ่งกิเลส อันเป็นต้นเหตุแห่งความเสื่อมเสียทุกอย่าง ประการ.

นี่แหละขอให้สนใจในข้อที่ว่า *ถ้าสมควรเป็นกันแน่*, *เพียงคน* แล้วธรรมะก็เป็นโมฆะเสียมากมาย; เพราะว่าธรรมะนั้นจะช่วยให้เป็นได้ถึงที่สุด เป็นมนุษย์ หรือเป็นยอดมนุษย์ เป็นพระอริยเจ้า เป็นพระอรหันต์ก็ยิ่งได้; แต่แล้ว คนสมควรใจจะเป็นกันเสียแต่เพียงคน ธรรมะ

ที่สูงไปกว่านั้นก็เป็นโมฆะ หรือ ไม่ได้นำมาใช้สอย
ประพฤติปฏิบัติอะไร.

ในพระบาลีมีคำแปลก อยู่คำหนึ่ง เรียกว่า ชีวิต-
โฆหาร. คำว่า โฆหารในที่นี้ ไม่ใช่จำนวนคำพูด แต่
หมายถึงกิรียาของทุนไปเพื่อได้ผลกำไร, กิรียาที่ลงทุนไปเพื่อ
ผลกำไรนี้เรียกว่าโฆหาร; เช่น มีสิกขาบทในพระวินัยว่า
รูปยัสสโฆหาร - ภิกษุทำไม่ได้ คือการลงทุนค้าด้วยรูปยะหรือ
เงินตรา. โฆหาร แปลว่า ลงทุนเพื่อค้ากำไร, ชีวิต-
โฆหาร หมายถึงการลงทุนค้าด้วยชีวิต, มีชีวิตมาแล้วใช้
ลงทุนไป เพื่อได้รับประโยชน์สูงสุด เป็นยอดมนุษย์ เป็น
พระอรียเจ้า เป็นพระอรหันต์.

แต่เราไม่ได้ใช้ชีวิตในการลงทุนกันถึงขนาดนั้น,
ลงทุนกันแต่เพียงเพื่อได้มาซึ่งเหยื่อของกิเลส, สมบูรณ์
ไปด้วยเหยื่อของกิเลส จนเกิดปัญหาหนานาประการ. ธรรม-
ชาติให้ธรรมะมามากมาย เราใช้นิดเดียว; เหมือน
อย่างว่าเรามีที่ดินล้านไร่ แล้วเราใช้ประโยชน์เพียงร้อยไร่ จะ
เป็นอย่างไร? เรามีทุนล้านบาท แต่เราทำการค้าลงทุนเพียง
ร้อยบาท มันจะเป็นอย่างไร? แต่ในทางกิเลสเรากลับทำมาก

กว่านั้น, ในทางกิเลสเราทำตรงกันข้าม; เราทำเกินล้านไว้ เราลงทุนเกินล้านบาทเพื่อกิเลส เราจึงไม่ประสบความสำเร็จ ตามความประสงค์ของการเกิดมาเป็นมนุษย์ เพื่อก้าวหน้าสูงขึ้นไป จนถึงยอดสูงสุดของมนุษย์, ทั้งที่เราอาจจะมีสวรรค์ชั้น หรือมีนิพพาน ก็ชีวิตที่เย็น ๆ กันทั้งนี้ เราก็ไม่เอา. เราหลงกันแต่เรื่องของร้อนหรือชีวิตร้อน และร้อนยิ่ง ๆ ขึ้นไป โดยหาอะไรมากลบเกลื่อนแต่ไม่ให้รู้ว่ามีร้อน; ฉะนั้นเราจึงไม่ประสบความสำเร็จ ตามความมุ่งหมายที่ธรรมชาติให้ธรรมะมากมาย สำหรับเป็นมนุษย์ และเป็นยอดสุดของมนุษย์ เราเป็นกันแต่เพียงคน.

ในวาระปีใหม่ต้องคิดให้มีสุข, มิใช่เพิ่มทุกข์.

ในที่สุดก็อาจจะพูดถึง *ความสุขปีใหม่* เพราะยังอยู่ในวาระของปีใหม่ เราคำนึงถึงความสุขปีใหม่กันในข้อที่ว่า, ถ้าไม่มีอะไรใหม่มันก็ไม่ใหม่. ความสุขปีใหม่จะต้องมีอะไรใหม่กว่าปีเก่า, คู่อะไรมีเป็นความสุขปีใหม่ที่ยิ่งไปกว่าปีเก่า? ถ้าจะดูกันโดยทั่วไป เราส่งบัตร ส.ค.ส. กัน สันนิษฐานไป

เท่าไร? ตั้งแสดครบไปเท่าไร? ตั้งแรงจนไปเท่าไร? มัน
เป็นจำนวนล้าน ๆ ด้วยเหมือนกัน แต่แล้วก็ไม่มีความสุข
ปีใหม่อะไรเกิดขึ้น มันก็เป็นโมฆะ. *เรามีความสุขใหม่ๆ*
เพิ่มขึ้นสักนิดหนึ่งหรือทำไม หรือว่ามันมีแต่ทุกข์ใหม่, ความ
ทุกข์ใหม่, แทนที่จะมีความสุขใหม่ มันกลับมีความทุกข์ใหม่
คือปัญหาต่าง ๆ ที่เพิ่งระดมกันเข้ามา.

ขอให้มองดูความบกพร่องในทางธรรม, ธรรมะ
ที่ควรจะกลับมาคุ้มครองมนุษย์นั้นแหละ มันยังไม่มีมา.

ถ้าเราจะพิจารณากันให้ทั่วๆ ไปทั้งโลก เราจะพบว่า
รัฐบาลในโลกส่วนมาก ลืมว่าประเทศเป็นของประชาชน,
ผลไปก็คิดว่าประเทศของตนอยู่บ่อยๆ กระทำไปอย่างกะว่า
เป็นของตน. *สภาผู้แทนราษฎร* สมาชิกส่วนมากก็มักจะ
ลืมไปว่า ประเทศนั้นเป็นของประชาชน, โดยผลไปว่า
ประเทศชาติเป็นของพรรคของตน กันเสียเป็นส่วนใหญ่ แล้ว
แต่ว่าจะจะเป็นพรรคอะไร. *ประชาชนส่วนมาก* ก็เหมือนกัน
ลืมนึกว่าเพื่อประเทศชาติ, จะรู้สึกว่าเป็นของชาติ
ก็ต่อเมื่อได้รับประโยชน์จากประเทศชาติ, พอถูกขอร้องให้
ช่วยเหลืออะไรบ้าง ก็มักจะลืมไปว่าประเทศชาติเป็นของตน.

ประชาชนยังมีธรรมะน้อยเท่าไร ก็ยังลืมนึกว่า ประเทศชาติเป็นของตนมากเข้าเท่านั้น ; ทุกคนเสีย ภาษาก็คนได้เสียไปมากเกินไป จนอะไร ๆ ก็ต้องร้องไห้ รัฐบาลเอาภาษีมา เอาภาษีมาจัดให้ประชาชน ประชาชนไม่ ต้องทำอะไร, อย่างนั้นมันก็มากเกินไป. ถ้ามีธรรมะแล้ว ทุกคนรู้หน้าที่ของตน ขยันขันแข็งในหน้าที่ของตน ก็จะมีผลตรงกันข้าม คือไม่มีอะไรที่ขาดแคลน.

ขอให้พิจารณาเหตุเกิด ว่าคนของคนมีอยู่ในตน ก็ไม่ รู้จักเสียแล้ว, แล้วจะไปรู้จักตนของผู้อื่น, ของผู้อื่นได้ อย่างไรกัน; ตนของตนมีอยู่ในตนก็ ไม่รู้จักเสียแล้ว จะ ไปรู้จักตนของผู้อื่นได้อย่างไรกัน.

ขอให้ดูให้ดี ให้ค้อย่างยิ่งว่า ความรักผู้อื่นนั้น มันต้องแบ่งออกมาจากความรักตน ถ้าไม่แบ่งเข้ามาจากความรักตน แล้วก็ไม่รู้ว่าจะไปเข้ามาจากไหน. ความรักผู้อื่นนั้น ต้องแบ่งมาจากความรักตน มิใช่มีความรักที่เอา ไปรักตนเสียหมด จนไม่มีการรักผู้อื่น; ทั้งนั้นความรักผู้อื่น ก็ต้องแบ่งมาจากความรักตน มิฉะนั้นแล้วก็ไม่รู้ว่าจะไปเข้ามาจากไหน.

ความเห็นแก่ผู้อื่น ก็เหมือนกัน ต้องแบ่งเอา
 มาจากความเห็นแก่ตน; เมื่อเห็นแก่ตนเสียหมดแล้ว
 จะไปเห็นแก่ผู้อื่นได้อย่างไร. ขอให้แบ่งความเห็นแก่ตน
 นั้นแหละ ไปเห็นแก่ผู้อื่นบ้าง; ถ้าไม่ยอมทำอย่างนั้นแล้ว
 ความเห็นแก่ผู้อื่นหรือความรักผู้อื่น ก็ไม่อาจจะเกิดขึ้นมาได้
 เลย.

ถ้าธรรมะกลับมามีปัญหาเหล่านี้จะหมดไป ทุกคน
 รู้หน้าที่ของตน อันดีในการทำหน้าที่ของตน คือมีธรรมะ.
 ธรรมะคือหน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิตทุกชนิดทุกระดับ จะ
 ต้องทำเพื่อความรอดแห่งชีวิตทั้งหมด; ธรรมะเข้ามา
 แล้ว ทุกคนรู้หน้าที่ของตนแล้ว ปัญหาที่จะหมดไป
 ความสุขปีใหม่ก็จะพร่างพรุกกันเข้ามา โดยไม่ต้องเสียค่าบัตรส่ง
 ส.ค.ส. ไม่ต้องมีใครส่ง ส.ค.ส. ให้ใคร ความสุขก็เต็มไปหมด,
 เพราะธรรมะกลับมา. ดังนั้นขอให้ธรรมะกลับมาก โดยมิ
 ปรมัตถธรรมเป็นรากฐาน ความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้อง
 ในสิ่งที่มีชีวิต นั้นแหละ คือปรมัตถธรรม, โดยเฉพาะอย่าง
 ว่าธรรมะคือหน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิต. ชีวิตทุกชนิดทุกระดับ
 นับตั้งแต่ต้นไม้จนถึงสัตว์ จนถึงคน ถึงมนุษย์ ถึงเทวดา

จอมเทวดาอะไรที่ไท่เกินตาม ^๕ ล้วนแต่มีหน้าที่ ที่จะต้อง
ประพฤติปฏิบัติ เพื่อความมีชีวิตของตนด้วยกันทั้งนั้น.

ในที่สัจจะพอจะสรุปความได้ว่า ธรรมะกลีบมาแล้ว
คนก็เป็นมนุษย์ ทั้งหมด, เป็นมนุษย์ทั้งหมดแล้ว ไม่มี
ปัญหาใดๆ เหลืออยู่ เพราะว่ามีมนุษย์คือสัตว์ที่มีจิตใจสูงจนรู้
หน้าที่ของตน. ธรรมะคือหน้าที่ ธรรมะคือเกียรติยศ
ธรรมะคือสิ่งสูงสุดของมนุษย์.

ธรรมะเป็นชีวิต ยิ่งกว่าชีวิตชนิดไหนหมด,
คนมี ชีวิตชนิดที่ทะเลาะกันหัวเขินท้ายเขิน ไม่เท่าไรก็
หย่ากันแล้วก็แต่งงานใหม่, เนื้อชีวิตของคน, แค่ว่าธรรมะ
เป็นชีวิตยิ่ง ไม่มีอาหารเช่นนั้นเลย มีแต่การทะนุถนอมชีวิต
ให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป, จนเป็นยอดสุดของความ เป็นมนุษย์
ตั้งแต่ต้นจนปลาย ธรรมะคือชีวิตของมนุษย์ในลักษณะ
เช่นนี้.

จะพูดว่า ธรรมะคือพระเป็นเจ้าก็ได้, ธรรมะคือ
หน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิต; ^๕ เมื่อทำหน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิตแล้ว
มันก็ดำรงชีวิตอยู่ได้ จะเป็นผู้สร้าง มนุษย์ก็ได้, เป็นผู้ควบคุม

มนุษย์ก็ได้, เป็นผู้ที่ทำลาย มนุษย์ตามยุคตามคราาก็ได้, โดย
กฎเกณฑ์แห่งธรรมชาติ.

เราจะต้องคอยสนองต่อธรรมชาติให้ถูกต้อง อย่าได้
ดำเนินชีวิตชนิดที่มืดแต่แสวงหาปัจจัยให้แก่กิเลสเลย ถ้าเรา
เป็นกันแต่เพียงคน ธรรมชาติก็เป็นโมฆะเสียมากมาย; เที่ยวนั้น
คนทั้งหลายส่วนมากแสวงหาปัจจัยเพื่อกิเลส มันก็ไม่ส่งเสริม
แก่ธรรมชาติ แต่เป็นไปในทางตรงกันข้าม.

เราจะต้องนึกถึงขั้นนี้ว่า จะต้องใช้ธรรมชาติให้หมด
ทั้งหมดทั้งต้นที่ธรรมชาติมีให้เรา จากต่ำสุดไปจนถึงสูงสุด,
แล้วก็แสวงหาปัจจัยเพื่อประโยชน์แก่ธรรมชาติ, หรือว่า
แสวงหาปัจจัย เพื่อประโยชน์แก่โพธิ์ ที่ทำให้รู้จักธรรมชาติ,
แล้วมีความเป็นมนุษย์ในขั้นสูงสุดอยู่ด้วยกัน จะไม่มีอะไร
เหลืออยู่เป็นโมฆะแม้แต่นิดเดียว. เราจะใช้ธรรมชาติให้เป็น
ประโยชน์ครบถ้วนทุกประการ, ไม่มีอะไรเหลืออยู่เป็นโมฆะ
แม้แต่นิดเดียว. นี่ก็ข้อที่จะต้องคิดกันในวาระปีใหม่
โอกาสแห่งปีใหม่จะต้องมีความสุขใหม่ๆ, อย่าได้มีความสุข
ทุกข์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้นอีกเลย.

หวังว่าท่านทั้งหลายจะรู้จักธรรมะ ในฐานะเป็นสิ่ง
ที่เป็นหน้าที่ หรือการทำหน้าที่ ของสิ่งมีชีวิต, ทุกชนิดทุก
ระดับ, แล้วดำรงตนให้อยู่ในทำนองคลองธรรมของธรรมะ,
มีความสุขสวัสดิ์อยู่ทุกทีพาราตริกาตเพียง.

ปรมัตถธรรมกถึมา กอน ๓

ครั้งที่ ๓๒

๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๗

[ออกอากาศครั้งที่ ๖๔]

กิจกรรมทางเพศเป็นความรู้สึกเพียงวูบเดียว.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถารธรรมของอาตมา ก็ยังคงเป็นไปในหลักที่ว่า ปรมัตถธรรมกถึมา เป็นรากฐานของศีลธรรม. ถ้าไม่มีปรมัตถธรรมเป็นรากฐานของศีลธรรม ศีลธรรมนั้นก็จะอ่อนแอจนกล่น ไม่นั่นคง คืออย่างน้อยก็ไม่มีเหตุผล สำหรับผู้ที่จะปฏิบัติในศีลธรรมนั้น ศีลธรรมก็ไม่มั่นคง หรือเป็นไปไต่โดยยาก และไม่ถึถึมา. เมื่อศีลธรรมไม่ถึถึมา โลกาก็วินาศ, ดังที่เราเคยพุกถึกันมาถึถึนับครั้งไม่ถึวัน ศีลธรรมจะถึถึถึมา โดยมีปรมัตถธรรมเป็นรากฐาน.

ในครั้งที่แล้วมา อนาคตก็บรรยายโดยหัวข้อว่า
 คนส่วนมากแสวงหาปัจจัยเพื่อกิเลส, ครั้นว่า กิจกรรมทาง
 เพศเป็นความรู้สึกเพียงวูบเดียว; นี่แหละจึงทำให้เห็นว่า
 มันเป็นปรมาัตถธรรมอย่างไร. เป็นความรู้สึกชั้นลึกที่จะรู้สึกว่า
 ความรู้สึกทางเพศนั้นเป็นเพียงความรู้สึกวูบเดียว.

ถ้ารู้ชั้นนี้ ก็จะไม่หลงใหลในกิจกรรมทางเพศหรือ
 กามารมณ์สักหน่อย; เมื่อไม่รู้, ความรู้สึกวูบเดียว ก็นำไป
 ไปสู่การกระทำที่เป็นอาชญากรรมได้โดยง่ายและเต็มไป
 หมด, เป็นเรื่องตะเข็ดในทางใจทีเดียว แต่มีผลมหาศาล
 จนถึงกับทำลายบุคคลหรือสังคมได้. และในทางตรงกัน
 ข้าม ถ้าควบคุมได้ ก็จะเป็นผลมหาศาลในทางฝ่ายดี,
 โดยเฉพาะอย่างยิ่งเวลานี้ เป็นอันตรายสำหรับคนเว็รวัน,
 ยูวชนเว็รวัน รองเวา กำลังตกเป็นทาสของความรู้สึก
 เพียงวูบเดียว, มันเป็นบ่วงในร่างของเทพเจ้า, เขาก็
 หลงใหลมันว่าเป็นเทพเจ้า, คำกล่าวมันเมื่ออยู่ว่า ความวามณ์
 นี้เป็นเทพเจ้าหรือเป็นบ่วงร้าย, ขอให้ดูให้รู้จักอย่างแท้จริง.
 วักรุ่นมันก็จะมองเห็นเป็นเทพเจ้า อย่างที่เขา ชอบเรียกกันว่า
 กามเทพ แล้วกับชู้กันอย่างที่สุด.

ความบ้าบอเดียวส่งผลร้ายแรง.

ทันทีที่ได้ดูกันต่อไปว่า ปัญหาเกี่ยวกับวัยรุ่น
อย่างไร วัยรุ่นทั้งหลายไม่รู้เรื่องกามารมณ์ เป็นเพียง
ความบ้าบอเดียว. ขอบอกภัยภัยต่ออภัยอันโลกไต่กหยาบคาย
ที่มีเจ้าเข้าทีจะต้องบอกกันตรง ๆ อย่างนี้ ว่า ความรู้สึกทาง
กามารมณ์นั้น เป็นความบ้าบอเดียว, วุ่นเดียวเมื่อไร ?
วุ่นเดียวในเมื่อจะทันทันกระทำได้. ภัยอารมณ์วุ่นเดียว,
แล้วก็วุ่นเดียวในการที่มันให้ผลครั้งสุดท้าย ก็เป็นความบ้าบอ
เดียวอีกนั่นเอง. มัน ก่อให้เกิดอาชญากรรมทางเพศ
อย่างที่ปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์เหลือที่จะกล่าวได้. และ ยัง
มีผลซับซ้อน ผลข้างเคียงอีกมากมาย; เช่นอาชญากรรม
ลัก ขโมย ปล้น ฯ คนเหล่านี้เข้าไปเพื่อไปซื้อหากามารมณ์.

วุ่นเดียวของความรู้สึกชนิดนี้ เป็นความรู้สึกทาง
กามารมณ์ เป็นมุสเทต, เป็นอารมณ์ทันทันพลันแล่นที่
สุดของวัยรุ่น เสมอเหมือนเป็นความบ้าบอชนิดหนึ่ง, จึงขอ
ใช้คำว่า กามารมณ์เป็นความบ้าบอเดียว, เป็นอวิชชาของ
วัยรุ่น มีกมิตยัคมังอย่างที่ไม่มิอะไรเหมือน, สร้างปัญหาให้
แม้ในครอบครัว แกมกับกามารมณ์, สร้างปัญหาให้ในโรงเรียน

แก่ครูบาอาจารย์ ในชั้นเรียนก็ยังมิบัญญัติกัน และ สรวาง
ปัญหาให้แก่ตัวเอง ก็เรียนอะไรได้ไมตรี จนต้องคดโกง
จนต้องประกอบอาชญากรรม.

ดูเหมือนวัยรุ่นจะถือเป็นสิ่งสูงสุด เป็นสิ่งสูงสุด
ของวัยรุ่น มีค่าเหนือสิ่งใด สำหรับวัยรุ่น: เขาจะขยันก็
ขยันไปด้วยกำลังของกามารมณ์, เขาจะเหลวไหลก็เหลว
ไหลไปเพราะอำนาจของกามารมณ์ ซึ่งเป็นความรู้สึกแบบ
เดี้ยว. เขาบูชาเหมือนกับบูชาพระเจ้า จนยอมเสียสละอย่าง
ขยัน จนเสียสละแม้บิดามารดา, เสียสละความเคารพนับถือ
ในครูบาอาจารย์, กระทั่งเสียสละชีวิตของตนเองอย่างนัยงม,
ไม่เคารพบิดามารดา ครูบาอาจารย์ พระเจ้าพระสงฆ์ ธรรมะ
หรือศาสนา ก็เพราะเหตุนี้.

แม้จะมีการสอนสหศึกษา สอนสรีรศาสตร์ สอน
แพทยศาสตร์, สอนกันอย่างมากมาสมัยเท่าไร; ที่เหลือ
ติดอยู่ในจิตใจของวัยรุ่นนั้น ก็คือเป็นเรื่องกามารมณ์
ทั้งนั้น. ส่วนเรื่องทางวิชาการนั้นหายไปหมด, มันเหลือ
อยู่แต่ความหมาย หรือความรู้สึกในทางกามารมณ์; ถึงแม้
ว่าวัยรุ่นบางคน จะได้รับการอบรมเรื่องนั้บ้าง คือรู้สึกหรือ

รู้จักได้บ้างว่า มันเป็นความขำขบเดียว แต่ก็เหลือวิสัยที่เขา
จะบังคับจิตใจที่มีความเคยชินเช่นนั้นได้. *ธรรมเนียม*
โบราณ จึงจัดให้ *วียร์น* ทั้งหลาย ได้เข้ามาอยู่ในขอบเขตของการ
อบรม เช่นอยู่วัด เป็นต้น.

ในอินเดีย ในเรื่องทางโบราณ เราได้ยินข่าวว่า เขา
จัดอาศรมไว้อาศรมหนึ่ง สำหรับคน *วียร์น* เข้าไปอยู่ฝึกฝนจิตใจ
ของตนเอง จนกว่าจะพ้นเขต จึงจะขอยกจากอาศรมนี้ ซึ่ง
เรียกว่า *อาศรมพรหมจารี*, แล้วก็เข้าไปสู่ *อาศรมภฤหัสถ์* จึง
เป็น *บราหฺมาสท*, สามารถดำเนินกิจกรรมทางครอบครัวได้.

นี่เดี๋ยวเราไม่มีหลักการอย่างนี้ แม้จะอยู่ในโรงเรียน
ก็ไม่มีหลักการสอนให้ควบคุมความรู้สึกอันนี้, *วิชา*
อาราม ซึ่งเคยเป็นที่พักของ *วียร์น* ก็มีได้อบรมความรู้เรื่องนี้
แล้ว *วียร์น* ทั้งหลาย ก็จะไม่เข้าวัดกันเสียแล้ว, การได้รับการ
อบรมในเรื่องนี้แล้ว *วียร์น* จึงไม่มี กัมมา เป็น *วียร์น* อีสาระ ที่จะ
ไปเป็นทาสของบีศาจร้ายตัวนั้น.

อำนาจการมณเฑาะว์ครอบงำได้แก่คนทุกวัย.

ท่านก็จะยกไปอีกว่า ความรู้สึกอันนี้ ไม่ได้
ครอบงำเฉพาะ *วียร์น* แม้ผู้ใหญ่สูงอายุแล้ว ก็ยังมีปัญหาไม่น้อย

กว่ากัน, ยังมีชาวในหน้าหนังสือพิมพ์ในลักษณะที่เห็นว่า
มันไม่น่าจะเป็นไปได้เลย, นานักจรรยาวัณมันไม่น่าจะเป็นไป
ได้เลย, ทำไมมันจึงเกิดการกระทำอย่างนี้, แม้แต่ผู้ใหญ่ที่พัน
ว้อรุ่นไปแล้ว ; ช่างกันตายโดยตรงเพราะกามก็มี, เพราะ
บัจจัยของกามก็มี, มีผลสืบต่อ เช่น ความหึงความหวง
แล้วก็ช่างกันตายอย่างเหมือนกับคอบอง อย่างนี้ก็มี.

โลกปัจจุบันก้าวหน้าไปในการผลิตบัจจัยแห่ง
กามารมณ์ จนถือเป็นวัฒนธรรม, วัฒนธรรมแตกเป็ดียน
เช่น วัฒนธรรมเต้นรำบัลเลต์ นั้น, กูเด็ก มันเป็นบัจจัยส่งเสริม
ความรู้สึกทางกามารมณ์ เป็นเรื่องน่าวุ่นเดียว, เหมือนกับท่า
ทางของระบำบัลเลต์, ขอให้พิจารณาเหตุบังเกิด.

สมถ์หนึ่งคนโบราณเขาเคยไว้ อิงกับจัดกามารมณ์ไว้
เป็นนิพพาน ชนิดหนึ่งก็มี ดังปรากฏอยู่ในพระบาลีพรหมชา-
สูตรที่มกิกาย เป็นต้น เพราะเขา ไม่รู้สึกอะไรที่ดีไปกว่านั้น
สูงไปกว่านั้น, เอากามารมณ์เป็นนิพพานกับเสียงาน
จนกว่าจะมาพบวา สมถ์หรือฉานเป็นนิพพาน, จนกว่า
พระพุทธเจ้าจะพบวา, ความสิ้นกิเลสต่างหากเป็นพระนิพพาน,

เขาเคยเอากรรมารมณเป็นนิพพาน ในฐานะสิ่งสูง
 สุด สิ่งที่เรียกว่า สวรรค์ ๆ มีค่าก็เพราะว่าสมบูรณ์ด้วย
 กรรมารมณ. คนที่อยากไปสวรรค์ก็เพราะได้ยินได้ฟังว่า ใน
 สวรรค์นั้นมีการมณสมบูรณ์เหลือที่จะกล่าว. เขาจึงอยาก
 ไปสวรรค์ และลงทุนทำบุญเพื่อไปสวรรค์, บางคนหลง
 ว่านิพพานสมบูรณ์ด้วยการมณ ยิ่งไปกว่าสวรรค์. อาตมา
 เคยซักถามยายแก่ชอบร่าวงคนหนึ่งว่า อยากไปนิพพานไหม?
 แก่ชอบร่าวงยืนยันว่า อยากไปนิพพาน. แต่พอบอกว่า
 ในนิพพานไม่มีร่าวงเหมือนในสวรรค์นะ. แก่ชอบร่าวงก็หัว
 ชอกัน บอกคืนไม้เอา ไม้อยากไปนิพพาน. ขอให้คิดดูเถอะว่า
 มีคนเข้าใจว่า ในพระนิพพานนั้นมีการมณสูงสุดยิ่งกว่า
 สวรรค์ ไปเสียอีก. ขอให้พิจารณาดูว่า ความรู้สึกบ่าวบเดื่อ
 ชนิดนี้ มันมีอำนาจมันมีอิทธิพลร้ายแรงเท่าไร.

โทษของกรรมารมณ.

การที่ทั้งนี้จะได้ต่อกันต่อไปถึง โทษของกรรมารมณ ดังที่
 ท่านได้บันทึกกันไว้ ในรูปของพระกัมภีร์ หรือนิทานหรือ
 อะไรก็ตาม ทำกันเป็นเรื่องบ่าวบเดื่อ แล้วก็มีผลร้ายอย่างไร.

คือบรรพชิตก็สูญเสียพรหมจรรย์เพราะกามารมณ์, กุฎีทั้ง
หลายก็สูญเสียพระเพราะกามารมณ์, พระราชาที่เคยสูญเสีย
ราชันยะหรือราชสมบัติเพราะกามารมณ์, เทวดาก็ทำสิ่ง
สกปรกในเรื่องนี้ มีมากมาย แม้จะเป็นนิทานเทพนิยาย
มันก็แสดงให้เห็นได้ว่า เป็นสิ่งที่มิใช่จริง, เทวดามาทำ
สกปรกในเมืองมนุษย์ จำแดงกายมา, คนชราข่มขืนทารก
กระทั่งเป็นลูกหลานของคนก็มี, พ่อแม่ถึงกับสมสู่กับลูกหลาน
ของตนเอง ก็มี ซึ่งในหน้าหนังสือพิมพ์ก็มีอยู่บ่อย ๆ, พญา
นาครชนมาจากนครพญานาค มาสมสู่กับขุน บณพันดินนี้,
พญาหงส์ก็หลงไปสมสู่อยู่ในฝูงกา, คนสมสู่กับสัตว์เดรัจฉาน,
คนชื้อตรงกลายเป็นคนคอกเป็นคนอกคอก ทำคอรัปชั่น มีอยู่
ทั่วไป, ไม่รู้ว่าเขาไปไหนหว่าคไหน, ครูดังห้องโสมณ
ด้วยนักเรียนของตน ทั้งที่เป็นชาวในหนังสือพิมพ์; เมื่อ
สรุปเป็นอย่างนี้แล้ว อะไรเล่าที่จะมาหยุดยั้งวัยรุ่นในถิ่นของ
กามารมณ์, เพียงเท่านั้นก็พอแล้ว ว่า ความเลวร้ายต่ำทราม
ที่เกิดมาจากกามารมณ์ของบุคคลผู้ไม่มีความรู้เรื่องนี้
ไม่มีสถิติมีปรัชญาอะควบคุมมันนั้น มากมายสักเท่าไร.

ที่นี้ก็จะคุยกันต่อไปในข้อที่ว่า ทำไมฤทธิ์เดชของมันจึงได้มากถึงขนาดนี้? ข้อนี้มันเป็นความลับสูงสุดของธรรมชาติ ของธรรมชาติ ตามธรรมชาติ โดยธรรมชาติ, ความลับนั้นคืออะไร คือธรรมชาติมีความลับ โดยการใช้ความรู้สึกทางกามารมณ์ เป็นเครื่องหลอกลวงสัตว์ให้สับสนันธุ์ เป็นคำจ้างสัตว์ให้ทำกิจกรรมสืบพันธุ์ด้วยคำจ้างที่สวยงามคือกามารมณ์. การสืบพันธุ์นั้นใคร ๆ ก็พอจะรู้ได้ด้วยตนเองว่า มันยุ่งยาก มันลำบาก มันเหน็ดเหนื่อย และมันแสนจะสกปรก ก็ไม่อยากจะทำ; แต่เดี๋ยวนี้ธรรมชาติฉลาดกว่าเหนือกว่า จึงเอากามารมณ์มาปะหน้า ประไว้ข้างหน้าการสืบพันธุ์. เมื่อคนไปหลงในกามารมณ์นั้นก็ทำไป มีผลเป็นการสืบพันธุ์ ทั้งที่ว่าจะเหน็ดเหนื่อยยุ่งยากลำบากและสกปรกสักเท่าไร. ในที่สุดธรรมชาติก็ชนะ, ชนะสัตว์ทั้งหลายมาจนเดี๋ยวนี้. สัตว์ไม่รู้สึกตัว ก็ทำการรับจ้าง รับจ้างธรรมชาติสืบพันธุ์ สัตว์ก็ไม่สูญเสียพันธุ์ สมตามความต้องการของธรรมชาติ.

นำหัวที่วางรับจ้างเพื่อตัวเอง รับจ้างเพื่อความพ่ายแพ้ของตัวเอง เป็นการสูญเสียอิสรภาพอย่างยิ่ง ไม่มีการสูญเสีย

เสียอิสรภาพใหม่ จะเป็นการสูญเสียเท่านั้น แต่สัตว์ก็สมัครใจที่จะสูญเสียอิสรภาพ, บังคับจิตใจไม่ได้ ยอมสูญเสียอิสรภาพ ให้กิเลสขึ้นขี่คอ ขึ้นไต่หัวไปประกอบกิจการกามารมณ์, เป็นการยอมรับความทุกข์ทรมาน ด้วยความสมัครใจของสัตว์ทั้งหลาย และเป็นมาจนกระทั่งทุกวันนี้ เรียกว่าเป็นระบอบกาลอันธพาล และจะเป็นไปอย่างนี้อีกสักเท่าไร ก็ยังไม่มีใครรู้ได้.

มนุษย์ ทั้งหลายทั้งปวงส่วนใหญ่ จึงถูกจัดไว้ในพวกกามาวจรภูมิ, แม้แต่เทวดาบนสวรรค์ ก็ยังถูกจัดไว้ในจำพวกกามาวจรภูมิ ก็ยังมีความรู้สึกทางกามารมณ์เป็นที่พอใจ เป็นสิ่งสูงสุด เป็นสิ่งพึงปรารถนา. สัตว์เหล่านี้ทั้งหมดจะเป็นมนุษย์หรือเป็นเทวดา ก็ถูกจัดไว้ใน *กมวาวจรภูมิ* — *บุขากาม*, พุคตตรง ๆ ก็ว่าอย่างนั้น.

ดูให้ดี แม้ในโลกปัจจุบันนี้ คนในโลกก็ยังมีกามารมณ์เป็นสิ่งสูงสุดเป็นจุดหมาย ทำอะไร ๆ ก็เพื่อกามารมณ์, และเพื่อกามารมณ์อันเป็นเกียรติเสียด้วยซ้ำ; เช่นว่าอุทิศส่ำสั้แล้วเรียนให้ร่ำกมมาย ทำงานให้ร่ำกมมาย หาเงิน

มาให้มากมาย เพื่อการสมรสอันมีเกียรติสักครึ่งหนึ่งเท่านั้น, จริงไม่จริงก็ต้องศึกษา, ไม่จริงก็ทำอาตมาก็แล้วกัน.

อาตมายังยืนยันว่ามโนะมัยอย่างนี้ ก็กล่าวได้ว่า คนที่มโนะมัยเป็นนพพานนั้น ก็ยังหาตัวได้แม้ใน บดิน, บางทีจะเอาสักเท่าไรก็ได้ตัวเข้าไป ก็พวกที่ถือว่า กามารมณ์เป็นสิ่งสูงสุดของชีวิต; อย่างน้อยก็ยังมีความรู้สึกว่า กามารมณ์เป็นเทพเจ้า, ไม่ใช่เป็นบีศาจอันแตรร้าย ไม่ใช่ บีศาจอันร้ายกาจ. ทำให้ตีความหมายมัยอยู่เป็น ๒ ชั้น ว่า กามารมณ์นั้นจะเป็นกามเทพก็ได้, เป็นบีศาจร้ายก็ได้, คือคนที่ไม่รู้จัก กับชากันเป็นพระเจ้าชนิดหนึ่งก็แล้ว, มีลัทธิ นิกายที่บูชา กามารมณ์ จนถึงกับจัดเป็นศาสนา หรือมีธรรมะ ประเภทหนึ่ง เป็นธรรมะหลอกลวงให้คนบูชา กามารมณ์. นี่แหละฤทธิเดชของ กามารมณ์ มันมีมากถึงขนาดนี้.

กามารมณ์เป็นแรงดันให้มันแข็งทำงาน.

ทีนี้จะคุยกันต่อไปในแง่ที่ว่า ถ้าเราจะมองกลับกันใน อักแ่งหนึ่ง ก็ยังมีทางที่จะพอมองได้; แต่ก็ยังเป็นความลับ อย่างยิ่งของธรรมชาติอยู่นั่นเอง คือความรู้สึกทาง กามารมณ์

นี้ เป็นกำลังผลักดัน หรือที่เรียกกันว่า *motive* เป็นกำลัง
 มหาศาลที่ทำงานหรืออะไรอย่างเข้มข้น ในการหาทรัพย์
 ในการหาเกียรติ. คนบุชากามารมณ ก็หาทรัพย์หาเกียรติ
 อย่างทั้งตัว, เพื่อจะเอาทรัพย์หรืออำนาจนั้น มาซื้อหาปัจจัย
 ทางกามารมณ. ถ้าว่าจะเปรียบแล้วก็เหมือนกับว่า สิ่งเลว
 ร้ายนี้ มันก็มีส่วนที่ดี กำมองในอีกแง่หนึ่ง คือเป็นเหตุ
 ให้ขยันขันแข็ง; ดังนั้นเราควรจะเปลี่ยนร้ายให้กลายเป็น
 เป็นดี อย่างที่เรียกว่า *sublimate* มันมาร้ายแต่ทำให้กลายเป็น
 เป็นดี. เขาพูดกันว่าช่างสาว ที่ตกมันอันทรายนที่สุด แต่มัน
 ก็มีแรงมาก, เขาก็ใช้ช่างสาวที่ตกมันนั้น ให้ทำงานได้มาก
 กว่าช่างธรรมดาทั้งหลายเท่า. นี่แหละมันจะรู้จักกันหรือไม่,
 จะรู้จักวิธีกระทำกันหรือไม่? แต่มันน่าจะสงสารที่ว่า มันจะมี
 กำลังมหาศาลอย่างไร มันก็ใช้ไป เพื่อซื้อหาปัจจัยแห่ง
 กามารมณอีกนั่นเอง, มันแยกออกจากกันไม่ได้, มันแยกออก
 จากกันไม่ได้เพราะหลงในอัสสาทะ หรือเสน่ห์ของมันเสีย
 แล้ว.

กามเป็นเหตุให้มีกำลังทำอะไรได้มากมาย,
 กระทั่งมีผู้มองไปว่า อะไร ๆ ก็มีมูลมาจากความรู้สึกทางเพศ

หรือทางคาม; อย่างนักจิตวิทยาที่ชื่อ ซิกมันด์ ฟรอยด์ ก็เป็น
 อีกคนหนึ่งซึ่งมีความคิดอย่างนี้ว่าอะไร ๆ มีมูลเหตุมาจากความ
 วิตกกังวล. ที่เราเห็นอยู่จริง ๆ ความก้าวหน้าทางวัตถุ
 เกิดขึ้นอย่างน่าอัศจรรย์ เป็นน่าอัศจรรย์ของโลก มีมลมา
 ทางคามารมณณ์เต็ม; แต่อย่าไปออกชื่อเขาเลยว่าใครที่ไหน
 มันจะเป็นการตลกเขา. ถ้าหักลบกันดูแล้ว มันมีผลเป็นที่
 นำส่งสารถึงกับว่าให้มนุษย์ต้องระอวยแก่สัตว์เครื่องจักร ให้
 สัตว์เครื่องจักรมันหัวเราะ; เพราะว่าคนทำงานเพื่อ
 กามารมณณ์มากกว่าสัตว์เครื่องจักร.

ที่นี้คุยกันต่อไปว่า โลกในสภาพปัจจุบันนี้กำลังเป็น
 อย่างไร? ทุกแห่งทุกมุมมีกามารมณณ์เป็นนายจ้างทางวิญญาณ
 มีกามารมณณ์เป็นนายเหนือหัวทางวิญญาณของปลูชนหรือเปล่า?
 กิจกุกเต็ก ความวุ่นวายในโลก เกิดมาจากการเป็นทาสของ
 กามารมณณ์หรือเปล่า? โลกวุ่นวายไปด้วยความชวนชววยหา
 บั๊จจัยทางกามารมณณ์ อย่างไม้ระอวยสัตว์เครื่องจักรหรือเปล่า?
 เรากำลังดุ่มหลงกันอย่างไร? ชีวิตทั้งหมด มีจุดหมายปลาย
 ทางเป็นกามารมณณ์สูงสุด โลกปัจจุบันอยู่ในสภาพอย่างนี้จริง
 หรือไม้? ท่านทั้งหลายจะต้องทราบดีกว่า ฮาตมาซึ่งไม้ค้อย
 จะมีโอกาสไปเกี่ยวข้องกับร่วมวงกับเขา.

มีสติปัญญาเท่านั้นจะจัดการกับความข้านได้.

ข้อสุดท้ายที่เราจะต้องคุยกันต่อไป ก็คือว่า เราจะจัดการกับสิ่งที่เรียกว่ากามารมณ์^๕ได้อย่างไร? *ความข้าน* ^๕*ความข้าน* เราจะต้องจัดการกับมันอย่างไร? จึงจะสมกับความหมายของ *คำวามนุษย์* ๆ ๆ. มนุษย์แปลว่าสัตว์มีใจสูง ถ้าจมอยู่ในเปลือก ตม ปลัก หนอง ของกามารมณ์แล้ว จะสูงไปได้อย่างไร? ใครจะเป็นอย่างพระสิทธัตถะ ผู้บริโศกคามเพื่อรู้จักวิธีการเอาชนะกาม? ใครบ้างที่บริโศกคาม เพื่อรู้จักวิธีเอาชนะกาม? ขอให้เป็นอย่างนั้นกันเถิด ว่าถ้าจะต้องบริโศกคาม ก็ขอให้บริโศกเพื่อรู้จักวิธีหรือเคล็ดลับ ในการที่จะเอาชนะกาม, ไม่บริโศกคามเพื่อตนเองกิเลส แต่รู้เรื่องของกิเลสเพื่อฆ่ากิเลสนั้นเสีย. เรา^๕รู้เรื่องของเรา ก็เพื่อจะฆ่าเรา; ไม่ไรจะไปเป็นเรา. เรา^๕รู้เรื่องของกามารมณ์ *ความข้าน* ก็เพื่อจะทำลายล้างฤทธิ์เดชของกามารมณ์นั้นเสีย, นี่แหละจึงจะเอาตัวรอดก็ได้. เราจะต้องมีการศึกษาหรือจัดการศึกษา ให้ความรู้ของเรา หลุดพ้นจากบีบคั้นร้าย — *ความข้าน* ^๕*ความข้าน* เหล่านี้เสีย.

อากมาเห็นว่า การฝึกฝนจิตให้มีสติและปัญญา
 เท่านั้น ที่จะเอาชนะขันธ์ได้ แต่ก็ถูกหาว่าเป็นเรื่องดำมืด
 ไปเสียแล้ว, กรรมฐานหนอ... หนอ... หนอ นั้นแหละจะ
 สามารถเอาชนะมารร้ายตัวนี้ได้, แต่คนก็เห็นเป็นเรื่องกรึกระ
 ฉงาย เขาไปเป็นเรื่องลือเรี่ยกันเสียแล้ว, กรรมฐาน
 หนอๆ นั้นแหละ จะเป็นวิธีการเปลี่ยนร้ายให้กลายเป็นดี
 หรือที่เรียกว่า *sublimate* มันมีอำนาจเท่าไร ไม่ยอมให้ใช้ไป
 ในทางเลวร้าย แต่หมั้นมาใช้ในทางที่ดี.

การฝึกกรรมฐานหนอๆ นั้น มีมูลมาจากพระชาติ
 ดานาปณตสิกขาตนา มีใจความสั้นๆ ว่า : เราจะต้องมีสมาธิ
 รู้สึกตัวเสียก่อนแต่จะทำอะไรลงไป; เป็นบทเรียนและเยือก
 ปราบใจสูงสุด เพื่อฝึกให้รู้สึกตัวเสียก่อนว่า จะทำอะไรลงไป
 ในอิริยาบถใด, เช่นจะเคี้ยวรู้สึกตัวตั้งแต่้วยกเข้า รู้สึกตัว
 ว่ายื่นเท้าไป รู้สึกตัวว่าหย่อนเท้าลง ตีบตะเขี่ยตัวอย่างนี้
 จนกระทั่งเป็นนิสัยว่า รู้สึกตัวเสียก่อนแต่จะเคลื่อนไหว
 ทางกาย ทางวาจา หรือทางใจ, ไม่เคลื่อนไหวอะไรไป โดย
 ปราศจากความรู้สึก, แม้แต่จะนั่งจะนอนจะยืนหรือจะกิน
 อาหาร จะถ่ายอุจจาระ จะถ่ายปัสสาวะ จะล้างจาน จะดูบ้าน

จะถูกรื้อถอน, ก็ฝึกฝนทำความรู้สึกในสิ่งนั้น ว่าเป็น
 อย่างไม่เสียก่อน แล้วก็บอกตัวเองว่าเช่นนั้นหนอ,
 เช่นว่ายกเท้าขึ้นมาแล้วหนอ เสือกเท้าไปแล้วหนอ วางเท้า
 แล้วหนอ ทำความรู้สึกสิ่งนั้นให้ชัดแจ้ง แล้วก็บอกตัว
 เองว่า มันเป็นอย่างนั้นเท่านั้นหนอ, แต่มักจะโทษ
 กันผิดๆ ก็เอาความหมายให้เป็นตัวเป็นตนในการกระทำ
 นั้น นั้นหนอที่ผิด.

หนอที่ถูกต้องนั้น คือบอกให้รู้สึกตัวเสียว่า
 มันจะทำอย่างนั้น แล้วการกระทำนั้นเป็นเพียงการ
 เคลื่อนไหวตามธรรมชาติ; ไม่ใช่ของกู ไม่ใช่ตัวกู
 กระทำ, ไม่ใช่กระทำเป็นของตัวกู, หนออย่างนั้นจึงจะถูกต้อง;
 มิฉะนั้นแล้วหนอๆ นั้นแหละ มันจะเน้นให้หนักเข้าเป็นตัวกู
 —ของกู ผู้กระทำอย่างนั้นอย่างนั้น, มันก็ได้เปรียบแก่ทะเล
 ก็ทำไปตามอำนาจของกิเลส.

หวังว่าเราจะได้มีการฝึกฝนหลักพระศาสนา ใน
 หัวข้อที่ว่า ฝึกให้รู้สึกตัวเสียก่อนแต่จะเคลื่อนไหว
 อิริยาบถใดๆ; ถ้าทำได้อย่างนี้ ความก็ควบคู่ไปด้วยก็เกิด
 ขึ้นไม่ได้ หรือทำหน้าที่ของมันไม่ได้, มัน จะมีความรู้สึก

สติสัมปชัญญะสมบูรณ์ ตั้งแต่เมื่อจะทำ กำลังทำ และ
ทำเสร็จแล้ว, ก็จะปลอดภัยจากโทษร้ายของกามารมณ์
ซึ่งเป็นเพียงความบ้าบอเดียว.

หวังว่าท่านทั้งหลาย จะได้สนใจในการที่จะฝึกฝน
อุกถฐาน ศิษย์หา หรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ให้รู้จักควบคุม
หรือต่อต้าน อำนาจของความบ้าบอเดียวกัน, แล้วมี
ความผาสุก เจริญอกงามตามทางธรรม ของพระศาสนา
อยู่ทุกทีพาราครีกาลเทอญ.

ปรมัตถธรรมกลับมา ตอน ๓

ครั้งที่ ๓๓

๒๕ มีนาคม ๒๕๒๗

[ออกอากาศครั้งที่ ๖๙]

ทุกคนเป็นนักรบ.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในวันนี้ อาตมา จะบรรยาย โดยข้อความที่แปลกออกไป จากการบรรยายครั้งก่อนๆ แต่ ถึงอย่างนั้น ก็ยังมีประโยชน์ ในการที่จะเป็นปรมัตถธรรม เพื่อเป็นรากฐานของศีลธรรม อยู่ดี คืออาตมาจะบรรยายโดยใจ ความว่า ทุกคนเป็นนักรบ. ท่านทั้งหลายคอยฟังดูเองว่า จะเป็นปรมัตถธรรม ที่จะ เป็นรากฐานของศีลธรรมได้อย่างไร.

อาตมาได้รับการขอร้องจากทางกร ให้กล่าวธรรมะ ที่เหมาะแก่วันข้าราชการพลเรือน ซึ่งจะมาถึงใน ๒-๓ วันนี้

เราจะต้องพูดกันด้วยคำว่า พลเรือนเป็นส่วนใหญ่. คำว่า พลเรือนมีความหมายที่ควรพิจารณา ทั้งโดยพยัญชนะคือตัวหนังสือ และโดยอรรถคือเนื้อหา. เช่นหน้าที่การงาน เป็นต้น ขอให้ทำความเข้าใจในคำว่าพลเรือน ให้สมกับคำที่วันนี้เป็นวันข้าราชการพลเรือน.

คุที่ทหารก่อน ทหารนั้นเป็นทหารเฉพาะเมื่อประจำการ เท่านั้น; แม้เมื่อประจำการนั้นแหละ ก็ยังหาโอกาสมาช่วยหน้าที่ของพลเรือน ดังที่เห็น ๆ กันอยู่; *กรีนเปลด* ประจำการก็เป็นพลเรือน เป็นพลเรือนเต็มตัว, พลเรือนเต็มชั้น ที่สามารถที่สุด เพราะมีความรู้ในการรบ ทั้งด้วยอาวุธ และมีใช้ด้วยอาวุธ.

ทั้งนี้เราควรจะกล่าวว่า พวกเราทุกคนเป็นข้าราชการพลเรือน; หากแต่บางพวกรับเงินเดือน บางพวกไม่รับเงินเดือน. ประชาชนมีหน้าที่สร้างชาติ มีหน้าที่สร้างชาติ โดยไม่รับเงินเดือน แลก็ยังเสียภาษีให้อีก. แต่อย่าลืมว่า เขาก็ทำหน้าที่สร้างชาติ เหมือนข้าราชการพลเรือน และก็ทำหน้าที่เป็นนักรบอยู่โดยอ้อม, แต่ยอมในทันทีสำคัญมาก คุกกันต่อไป.

นักรบต้องรบได้ทั้งภายในภายนอก.

นักรบต้องรบข้าศึกในภายใน ซึ่งมีความสำคัญ
 อย่างยิ่งเสียก่อน; ถ้ายังมีข้าศึกภายในรบจน ภายนอกก็รบ
 ไม่ได้ ไม่ชนะข้าศึกในใจแล้วทหารก็รบไม่ได้. ขอให้ดู
 ต่อไปถึงว่า พระสงฆ์องค์เจ้าก็เป็นนักรบในภายใน ช่วยให้ทุก
 คนชนะกิเลส คือความไม่เห็นแก่ตัว มันจึงจะทำการรบภาย
 นอกได้ ชาวเขาก็เป็นนักรบ รบต่อข้าศึกคือเศรษฐกิจ,
 รบข้าศึกเศรษฐกิจให้ชนะ ทหารจึงจะมีกำลังรบ. คนทำบุญ
 อุบาสกอุบาสิกาก็รบกับกิเลส ชนะก่อนแล้วจึงทำบุญ; แม้ที่
 สุกแต่ เด็กวัยรุ่น ก็ต้องรบกับกิเลส ของเขา เพื่อเป็นเด็ก
 ที่ดีเป็นกำลังของประเทศชาติ. ดังนั้นกล่าวได้ว่า ทุกคน
 ต้องรบ, รบข้าศึกในภายในของตนเอง แล้วจึงจะทำการรบ
 อยู่ได้เป็นปกติ. สรุปความว่า ทุกคนหรือทุกชีวิต ล้วน
 แต่เป็นนักรบที่เรียกว่าทหาร.

ดูต่อไปอีกว่า ทหารก็เป็นผู้รบ, พลเรือนก็เป็น
 ผู้รบ, นักการเมืองก็เป็นผู้รบ, แม้จะเป็นการรบด้วยเงิน
 ก็ยังเป็นนักรบอยู่นั่นแหละ. ที่เป็นดังนี้ ก็เพราะว่าเรามี
 ข้าศึกต่างกัน มีปัญหาต่างกัน; แต่ก็ยังต้องรบ เคียงคู่

กันไป. ดูให้คิดว่าข้าศึกที่ล้อมรอบด้วยอาวุธปืน นั้นเป็นอย่าง
หนึ่ง, ข้าศึกที่ล้อมรอบด้วยปัญญาอาวุธ อาวุธคือปัญญา นั้นอีก
อย่างหนึ่ง ถึงจะรบด้วยปืน ก็ยังต้องใช้ข้าอาวุธคือปัญญาอยู่นั้น
แหละ. การชนะเด็ดขาดนั้น ชนะได้ด้วยการรบด้วย
ปัญญาอาวุธ, อาวุธคือปัญญา ปัญญาอาวุธ. ทุกฝ่ายต้องมี
ปัญญาในหน้าที่ของตน และในการประสานงานกับ
ฝ่ายอื่น, นั่นมันเป็นปัญญาอาวุธ.

ดูทหารรบข้าศึก ที่จะเข้ามาจากภายนอก ก็มีการ
เคลื่อนไหว; ถ้ากองทัพเดินได้ด้วยท้องแล้ว พลเรือนนั้น
แหละคือท้องของทหาร แล้วจะแยกกันได้อย่างไร, ท้องกับ
ตัวมันแยกกันได้อย่างไร. ขันเข็มนาว่า อย่าพูดว่าสามัคคี
คือพลัง, แต่ต้องพูดว่า สามัคคีคือชีวิต. ดูได้ที่ร่างกาย
ของเราแต่ละคน ๆ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง กระดูก เอ็น เนื้อ
ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ต้องรวมกัน, สามัคคีเป็นอันหนึ่ง
อันเดียวกัน ชีวิตจึงจะรอดอยู่ได้. พอมันแยกออกไปสัก
อย่างหนึ่งเท่านั้นแหละ มันก็ตาย; นี่ สามัคคีคือชีวิต
มากกว่าที่จะพูดกันแต่เพียงว่า สามัคคีมีพลัง.

ถูกต้องไปกว่า พลเรือนกับ พลเรือนรบชาติก็
 เกิดอยู่ในภายใน ในประเทศ: ถ้าการปกครองไม่เรียบร้อย
 เศรษฐกิจก็ไม่ดี วิถีทางการเมืองก็ไม่ดี แล้วทหารจะรบได้
 อย่างไร จะรบได้อย่างไร. คุณมันจะเป็นแขนซ้ายแขนขวาแก่
 กันและกันเสียแล้ว, ไม่มีทางที่จะหันหลังให้กัน และแย่ง
 ความสำคัญกัน. ทหารมีหน้าที่รบอย่างหนึ่ง, พลเรือน
 ก็มีหน้าที่รบอีกอย่างหนึ่ง แล้วก็รบร่วมกัน, แล้วจะไม่
 ให้พูดว่า ทุกคนเป็นนักรบอย่างไรกันแล้ว.

ทุกคนเป็นข้าราชการและเป็นนักรบ.

วันที่จะปรารภนี้เป็นวันข้าราชการพลเรือน เป็น
 วันที่ต้องบอกให้ทราบกันทุกคนว่า ทุกคนเป็นนักรบ ทุกคน
 เป็นนักรบ, พลเรือนก็มีเทคนิคในการรบอย่างของพลเรือน,
 ทหารก็มีเทคนิคในการรบอย่างของทหาร, แล้วก็ร่วมกันรบ
 โดยเป็นบัจฉ์ให้แก่กันและกัน โดยเท่าเทียมกัน. เมื่อกระทำ
 ได้ดังนี้แล้ว ก็มีบัจฉ์แห่งชัยชนะของประเทศชาติ; ถ้า
 ไม่มีพลเรือนที่ดีแล้ว กองทัพก็ไม่มีท้อง กองทัพไม่มีท้อง,

พลเรือนต้องรับผิดชอบให้กองทัพเดินได้, ทุกคนจึงเป็น
ข้าราชการด้วยกัน เท่านั้น ร่วมมือกัน.

ยิ่งกว่านั้น ถ้าจะถือกัน ตามลัทธิโบราณ ที่มีกล่าวอยู่
ในพระคัมภีร์แล้ว ผู้หน้าที่ปกครองทุกคน จะถูกสงเคราะห์
ลงในวาระกษัตริย์ทั้งนั้น ไม่เฉพาะผู้่อฮาวรุ; แม้ผู้
บัญชาวรุ ก็ต้องถูกสงเคราะห์ลงในวาระกษัตริย์ เพราะมี
หน้าที่ทำการปกครอง. พลเรือนเป็นผู้สร้างกองทัพให้
ทหารสามารถรบ, ทุกฝ่ายต้องไม่บกพร่องในหน้าที่ของ
ตน จึงจะยืนอยู่ได้; เหมือนเขาสองขาที่ไม่พิการ ขาเดียว
ยืนไม่ได้ นึกๆก็รู้; แต่ถ้าพิการมันก็ยังยืนไม่ได้.

ทีนี้ก็จะมาพูดถึงคำว่า ข้าราชการ ข้าราชการ, คำว่า
ข้าราชการ เป็นคำที่ไพเราะที่สุด ไพเราะมาก มีความหมาย
ในนี้มาก มีเกียรติมาก. ข้าราชการแปลว่า ผู้ทำงานของ
พระราช; พระราชาไม่สามารถทำแต่ผู้เดียวได้, ต้องมี
ข้าราชการผู้ทำงานของพระราช. ดูตามเรื่องราวในพระคัมภีร์
มีเรื่องกล่าวไว้เป็นใจความชัดเจนว่า พระราชาคือผู้ที่ทำให้
ประชาชนร้องออกมาว่าท้อใจๆ; เพราะคำว่าราชาๆ นี้
แปลว่าท้อใจๆ, ท้อใจอย่างหนักอย่างมากถึงกับกำหนดอินดี,

แต่ก็มีความหมายว่าพอใจ ๆ อยู่นั่นเอง. พระราชามี
หน้าที่ทำให้ประชาชนได้ร้องออกมาว่าพอใจ ๆ, ผู้ที่ทำ
งานของพระราชาคือข้าราชการ ก็มีหน้าที่อย่างเดียวกัน
คือร่วมกันทำหน้าที่ ที่ทำให้ประชาชนร้องออกมาได้ว่าพอ
ใจ ๆ ๆ.

เรื่องราวในพระคัมภีร์บาลี ที่มณฑลย กล่าวถึงพระเจ้า
สมมติราช คือพระราชาองค์แรกในโลก ว่าเกิดขึ้นมาได้อย่างไร.
ข้อนี้หมายความว่า เมื่อโลกสมัยคนป่าโน้น จนกระทั่งรู้จัก
ทำมาหากิน รู้จักทำเรียกสวนไร่ นา. ครั้นรู้จักทำสวนทำนา
แล้ว มีปัญหาเกิดขึ้น คือ มีขโมย มีคนคดโกง มีคนเอา
เปรียบ เทือคร้อกันอย่างยิ่ง. ประชาชนชั้นแรกนั้นคิดออก
คิดได้ว่า จะต้องสมมติคนสักคนหนึ่ง ให้ทำหน้าที่ในการแก้
ปัญหาอันนี้ แล้วเขาก็เลือกคนที่มีสติปัญญา, มีกำลังกาย
มีบุคลิกภาพ มีอะไรต่างๆ ที่เหมาะสม, สมมติให้เป็นผู้
ทำหน้าที่อันนี้ โดยมอบอำนาจให้ว่า ท่านจงลงโทษ
แก่ผู้ควรลงโทษ, ให้รางวัลแก่ผู้ควรให้รางวัล. บุคคล
นั้นก็ทำหน้าที่นั้น บังคับไม่ให้เกิดการลักการขโมยการ
เบียดเบียนอะไรอีกต่อไป, ไม่เท่าไรก็อยู่กันเป็นผาสุก.

ประชาชนก็ร้องออกมาว่า ราชา—ราชา—ราชา ซึ่งแปลว่า
พอใจๆๆ นี่พระราชาเกิดขึ้นมาในลักษณะอย่างนี้.

ถ้าผู้ช่วยพระราชา ในหน้าที่อันนั้น ก็มีตาม
ขึ้นมา จึงเรียกว่า ผู้ทำงานร่วมกับพระราชา ของพระ
ราชา เพื่อพระราชาก็ได้, โดยทำให้ประชาชนได้มีโอกาส
ร้องออกมาว่า พอใจๆ. นี่ทำให้เกิดว่า ข้าราชการทั้งหมด
ทำงานของพระราชา เพื่อพระราชา ให้ได้ร้องออกมาว่า
พอใจๆๆ, ทหารก็ข้าราชการ, พลเรือนก็เป็นข้าราชการ
ทำงานเพื่อพระราชาได้ร้องออกมาว่าพอใจๆ; แม้จะเป็นผู้ร้อง
เสียเอง แต่ก็ต้องทำทุกสิ่งทุกอย่าง เพื่อให้กลมกลืนกันไป
ในการที่จะทำให้เกิดสภาพ ที่ทำให้ร้องออกมาได้ว่าพอใจๆ,
ทหารก็เป็นข้าราชการ, พลเรือนทุกคนก็เป็นข้าราชการ,
ประชาชนทุกคนแม้เป็นชาวไร่ชาวนา ก็เป็นข้าราชการ หาก
แต่ไม่ได้รับเงินเดือน ไม่ต้องรับเงินเดือน เพราะมีหน้าที่
แสวงหาเงินเดือนมาให้; เช่นเสียภาษีเป็นต้น. เขาเป็น
ข้าราชการชนิดที่หาเงินเดือนมาให้อีกพวกหนึ่งใช้, ก็เป็น
ข้าราชการรวมอยู่ในการทำงานที่จะทำให้เรามีโอกาสร้องออกมา
ได้ว่าพอใจๆ เช่นเดียวกัน.

พระสงฆ์องค์เจ้าก็เป็นข้าราชการ พึงให้ที่ ๆ
 อย่ำเพื่อหาว่าอาตมาพูดจาเพื่อเจ้อเขาเปรียบ. พระสงฆ์ก็
 เป็นข้าราชการ มีหน้าที่ทำงานให้ประชาชนร้องออกมาว่า
 พอใจ ๆ ที่จะไม่ถูกกิเลสเบียดเบียนหนักแล้ว ก็ร้องออกมาว่า
 พอใจ; แม้ พระสงฆ์ ที่เรียกตัวเองว่า เป็นพระราชาคณะ
 เป็นคณะของพระราชา ก็มีความหมายว่าทำงานร่วมกัน
 กับพระราชา ในการกำจัดอิลลัชชีในพระพุทศาสนา,
 และช่วยกำจัดขันธ์ เป้า ความเดือดร้อนอื่น ๆ ใด ๆ ทุกอย่างทุก
 ประการที่พอจะทำได้. ดังนั้น พระสงฆ์ก็เป็นข้าราชการ
 แต่ควรจะกล่าวว่ามีสังกัดขึ้นอยู่ในพระพุทของค์ องค์
 พระผู้มีพระภาค ซึ่งเป็น ธรรมราชา.

ทุกคนเป็นข้าราชการ ทุกฝ่ายเป็นข้าราชการ.
 ทุกฝ่ายต้องรับผิดชอบในหน้าที่ของตน. การพูดว่าทุก
 คนเป็นข้าราชการ ทุกคนเป็นเน้กับรับทั้งนี้ เพื่อเจ้อหรือไม่,
 ท่านช่วยคิดกันดู ว่ามันเพื่อเจ้อหรือไม่? ขอให้นำมาวิจารณ์
 กันในวันข้าราชการพลเรือนนี้เถิด จะรู้จริงเห็นจริง ว่ามัน
 เป็นอย่างไร? รู้จริงเห็นจริง แล้วก็ให้จริงต่อไป ถึงการ

ทำหน้าที่อันแท้จริงของตณฺ์ๆ ทำได้ดังนี้ปัญหาทั้งหมด, สันติภาพก็มา ปัญหาทั้งหมด, สันติภาพก็มา สันติสุขก็มา.

นี่มัน สำคัญอยู่ที่หน้าที่ ถ้าไม่ทำหน้าที่ก็ไม่มีความหมายอะไร, ทุกคนต้องทำหน้าที่ของตน, ทุกคนเป็นข้าราชการร่วมมือกันกับพระราชา ทำหน้าที่ให้เกิดโอกาสขึ้นมา จนทุกคนร้องได้ว่าพอใจๆ. ทุกคนเป็นนักรบ มีหน้าที่จะต้องรบซำ้ศึกตามสถานะของตน ตามชั้นเชิงของตน หรือตามหน้าที่ของตน, ไม่เป็นนักรบมันก็ตาย ก็ตายทันที. การรบในภายในนี้ต้องรบกับความผิดพลาด อย่าให้มีเหลือจึงจะรอดชีวิตอยู่ได้, ในบ้านในเมืองก็ต้องมีการกำจัดสิ่งอันไม่พึงปรารถนา ก็เป็นการรบด้วยเหมือนกัน. ทุกคนเป็นนักรบอย่างนี้ เพื่อเจอหรือไม่ ขอให้พิจารณาดูให้ดี ให้เห็นจริง, และทำหน้าที่อันแท้จริงของตณฺ์ๆ.

การทำหน้าที่ของตนคือการประพฤติธรรม.

ที่นี้ขอพูดในแง่ที่เป็นปรมาัตถธรรมว่า การทำหน้าที่ของตนนั้นคือการประพฤติธรรม. การทำหน้าที่ของตนให้ถูกต้องตามที่เป็นอย่างนี้ นั่นคือการประพฤติธรรม.

ธรรมะแปลว่าหน้าที่, ธรรมะคือหน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิต. ครุมีก็จะสอนลูกเด็ก ๆ แค่ว่า ธรรมะคือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ถ้าเด็กฉลาดเด็ก ๆ บางคนไปศึกษาประวัติศาสตร์รู้นว่า คำว่า ธรรมะ ๆ นี้ มนุษย์รู้จักพูดรู้จักใช้กันก่อนแต่พระพุทธเจ้าเกิด.

นี่หมายความว่า พอประชาชนในเอกราชมองเห็นหรือรู้จักสิ่งซึ่งเป็นหน้าที่ ว่ามีความจำเป็นอย่างไร เขาก็เรียกสิ่งนั้นซึ่ง เขา ในบัดนี้ เรียกว่าหน้าที่ นั้น, เขาเรียกว่า ธรรมะ ๆ ตามภาษาของเขา, โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือภาษาอินเดียบราหฺม ซึ่งเป็นคนคอยแห่งวัฒนธรรมของชนชาติไทย เราเรียกกันว่าธรรมะ ๆ มาใช้ โดยไม่สำนึกว่าเป็นภาษาอินเดียน และไม่สำนึกว่าธรรมะ ๆ คำนั้นแปลว่าหน้าที่ ใช้กันมากตั้งแต่สมัยคนแรกเริ่มสำนึกในสิ่งที่ เป็นหน้าที่ของมนุษย์ ; คำนั้นธรรมะจึงแปลว่าหน้าที่. ครั้นมาถึง ครองพุทธกาลนี้ พระพุทธเจ้าก็ทรงขยายความของหน้าที่ ที่สูงขึ้นไปจนเป็นหน้าที่ทางจิตทางวิญญาณ ประหารกิเลสให้หมดสิ้น แล้วบรรลุมรรค ผล นิพพาน, นี้ก็เป็นหน้าที่. ทุกศาสนามีหน้าที่ทำความรอด, ธรรมะก็คือหน้าที่ที่จะทำความรอด นั้นเอง.

ที่ได้มีการทำหน้าที่แท้จริง ที่นั่นแหละมี
 ธรรมะ; ระวังให้คิณะ ในวัดในโบสถ์อาจจะไม่มีธรรมะ
 ก็ได้ ถ้ามีแล้วแต่สันเขี้ยวหรือร้องขออันวอน. การร้อง
 ขออันวอนนั้นมันเป็นที่สิทธิ์ ไม่ใช่หน้าที่, อย่าเอามา
 ปนกัน มีแต่สันเขี้ยวหรือร้องขออันวอน มันก็มีแต่เรียก
 ร้องสิทธิ์เพื่อเจ้า. ไม่มีอำนาจหรือคุณธรรมที่จะร้องเรียก
 สิทธิ์ ก็ร้องเรียกเอาสิทธิ์ เอาอย่างข่มเหง. ที่ได้ไม่มีการ
 ทำหน้าที่แท้จริง ที่นั่นไม่มีธรรมะ; แม้ในวัดในโบสถ์
 อาจจะไม่มีการธรรมะก็ได้ แต่ไปมีอยู่กลางทุ่งนา ที่ชาวเขาไดนา
 อยู่อย่างเหง้อโหลโกลย้อทำหน้าที่ของมนุษย์อันแท้จริง,
 ไปดูเขาเอง ถ้าให้อาตมาอธิบายมากไป เดี๋ยวจะเข้าใจผิด,
 เกิดเรื่อง.

ธรรมะคือหน้าที่, ขอให้มองหาธรรมะ ที่บุคคล
 กำลังทำหน้าที่ ที่นั่นแหละมีธรรมะ. แต่ธรรมะนั้นมี
 หลายชั้นตอนหลายชั้นหลายระดับ : ตั้งแต่เทวดาบน
 สวรรค์ก็ต้องทำหน้าที่, มหาจักรพรรดิ ราชามหากษัตริย์
 ก็ต้องทำหน้าที่, ประธานาธิบดี นายกรัฐมนตรีก็ต้องทำ
 หน้าที่, ข้าราชการกรมกรก็ต้องทำหน้าที่, กระทั่งคนนั่ง
 ขอนานอยู่ก็ทำหน้าที่, ตั้งนคนขอนานก็มีธรรมะ เพราะ

ทำหน้าที่ของตนอย่างถูกต้อง ไม่เท่าไรก็จะพ้นสภาพคนขอ-
ทาน คนขอทานจะมีชวรมะมากกว่าข้าราชการที่ทำการ
คอร์รัปชั่น, คอร์รัปชั่นไม่ใช่หน้าที่ ไปทำเขาก็ไม่มีชวรมะ.
คนขอทานทำหน้าที่เพื่อพ้นจากภาวะยากจน มันเป็น
ชวรมะ. คนขอทานก็เลยมีชวรมะมากกว่าข้าราชการที่คอร์-
รัปชั่น.

เมื่อพูดถึงคนหมดแล้ว ก็อยากจะพูดถึงสัตว์
เศรษฐกิจบ้าง, สัตว์เศรษฐกิจทุกตัวกำลังทำหน้าที่ ไม่อย่าง
นั้นมันตาย. ไม่อย่างนั้นมันตาย สัตว์เศรษฐกิจจึงต้องทำหน้า
ที่, บางทีจะขยันกว่าคนเสียอีก เพราะมันเชื่อตรงต่อหน้าที่
มากกว่าคน. ระวังให้ดี, เต็มจะละเอียดก็ทำเสียได้ทั้งวัน;
คนไม่ค่อยจะทำงานมากเหมือนกับไก่. คุให้คงไปถึงต้นไม้
กินได้; คนไม่ก็เป็นสิ่งมีชีวิต สิ่งมีชีวิตยอมมีหน้าที่
พิทักษ์ชีวิต ทำหน้าที่นั้นเรียกว่าชวรมะ. ต้นไม้ ต้นไม้เองจะ
ทำงานทั้งวันทั้งคืน : กลางวัน ได้แสงแดดก็ทำหน้าที่ตลอด
เวลา, กลางคืนก็ทำหน้าที่ดูดน้ำดูดแร่ธาตุ หรือการ
เปลี่ยนแปลงทางเคมี จนเชื่อกันว่า ต้นไม้มันถ่ายแก๊สคาร์-
บอนไดออกไซด์ตลอดคืน; ถ้ามันไม่ทำหน้าที่ตลอดคืน

แล้วมันจะถ่ายแก๊สคาร์บอนไดออกไซด์ตลอดคืนได้อย่างไร.
 เมื่อว่าต้นไม้ทำหน้าที่ทั้งกลางวันกลางคืนแล้ว มันก็ตี
 กว่ามนุษย์เป็นไหน ๆ ซึ่งทำหน้าที่อย่างเขาเปรียบ มาทำ
 งานซ้ำ แล้วก็กลับเร็ว กลับก่อนเวลา ^{นี้}นี้เราก็คงให้คิดว่า
 เงามีอะไรบ้างไหม ที่จะเป็นที่น่าละอายแก่สัตว์เศรษฐกิจ
 แก่ต้นไม้ต้นใด. เมล่อนิคเคียวคนก็ตั้งละอายแก่สิ่งเหล่านี้
 เพราะมันไม่บกพร่องในหน้าที่.

ขอขบในเห็นเสียเถวว่า สวรรค์ที่แท้จริงนั้นคือ
 การพอใจในการทำหน้าที่, แล้วทำหน้าที่จนยกมือไหว้ตัว
 เองได้ด้วยความพอใจ. นี่คือนิยามที่แท้จริง ได้สวรรค์
 ชนิดนี้แล้วจะต้องได้สวรรค์ทุกชนิด ทุกชนิด ไม่ว่าสวรรค์ที่
 ไหน เมื่อไร ตายแล้วก็ได้. จึงได้สวรรค์ที่แท้จริง ก็คือความ
 พพอใจในการทำหน้าที่ จนยกมือไหว้ตัวเองได้. นี่คือนิยามที่
 หน้าที่คือธรรมะ ธรรมะนี้ประพฤติแล้วควรจะพอใจ,
 พอใจมากเข้าก็ยกมือไหว้ตัวเองได้ เป็นสุขอย่างยิ่ง, เป็นคน
 ที่รู้จักตัวเอง เชื่อตัวเอง เคารพนับถือตัวเอง พอใจในตัว
 เองอย่างนี้แล้ว จะไม่ให้เรียกว่าสวรรค์ที่แท้จริงได้อย่างไร.

ธรรมะคือหน้าที่ หน้าที่คือธรรมะ ขอให้ทั้งสองอยู่ในจิตใจเสมอ: เมื่อทุกคนทำหน้าที่ ก็ไม่เป็นผู้บกพร่อง แต่ประการใด.

ทุกคนเป็นพลเรือน ทุกคนเป็นนักรบ จงอย่าบกพร่องในหน้าที่ของตน, ให้กล่าวได้ว่า ทุกคนเป็นนักรบ เป็นคำที่ต้องพูดกันในวันข้าราชการพลเรือน ว่าทุกคนเป็นนักรบ แล้วปัญหาที่จะหมดไป.

ขอให้ท่านทั้งหลายทุกคน ทุกคน ๆ ดื้อยาวหรือไม่ดื้อยาว แม้จะมีอาวุธคือปากก็ทมิใจ จงไม่บกพร่องในหน้าที่ของตน ๆ, ทำหน้าที่ของตน ๆ, ทำหน้าที่ของตน ๆ ให้สมกับคำที่ว่าหน้าที่นั้นคือธรรมะ. ธรรมะคือหน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิต และเป็นหน้าที่ที่แท้จริงและไม่คดโกง. ดังนั้นแล้ว ขอให้ประสบความสำเร็จดีอยู่ทุกที่พาราตรีทุกคนและทุกท่านเทอญ.

ประมวลธรรมกลับมา ตอน ๓

ครั้งที่ ๓๔

๑๕ เมษายน ๒๕๒๗

[ออกอากาศครั้งที่ ๗๐

คนเดินทางเปลี่ยว คือผู้อยู่ด้วยความประมาท.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในวันนี้ อาตมาถือangk
กล่าวด้วยความมุ่งหมาย การกลับมาแห่งศีลธรรม มีปรมัตถ-
ธรรมเป็นรากฐาน ต่อไปตามเดิม แต่มีหัวข้อเฉพาะในการ
บรรยายครั้งนี้ว่า คนเดินทางเปลี่ยว คือผู้อยู่ด้วยความ
ประมาท.

ท่านผู้ฟังบางคนอาจจะรู้สึกว่ามีมือเฝ้าติดกันอยู่
ในข้อที่ว่า การอยู่นั้นเป็นการเดินทาง; ข้อนี้ขอให้
ทราบว่าการเดินทางมีทั้งทางกายและทางจิต. จิต เฝ้าย

อีกที เดินทางตลอดเวลา, ขอให้สังเกตให้เห็นข้อที่ว่า จิต
นั้นเดินทางอยู่ตลอดเวลา ยิ่งกว่าทางกายหรือเท้าที่เดินได้ ไป
เสียอีก.

ชีวิตเป็นการเดินทาง ก็เพราะว่าจิตมันเดินอยู่
ด้วยการเคลื่อนไหว หรือด้วยการวิวัฒนาการ อยู่ตามเหตุตาม
ปัจจัยราวกับว่าไหล วิ่งไปที่เดียว; แม้ว่าเราจะมองกันใน
วงกว้าง ก็ยังกล่าวได้ว่า จิตนี้ค่อยพัฒนาๆ ขึ้นมา จาก
ความเป็นปุถุชน เป็นปุถุชนชั้นดี เป็นกัลยาณชน
เป็นพระอริยเจ้าชั้นต้นๆ แล้วก็ไปเป็นพระอรหันต์ในที่สุด,
ชีวิตเป็นการเดินทางอย่างนี้. แต่คนธรรมดาสามัญ ทั่วไป
ไปนั้น เป็นคนเดินทางเปลี่ยว เต็มไปด้วยอันตราย,
และมักจะตายเสียกลางทาง จึงนำมาผูก เพื่อให้เป็น
ข้อคิดสำหรับท่านทั้งหลาย ผู้เป็นพุทธบริษัท.

ใจความสำคัญ ที่จะกล่าวนี้มีอยู่ว่า อยู่ด้วยความ
ประมาทนั่นแหละคือการเดินทางเปลี่ยว, ใจความสั้นๆ
ก็มีว่า ผู้ที่มัวชีวิตเป็นอยู่ด้วยความประมาท, แล้วชีวิตของ
ผู้นั้นก็เป็นการเดินทางเปลี่ยว เต็มไปด้วยอันตราย และมัก
จะตายเสียในกลางทาง.

เปรียบเทียบประมาทกับไม่ประมาท.

ที่นี้เราจะได้ พิจารณา กันถึงคำว่า ความประมาท, คำว่า ความประมาทในภาษาไทยกับในภาษาบาลีนั้น สังเกตเห็นว่า มีความหมายต่างกัน เหลือประมาณ. คือกว้างแคบกว่ากันเหลือประมาณ. ในภาษาไทย เราหมายความกันแต่ ว่า เป็นความเลินเล่อเป็นความอวดดี เท่านั้นก็พอแล้ว; แต่ในภาษาบาลี หรือ ภาษาพระธรรม ในการปฏิบัติธรรม นั้น มีความหมายมาก จะครบไปเสียทุกอย่างในทางที่ไม่ดี : นับตั้งแต่ ความไร้สติสัมปชัญญะ ความโง่ ความซึ่เกียจ ความไม่อดทน ความเห็นแก่ตัว ความมกมายหลงไหลในไสยศาสตร์ ความไม่จริงจังในหน้าที่ ไม่เข้มแข็ง เหล่านี้เป็นต้น. ล้วนรวมอยู่ในคำว่าประมาท. ผู้ใดเป็นอยู่ด้วยความประมาทในลักษณะเช่นที่กล่าวนี้ ก็ไม่มีทางที่จะก้าวหน้าในทางธรรม, ไม่มีทางที่จะเดินไปสู่พระนิพพาน หรือลูถึงพระนิพพานได้. มีแต่การเสื่อมลง เสื่อมลง แล้วก็วนาศลือก้อน โศกเฉพาะก้อนตาย.

ในข้อนี้ควรระลึกนึกถึงพระบาลีกันเพื่อจะเป็นหลัก ตามพระบาลีนั้นกล่าวไว้ว่า *อปฺปมาโท อนตฺ ปถิ* - ความไม่

ประมาทเป็นทางที่ไม่ตาย, ปรมาทิ มัจจุโร ปที -- ความ
 ประมาทเป็นทางแห่งความตาย, อปฺปมตฺตา น มัชฺชิโนติ -- ผู้ไม่
 ประมาทย่อมไม่ตาย, เข ปมตฺตา ยถา มตฺตา -- ผู้ประมาท
 ก็เหมือนกับตายแล้ว. ขอให้นึกถึงความหมายที่ต่างกัน
 อย่างตรงกันข้ามของสิ่งทั้งสองนี้ คือความไม่ประมาทกับ
 ความประมาท. ความไม่ประมาท ที่บุคคลดำเนินอยู่นั้น
 เป็นทางแห่งความไม่ตาย มีความหมายว่า จะไปสู่สภาพ
 ที่ไม่ตาย โดยตรงอย่างนี้ก็ได้อีก, หรือจะพูดกันอย่างธรรมดาๆ
 สามัญว่า ผู้เดินในทางนี้ จะไม่พบกับความตายในระหว่าง
 ทาง. ส่วน ความประมาทนั้นเป็นทางแห่งความตาย,
 จะต้องท้อในระหว่างเดินทาง หรือจะไปพบจุดจบเป็นความ
 ตายในทางจิตใจ ไม่มีชีวิตหรือความเป็นอยู่ที่น่าปรารถนา
 แต่ประการใด.

ผู้ไม่ประมาทย่อมไม่ตาย นี่เป็นการยืนยันว่า
 ผู้ที่ไม่ประมาทแล้วจะไม่พบกับความตายทั้งทางกายและ
 ทางจิต; บางคนอาจจะคิดว่า ถ้าไม่ประมาทแล้วจะไม่ต้อง
 เข้าโลงหรืออย่างไร มันไม่ได้หมายความว่าอย่างนั้น, ถึงจะเข้า
 โลงก็เข้าโลงอย่างคนไม่ตาย มันเป็นเรื่องของร่างกาย ที่ไม่

ได้มีความยึดถือว่าเป็นตัวตนหรือของตน มันไม่มีผู้ตาย มันไม่มีใครตาย แม้ว่าจะจับใส่โลง. ส่วน การเดินทางของชีวิตประจำวันนั้น ก็ไม่ประสบกับความเสียหายหรือความวินาศ หรือความทุกข์ทรมานแต่ประการใด. จึงกล่าวได้ว่าผู้ไม่ประมาทเป็นคนไม่ตาย.

ส่วน คนประมาทนั้นเหมือนกับตายแล้ว ตั้งแต่เมื่อมีความประมาท^๕ เอง. ประมาทเมื่อใดก็เท่ากับตายแล้ว; เพราะมันเป็นความไม่ก้าวหน้า มันเป็นความชะงักงัน เป็นความตาบอดอย่างที่เรียกว่า ตายด้านทั้งเป็น ๆ. ตายตั้งแต่ยังเป็น ๆ. คำนานากลัวมาก ขอให้สันใจกันสักหน่อยว่า ตาย^๕ตั้งแต่ยังเป็น ๆ เป็นการตายที่เกินได้ หัวเราะได้ อะไรก็ได้. พิจารณา^๕กันสักหน่อย ในข้อที่ว่า ตายตั้งแต่ยังเป็น ๆ. คำนี้เป็นภาษาธรรมะของผู้ธรรมหรือเห็นธรรม สำหรับผู้ที่รู้จักแก่เรื่องทางวิถุค^๕นั้นไม่เข้าใจได้. ต้องมองเห็นธรรมะ ความหมายของธรรมะนั้นลึกกว่านั้น จึงเป็นถ้อยคำที่ต้องทำความเข้าใจกันให้ดี ๆ. โดยการเปรียบเทียบกันว่า อยู่ด้วยความประมาท ย่อมสูญเสียทุกอย่าง ไม่มีอะไรเหลือ : เสียประโยชน์ทางชีวิต เสียประโยชน์ทางกาย เสีย

ประโยชน์ทางจิต กระทั่งชีวิตหมตค่า ชีวิตหมตค่าชีวิตหมต
ความหมายจนไม่เป็นชีวิต, อย่างนี้แล้วจะไม่เรียกว่า เสียหมต
ทุกอย่างอย่างไรเล่า.

อยู่ด้วยความประมาทจะเป็นการสูญเสียทุกอย่าง
แม้กระทั่งค่าของชีวิต; เมื่อชีวิตมันไม่มีค่า แล้วก็เท่ากับ
ว่าไม่มีชีวิตนั่นเอง. เป็นการตายค่านอย่างทีกล่าวนมาแล้ว :
ทางกาย ก็ตายค่าน คือเป็นการที่ทำแต่ความผิดพลาด เป็น
ทุกข์เป็นโทษ เกิดขึ้นทางกายอยู่เป็นประจำ. ในทางจิตก็
ไม่มีความปกติแห่งจิต มีแต่ความวิปริตแห่งจิต หากความ
สงบเย็นไม่ได้. ในทางฝ่ายวิญญาณ นั้นเล่า ก็สูญเสียสติ-
ปัญญาวิชา ไปจนหมดสิ้น. ไม่มีความรู้ที่ถูกคองใด ๆ เหลือ
อยู่ในบุคคลชนิดนี้. ดังนั้นต้องใช้คำว่าหมตตัว หมตตัว
หมตตัวอย่างบุคคลผู้ล้มละลาย. ยิ่งกว่าหมตตัว: นี้คือความ
หมายของคำว่าตายค่าง่ายเป็น ๆ.

ที่นี้ เราก็พิจารณาเรื่องความเปลี่ยวกันสักหน่อย,
ความเปลี่ยว หรือ ทางเปลี่ยวหมายความว่า ไม่มีความ
ปลอดภัยโดยรอบด้าน. ชีวิตเปลี่ยวก็ว่าแห้วแสนที่จะว่าแห้ว
เมื่อพูดภาษาคนธรรมดา. เดินทางเปลี่ยวในป่าในดงนี้ ก็ดูจะ

เคยประสบกันมาบ้างแล้ว. หรือเด็ก ๆ ที่ถูกทอดทิ้งให้อยู่แต่
ผู้เดียวในลักษณะที่เปลี่ยว ก็เคยได้รับรสของความเปลี่ยวมา
แล้ว. อยู่ด้วยความเปลี่ยว ก็ไม่มีใครรู้สึกอบอุนใจ. เมื่อ
ต้องเดินไปในทางเปลี่ยว ก็หวาดกลัวหวาดเสียว หากความ
สุขมิได้อยู่ตลอดเวลา. ทั้งองศาความสว่างก็จนถึงที่สุด
แห่งจิตใจดังนี้. ไม่มีความอบอุนเลย.

ชีวิตคนเดินทางอบอุนหรือเดินทางเปลี่ยว.

ที่นี้เริ่มมาถึงความอบอุนหรือ ทนทางที่อบอุน. เดิน
เปลือยก็เดินเปลือยก็เดินโดยมีธรรมะ. โดยเฉพาะที่
เรียกว่ามีพระรัตนตรัยอยู่เป็นสรณะ. เป็นที่พึ่ง เป็นสรณะ
คือเป็นที่อุนใจ. เป็นที่ระลึกถึงแล้วอุนใจ ตามความหมาย
ของคำว่าสรณะ. และมีที่พึ่งคือแสงสว่างและที่เกาะยึด. แสง-
สว่างส่องให้เห็นทางเดิน. ที่เกาะยึดก็มีที่พึ่งพาอาศัยคุ้มครอง
ป้องกัน. เหมือนคนตกน้ำมีที่เกาะที่ยึด แล้วมันก็ไม่ตาย.
ทางเดินที่อบอุนย่อมมีพระรัตนตรัยเป็นสรณะ. ชีวิตที่
เป็นอยู่อย่างมีพระรัตนตรัยเป็นสรณะ เรียกว่า ชีวิตที่เดิน
ทางอย่างอบอุน.

แต่ปัญหายังมีอยู่เหมือนกัน ในข้อที่ว่า เรากำจัดมี
พระรัตนตรัยกันอย่างไร ขอให้สนใจฟังในข้อนี้เป็นพิเศษมาก
สักหน่อย. เรามีพระรัตนตรัยสำหรับแต่เพียงรูเรื่อง หรือ
ว่ามีพระรัตนตรัย สำหรับรู้จัก หรือว่า เรามี พระรัตนตรัย
อยู่ในเนื้อในตัวของเรา โดยแท้จริง, หรือ เนื้อตัวเป็น
พระรัตนตรัย ตามส่วนอยู่อย่างนี้ก็ได้. พระรัตนตรัย
สำหรับรูเรื่องนั้น เราก็อ่านหนังสือเอาได้, แต่พระ
รัตนตรัย สำหรับรู้จักนั้น ต้องรู้จัก. กวาที่พระรัตนตรัย
กำจัดทุกข์กำจัดกิเลสได้อย่างไร เห็นเข้ค้อยู่กับใจ. นี้เรียก
ว่ารู้จัก และเรามีภาวะเช่นนั้นอยู่ในเนื้อในตัวเรา เรียกว่า
มีพระรัตนตรัยที่อยู่กับเรา.

ตัวอย่างเช่น พระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้า สำหรับ
รูเรื่อง ก็อ่านพุทธประวัติเอาได้; แต่พระพุทธเจ้า สำหรับ
รู้จักนั้น ต้องรู้จักจิตที่เขาขณะกิเลสกับทุกข์ได้ รู้จักจิตชนิด
นั้นตัวอิจของตน. นี้เรียกว่าพระพุทธเจ้าที่เวารู้จัก; แล้ว
เราก็ มองเห็นว่าภาวะเช่นนั้นมีอยู่ในตน คือในเรา ก็เรา
มีพระพุทธเจ้าอยู่ในเรา. พระพุทธเจ้าสำหรับรูเรื่อง กับ
พระพุทธเจ้าสำหรับรู้จัก และพระพุทธเจ้าสำหรับมีในตน

นั้นต่างกันลิบลับ ต่างกันมาก, มากเหลือประมาณทีเดียว ;
ไปคิดดูเองเถิด ไปใคร่ครวญดูเองเถิดว่าต่างกันมากสัก
เท่าไร ?

ถ้าเรามีพระพุทธรเจ้าในตน ก็เป็นความอบอุ่น
อย่างยิ่ง, ชีวิตนี้เป็นความอบอุ่นอย่างยิ่ง ชีวิตนี้ไม่มีความ
เปลี่ยว คือไม่เป็นที่หวาดหวั่นคืออันตรายใดๆ. ขอให้ใคร่
ครวญกันให้เป็นอย่างดี ในที่นี้จะระบุว่า พุทธบริษัท หรือ
พุทธภิกษุณะ ไม่ใช่ผู้เดินทางเปลี่ยว; แต่เป็นผู้เดิน
อย่างมีเครื่องอุ่นใจ. เป็นพุทธบริษัท หมายความว่า เป็นผู้
เป็นผู้ตน เป็นผู้เบิกบาน ตามแบบของพระพุทธรเจ้า.

สอบสวนตัวเอง ดูด้วยกันทุกคนว่าเราเป็นผู้
ผู้ตน ผู้เบิกบาน ตามรอยพระพุทธรเจ้าแล้วหรือยัง? อย่า
ให้กลายเป็นว่า เดินทางเปลี่ยวแล้วมีหน้าซำเป็นคนคาบอก
ด้วย, คาบอกเดินทางเปลี่ยว; คิดดูให้ดี มันเหลือประมาณ
คาบอกแล้วยังเดินทางเปลี่ยวด้วย.

ทั้งโลกเดินทางเปลี่ยวเพียงไร ?

ที่นี้ก็จะดูให้กว้างออกไป ถึงการเดินทางเปลี่ยวใน
ความหมายอื่น ๆ คือออกไปถึงประเทศชาติของเรา, ประ-

เทศชาติของเรากำลังเดินทางเปลี่ยวหรือเปล่า? เดินทางเปลี่ยวในทางการเมือง การเศรษฐกิจ การบริหาร แม้แต่กิจการทหารเป็นต้น ก็เป็นการเดินทางเปลี่ยวหรือหาไม่? ท่านทั้งหลายคงจะพอจะมองออกได้ หรือมองได้ดียิ่งกว่าอาตมา ประเทศชาติของเรากำลังเดินทางเปลี่ยวในทางศีลธรรมหรือไม่, หรือไปมีวัฒนธรรมที่ยืนอยู่ปากเหว? เดินทางประเทศที่ไร้วัฒนธรรม นานาประเทศนิยมประกวดนางหน้าค่าน เราก็ไปนิยมตามเขาด้วย และเรียกกันว่าประกวดความงาม, วัฒนธรรมอย่างนี้เป็นวัฒนธรรมที่ยืนอยู่ปากเหว เป็นความเปลี่ยวทางศีลธรรม เปลี่ยวมาก, เปลี่ยวขนาดที่จะตกลงไปในเหว, อุวชนของเราก็จะมีจิตตกต่ำลงไป.

ที่นี้ ความเปลี่ยวทางวัตถุธรรม เรามีการผลิตและการขาย ที่ไม่ปลอดภัยแก่ประเทศชาติ, เรากินดีอยู่ดีเกินไป ไม่คำนึงถึงการกินอยู่แต่พอดี. มีความเปลี่ยวทางนามธรรม นามธรรมคือจิตใจ, ไม่เดินในทางของอริยมรรค ไปเดินนอกทางของอริยมรรค เรียกว่ากุ่มมรรค กุ่มมรรค ที่ตัวธรรม ที่เลวธรรม ที่นำไปสู่ความทายนะ.

นี่จะต้องพิจารณาให้ดีว่า ประเทศชาติของเรา กำลังเดินในทางเปลี่ยวหรือเปล่า? ไปดูให้ทั่วถึงว่า ประเทศที่เราถือกันว่าเต็มพัฒนานั้น มันเดินทางเปลี่ยวกัน หรือเปล่า? มันจะเดินไปสู่ความวิनाส หรือจะพาโลกทั้งโลก ให้วินาสหรือเปล่า? นี่ประเทศเต็มพัฒนา แล้วประเทศค่อยพัฒนาอย่างเรา จะไปเดินตามเขา ด้วยความมุ่งหมายอะไร ด้วยเหตุผลอะไร, นอกจากไปเดินตามคนที่เดินตามทางเปลี่ยว.

ประเทศที่เต็มพัฒนานั้นเดินทางเปลี่ยวอย่างลึกซึ้ง, เปลี่ยวอย่างมาก เปลี่ยวอย่างวินาสกันทั้งโลกทีเดียว. ประเทศค่อยพัฒนาทั้งหลายต้องระวังคู่ให้ดีๆ เพียงแต่เข้าไปเอาอย่างเข้าเท่านั้นแหละ มันก็ตายเสร็จก่อนตาย, ตายเสร็จแล้วก่อนตาย, แล้วก็ตายอย่างน่าเกลียดน่าชัง ซึ่งต้องใช้คำหยาบมาพูดว่า ตายโหงตายเป็น เพราะว่ามันเดินทางเปลี่ยว, เปลี่ยวจนถึงกับว่าตาบอด แล้วก็ว่าตกลงไปในเหว, ทำสิ่งที่เป็นไปเพื่อความวินาสของมนุษยชาติ ในนามของความถูกต้องหรือความเจริญ.

สรุปความว่าโลกทั้งโลก มันกำลังเดินทางเปลี่ยวหรือหาไม่? ท่านทั้งหลายก็มีอิสระที่จะคิดนึกดู, ขอให้ดูว่า

ประเทศเดินทางเปลี่ยวด้วยกัน ทั้งพวกเต็มพัฒนาและ
 ค่อยพัฒนา แล้วโลกนี่จะเป็นอย่างไร? โลกนี้ก็คือโลก
 ที่หลับตาเดินไป, เดินไปในทางเปลี่ยว แล้วก็มีเหวใหญ่รอ
 อยู่ข้างหน้า สำหรับจะตกลงไปในนั้น เป็นมิกสตีอูญี
 ของจักรวาลเลย ก็ว่าได้. ประเทศค่อยพัฒนาทั้งหลาย
 จะต้องระวังว่า อย่าไปเดินทางเปลี่ยว ตามหลังประเทศเต็ม
 พัฒนา; พอสักว่าก็คจะเดิน มันก็จะตายเสียแล้ว. ไป
 เขาเป็นตัวอย่างเล็กน้อยเท่านั้น มันก็ตายสิ้นเชิง.

ขอให้ดูให้ถี่ ๆ ว่า ประเทศไหนในโลกนี้ มีการ
 พัฒนาอย่างถูกต้องเพื่อสันติสุขโดยแท้จริง, เรียกว่าเดินถึงจุด
 หมายปลายทางแล้ว หรือว่าหยุดการเดินไต่แล้ว เพราะว่าถึง
 ที่สุดจุดหมายปลายทางแล้ว มีแต่การเหวอบรมสุข ซึ่งเป็น
 ผลของการเดินทางโดยแท้จริง?

ขอให้เราทั้งหลายใคร่ครวญดูกันในบัดนี้ว่า ใครบ้าง
 หยุดการเดินทาง, ใครบ้างกำลังหลงทางอยู่ และเดินทาง
 เปลี่ยวใกล้เหวทั้งนั้น, หรือว่าสังคมใดบ้าง หยุดการเดินทาง
 เพราะถึงแล้ว. สังคมใดกำลังหลงทาง เดินทางอยู่ใน

ทรงเปลี่ยนตัวไปด้วยเหตุทั้งนั้น, ประเทศโคบังถึงที่สุดของ
การเดินทาง และประเทศโคบังกำลังหลงทางอยู่

สรุปความแล้วกันว่า โลกของเรา ในปัจจุบันนี้ ซึ่ง
กุกกันนักหนาว่า เจริญด้วยวิชาความรู้ การประดิษฐ์การ
ผลิตต่างๆ นานาๆ นี้ ประเทศไหนบ้าง ที่หยุดการเดินทาง
เพราะประสบความสำเร็จแล้ว, หรือว่ากำลังหลงทางอยู่,
หลงทางจนกระทั่งสร้างปัญหาขึ้นมาให้มากมาย ทั้งเพื่อตัวเองทั้ง
เพื่อผู้อื่น ทำให้เกิดปัญหาแก่กันทั้งโลกนั่นเอง: ไม่ใช่เกิด
ปัญหาแก่เฉพาะตัวเอง แต่ได้ทำปัญหาให้เกิดเนื่องกันไป
ทั้งโลก. นี่คือผลของการเดินทางเปลี่ยน แล้วเกินอย่าง
หลับหูหลับตา ในทิศทางที่เต็มไปด้วยเหวี่ยง, พลัดนึกเดียว
ก็ลงไปไหนเหวี่ยง, ขอให้ท้าวโนภพคุณให้ดีๆ ว่า มันนำหว่าต
เสียสักเท่าไร.

การถึงจุดปลายทาง.

ที่นี้ก็จะกล่าวถึงสิ่งสุดท้าย คือการถึงปลายทาง การ
บรรลุมรรคผลนั้นแหละ คือการถึงแล้วซึ่งปลายทาง
หรือเลิกการเดินทาง หยุด—เลิกการเดินทาง ไม่ต้องเดินให้

เห็นแต่เนื้ออีกต่อไป การบรรลุมรรคผลในพระพุทธศาสนา คือความเจริญถึงที่สุด ทั้งทางกายและทาง วัตถุ ทั้งทาง จิต และ ทั้งทางวิญญาณคือสติปัญญา. ทางกาย ก็สมบุรณ์ ไปด้วยร่างกายและวัตถุที่หึงมี, ทางจิตก็สงบเย็น, ทางสติปัญญาก็แจ่มแจ้ง แสงตลอดบัญญัติทั้งปวง, ไม่มีปัญหาใด ๆ รอหน้าต่อชีวิตคนนั้น. นี้เรียกว่าถึงแล้ว ถึง แล้วซึ่งจุดหมายปลายทาง จะเรียกว่าบรรลุพระนิพพานหรือ บรรลุอะไรก็ตามใจ มันเรียกได้; แต่ขอให้องเขาความหมายว่า มันถึงแล้วซึ่งปลายทาง ที่ชีวิตทุกชีวิตจะต้องไป ให้ถึง, ถึงแล้วก็หยุดการเดินทางได้ นั่งพักสบาย ตากลมเย็น ๆ ไม่มีความทุกข์ร้อนอะไร.

พุทธบริษัทเรา ต้องเดินทางอันประเสริฐเนื้อ, ขอใช้คำว่าเนื้อสักหน่อย ซึ่งหมายความว่า: ถ้ามีเนื้อนั้นแล้ว มันก็ไม่ใช่พุทธบริษัทเนื้อ. พุทธบริษัทต้องเดินทางอัน ประเสริฐเนื้อ, ขอให้พุทธบริษัทเราเป็นพุทธบริษัทสมชื่อ คือเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน, เป็น ผู้ตื่นจากหลับคือกิเลส แล้วก็ รู้อะไรทุกอย่าง แล้วก็ อยู่ด้วยความเบิกบาน, เหมือนดอกไม้วีที่บานอย่างสวยงามงดงาม. พุทธบริษัทมีความ

หมายว่า ผู้ผู้ต้น ผู้เบิกบาน รวมกันเป็นพุทธบริษัท คือ
เป็นบริษัทแห่งผู้ผู้ ผู้ต้น ผู้เบิกบาน, แล้วก็ทำโลกนี้
ให้แจ่มใสงดงาม เต็มไปด้วยสันติภาพและสันติสุขอัน
ถาวร.

ขอให้เราเดินถูกทางนี้, ขอให้เราไม่หลงทาง, ขอให้
เราเดินอย่างอบอุ่น, ขอให้เราถึงที่หมายปลายทางด้วยกันทุก
คน, แล้วมีความเป็นอยู่ที่สงบเย็น, สมความความเป็นพุทธ-
บริษัทของคนอยู่ทุก ๆ ประการ และทุก ๆ คน เทอญ.

ปรหมัตถธรรมกถัมมา ตอน ๓

ครั้งที่ ๑๕

๒๐ พฤษภาคม ๒๕๒๗

[ออกอากาศครั้งที่ ๗๑]

ภาวะที่เรียกว่าความอุปาทวี ล้วนเกิดมาจากความไร้ศีลธรรม.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในครั้งนี อาตมาก็ยังคงกล่าวด้วยความมุ่งหมาย ให้ศีลธรรมกลับมา โดยมีปรหมัตถธรรมเป็นรากฐาน คือไป ตามเดิม ตามหัวข้อที่กล่าวมาตามลำดับ. เมื่อครั้งสุดท้ายนี้อาตมาได้กล่าวโดยหัวข้อว่า คนเดินทางเปลี่ยวคือห่ออยู่ด้วยความประมาท, ส่วนในครั้งนีภาวะที่เรียกกันว่าความอุปาทวี ล้วนเกิดมาจากความไร้ศีลธรรม หรือจะกล่าวว่าเป็นภาวะแห่งความไร้ศีลธรรม

ก็ได้, และเนื่องจาก วันหนึ่งเฝ้าอยู่ใ้ในคาบสมย์วิสาขบูชา
ซึ่งล่วงไปยังไม่ทันถึงสัปดาห์ หากมาก็จะ ขอกล่าวปรารภ
วิสาขบูชาเน้ด้วยบ้างตามสมควร.

ศึกษาคำว่าอุบาทว์.

สิ่งแรกที่วินิจฉัยก็คือคำว่า อุบาทว์ เป็นคำไม่
เสนาะหู, เป็นคำที่กล่าวด้วยความรู้สึกขะแยง แต่ก็ เป็น
สิ่งที่ต้องนำมาศึกษาให้รู้จัก และช่วยกันขจัดให้หมดไป.
คำๆ นึง^{นี้} หนึ่งความหมายโดยภาษาบาลีและภาษาไทย ล้วนหมาย
ถึงสิ่งที่เรียกว่าความขัดแย้ง, มีความหมายมาจากการขัดแย้ง,
ขัดแย้งกับความถูกต้อง, หรือถ้าจะกล่าวอย่างลึกซึ้งก็ว่า
ขัดแย้งต่อกฎของอิทัปปัจจยตา หรือมีขมิมาปฏิบัติ,
แล้วก็มีผลออกมาเป็นความไร้ศีลธรรม ก็เลยขัดแย้ง
ต่อทุกๆ สิ่ง. เราจะต้องพิจารณากันดูให้ถี่ ว่ามันมีอะไร
อย่างไร เกี่ยวกับสิ่งๆ นี้.

ต่อไปก็จะต้องถึง ภาวะแห่งความขัดแย้ง; เรา
อาจจะจำแนกแจกแจงออกไปได้หลายประการ คือภาวะขัดแย้ง
ระหว่างคนกับคน, ระหว่าง คนกับสิ่งคม, ระหว่าง คน

กับวัตถุ, ระหว่าง คนกับธรรม ระหว่าง คนกับธรรมชาติ,
ระหว่าง คนกับพระเจ้า หรือกฎของธรรมชาติ และอาจจะ
กล่าวได้ถึงกับว่า ความขัดแย้ง ระหว่างพระเจ้ายกกับพระเจ้า
เอาเสียทีเดียว.

คู่กันโดยรายละเอียด คนกับคนขัดแย้งกัน นี้ก็
เห็นกันอยู่ทั่วไป, แล้วก็อยู่ทั่วไป กระทั่งในรัฐสภา ใน
วัดวาอาราม ไม่ต้องพูดกันให้มาก.

ภาวะขัดแย้งระหว่าง คนกับสังคม; คนบางคน
เข้าสังคมไม่ได้ สังคมไม่คบหา เพราะว่าบุคคลคนนั้นมัน
มีอะไรที่ขัดแย้งกับอุดมคติของสังคมนั่นเอง.

ที่ขัดแย้งระหว่าง คนกับวัตถุ วัตถุสิ่งของที่เขา
มีอยู่ในบ้านเรือนนั้นแหละ ปล่อยให้ บางทีมันก็มีความขัดแย้ง
ขัดแย้งต่อความเป็นอยู่, ขัดแย้งต่อเศรษฐกิจ คือมีสิ่งที่ไม่
ควรจะมี แต่ว่าไม่มีสิ่งที่ไม่ควรจะมี. และ ถ้าคำว่าวัตถุนี้
มันหมายถึง ไปถึงร่างกาย ก็มีความขัดแย้งกับร่างกาย
ของตนเองแต่ละคน ๆ คือมันไม่สมดุลกัน มันไม่อนุโลม
กัน, เรียกว่ามีร่างกายที่ไม่ถูกต้อง.

ที่^๕ที่สุดต่อไป ความขัดแย้งระหว่างคนกับธรรม
หรือธรรมะ หรือพระธรรม: เราจะเห็นได้โดยง่ายว่า
คนอันธพาล หรือคนที่ไม่เคารพธรรมะ มันก็มีการกระทำ
ที่ขัดแย้งต่อธรรมะ ทั้งกาย ทั้งวาจาและทั้งใจ.

ที่^๖ความขัดแย้งระหว่างคนกับธรรมชาติ, คน
เข้าใจธรรมชาติไม่ได้ เข้าใจไม่ลึกซึ้ง ได้ตั้งหน้าตั้งตา
ทำลายธรรมชาติ หรือคัดแปลงธรรมชาติอย่างโง่เขลา จน
เกิดเป็นปัญหาขึ้นมา ระหว่างคนกับธรรมชาติ ที่เห็นๆกัน
อยู่ เป็นปัญหาของสังคมในปัจจุบันนี้เป็นอย่างยิ่ง.

ที่^๗ความขัดแย้งระหว่างคนกับพระเจ้า จะหมายถึง
ถึงพระเจ้าอย่างที่^๗เป็นวิญญานศักดิ์สิทธิ์ เป็นบุคคลที่มีความ
รู้สึกก็ตาม, จะหมายถึงพระเจ้าที่เป็นตัวกฎของธรรมชาติ
เช่นกฎอุทกที่^๗บีบจอยคากก็ตาม. คนก็มีความขัดแย้งกับพระเจ้า
ต่อพระเจ้า เพราะว่าคนไม่รู้ว่ามี^๗มันเกิดมาจากอะไร, หรือ
ไม่รู้ว่ามี^๗เกิดมาทำไม มันจึงทำคนไม่สมกับการที่^๗คนเกิด
มาจากพระเจ้า หรือจะต้องประพฤติกกระทำให้ถูกต้องตามกฎ
เกณฑ์ของพระเจ้า.

ที่หรือสุกท้าย ซึ่งฟังแล้วก็จะนำหัวหรือนำขัน
 ไปบ้าง คือ พระเจ้ากับพระเจ้านี้มีความขัดแย้งกัน.
 ฉะนั้นขอโอกาสแสดงความกึกเห็นเรื่องนี้โดยอิสระ คือ
 พระเจ้านั้นมีสองความหมาย : พระเจ้าโดยทั่วไปหมายถึง
 บุคคล หรือวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ หรืออะไรก็เรียกยาก แต่
 มีความรู้สึกอย่างบุคคล มีความรู้สึกอย่างบุคคล รักชอบ
 โกรธ เกลียด กลัว ใฝ่อย่างบุคคล. นี่พระเจ้านั้นบุคคล.
 ที่ยังมี พระเจ้า อีกชนิดหนึ่ง คือกฎของธรรมชาติ เช่น
 กฎของอิทัปปัจจยตา กฎของกรรมเป็นต้น. เป็นกฎของ
 ธรรมชาติ ก็เป็นพระเจ้า ก็ทำหน้าที่สร้างโลก, ควบคุมโลก,
 ทำลายโลก, คุมดูแลโลกอยู่ในที่ทุกแห่ง ทั่วกันทั้งนั้น.

พระเจ้านั้นสองความหมายนี้ ย่อมมีความขัด
 แย้งกันอยู่โดยความหมาย อันหนึ่งเป็นสิ่งที่มีความรู้สึก
 อย่างบุคคล, อันหนึ่งไม่ต้องมีความรู้สึกอย่างบุคคล เป็น
 กฎของธรรมชาติอันเฉียบขาด, นี่พระเจ้าสององค์นี้มี
 ความขัดแย้งกันอยู่บ่อยๆ โดยความรู้หรือความเข้าใจ
 ของบุคคลที่ถือพระเจ้านั้นเอง.

พวกที่ถือพระเจ้าอย่างบุคคล ก็มีอยู่พวกหนึ่ง, พวก
 ที่ถือพระเจ้าอย่างกฎของธรรมะหรือธรรมชาติ ก็มีอยู่พวก
 หนึ่ง; ความมุ่งหมายหรือคำอธิบายหลักการประพฤติกปฏิบัติ
 มีเกื้อหนุนขัดแย้งกันเป็นธรรมดา. ^๒ในเรื่องกว่าความขัดแย้ง
 ระหว่างพระเจ้ากับพระเจ้า. ถ้าเรายัง ^๓ไม่มีความจริงซื่อ
 ที่ให้กลมกลืนกันไม่ได้, มนุษย์จะเป็นผู้รับบาป เกิดมา
 จากการขัดแย้งระหว่างพระเจ้า, ขออภัยพูดตรง ๆ อย่างนี้.

นี่แหละลองไต่ถามว่า ถ้ามีความขัดแย้ง
 มากมายหลายประการดังนี้แล้ว อะไรจะเกิดขึ้น? มันก็
 ก็อวกฤตการณ์ระส่ำระสายในบุคคล ในบ้านในเมือง
 ในประเทศ ในโลก หรือระหว่างโลกทุก ๆ โลก นั่นเอง.
 เป็นสิ่งที่ควรนำมา พิจารณาศึกษาให้รู้จัก แล้วประพฤติก
 ปฏิบัติเพื่อ กำจัดความขัดแย้งเหล่านั้นเสีย.

หลักการกำจัดความขัดแย้ง.

^๒มันจะได้กล่าวถึงสิ่งที่เราจะต้องรู้จัก เพื่อกำจัดความ
 ขัดแย้งเหล่านั้น อาศัยหลักธรรมในพระพุทธรักษาที่ ^๓คริสต์
 ว่าเป็นหลักทั่วไปว่า จะรู้จักอะไรต้องรู้จักโดยหลักต่าง ๆ ดังที่

จะไต่ถามต่อไป : อันแรกก็จะต้องรู้จักลักษณะของสิ่งนั้น
 ว่ามันมีลักษณะอย่างไร, รู้จักสมุทัยคือเหตุให้เกิดสิ่งนั้น
 ว่ามันมีอยู่อย่างไร, รู้จักอัสสาหะคือความเหว็ดอรัยเสน่ห์ที่
 หลอกหลวงของมัน ว่ามีอยู่อย่างไร? แล้วรู้จักอาทั้นวะคือ
 โทษอันเลวทรามร้ายกาจของมันนั้นมันมีอยู่อย่างไร? แล้วก็รู้จัก
 นิสสวณะคือหนทางที่จะออกไปเสียได้ จากเหตุการณฺ์เลวร้ายนั้น.

ลักษณะของความขัดแย้ง ก็คือการที่ยอมกัน
 ไม่ได้, ต่างฝ่ายต่างมีอัสมีมานะ มีความยึดมั่นถือมั่นว่า
 กูมี กูเป็น กูอยู่ อย่างนี้เป็นต้น. ในพระบาลีท่านเรียกเสีย
 อีกชื่อว่า อหังการมมังการมานานุสัย แปลว่าความเขยขึ้น
 แห่งความสำคัญมั่นหมาย ว่าเป็นตัวกูเป็นของกู, ก็เป็น
 อหังการมมังการ มันมีลักษณะแสดงออกของอาการอย่างนี้,
 มีรูปร่างคือความยอมไม่ได้ กูกับ กู มีกูมีง นี่มันจะมีความรู้สึก
 ที่เป็นความหมายหยาบคายเช่นนี้เสมอ ถ้ามันถึงกับเกิด
 การขัดแย้งแล้ว แม้ปากมันจะใช้คำเป็นอย่างอื่น แต่ในใจ
 มันจะรู้สึกอย่างนั้น ขอบอกที่ควรใช้คำหยาบคายว่า มันเป็น
 ความรู้สึกว่ากู ว่ามีง.

ที่นี้ สมุทัย เหตุให้เกิดความขัดแย้งนี้มาจาก
 อุปาทาน. ความหมายมันเป็นตัวตนหรือเป็นของตน. ถ้า
 เกิดจตุตถเป็นตวัภพเป็นของกู, มีสังจายินเวสเป็นสมบัติ.
 สังจายินเวสคือความจริงที่คนนั้นมีเฉพาะตน จนเขารู้สึกว่า
 อย่างนั้นเท่านั้นจริง, อย่างอื่นไม่จริง เป็นเท็จทั้งหมด. ตามแต่
 ละคนมีสังจายินเวสของตนตามมากตามน้อย, ที่มาก
 ที่รุนแรงก็เรียกว่ามันทุร้าย มันอาละวาด มันก็แสดงออก
 มาเป็นความขัดแย้ง ทั้งที่กล่าวมาแล้ว: นี้คือสมุทัยหรือ
 มูลเหตุของความขัดแย้ง.

ที่นี้ อัสสาทะ — เสน่ห์อันเริ่ดอร่อยยิ่งยวดที่สุด
 ของความขัดแย้ง ก็คือรสอร่อยที่ผู้ขัดแย้งได้รับมาจากขัดเห
 มาะทิกฎฐิของตน: ก็ดูกันที่เขาขัดแย้งกันก็แล้วกัน ขัดแย้ง
 ทำๆ ตามถนนหนทาง ขัดแย้งอย่างสูงในรัฐสภา, หรือว่า
 ในวัดวาอาราม ที่ขัดแย้งกันอย่างสูง. ผู้ขัดแย้งรู้สึกอร่อย
 ด้วยกิเลสตัณหามานะทิกฎฐิของตนของตน: ทั้งนั้นความ
 ขัดแย้งซึ่งไม่น่าจะมี มันก็มีขึ้นมาได้ นี้เรียกว่าอัสสาทะหรือ
 เสน่ห์ของความขัดแย้ง.

ทันทีที่มาถึงอาทีนวะ, อาทีนวะ — คือโทษอันเลว
 รวมของความคิดแย้ง ก็ได้แก่ การประหัตประหารกันโดย
 วิธีต่างๆ; แม้แต่ประหัตประหารกันด้วยทอก คือปากของ
 ผู้พูดนั่นเอง, ประหัตประหารกันอย่างบ้านเลือก เพราะว่ามัน
 มีเสน่ห์อย่างทีกล่าวแล้ว, ทำให้เกิดการติชชัตในสังคมของ
 มนุษย์ ที่ต้องการความสมัครสมานสามัคคี.

ทันทีที่จะคุยกันต่อไป ถึงสิ่งที่เรียกว่า นิสสรณะ,
 นิสสรณะ — หนทางออกไปเสียจากสิ่งเลวร้ายนี้ ก็ได้แก่ มัช-
 ฌิมาปฏิบัติ คือความถูกต้องของทั้งสองฝ่าย ซึ่งมีอยู่ใน
 ท่ามกลาง, เรียกว่าการประพฤติกการปฏิบัติที่มีอยู่ในระหว่าง
 กลาง ทุกฝ่ายหันเข้าหาความถูกต้องที่ศูนย์กลาง, เป็นศูนย์
 กลางของความถูกต้องของสิ่งทั้งปวง ไม่มากไม่น้อย
 ไม่สูง ไม่ต่ำ ไม่สั้น ไม่ยาว ไม่อะไรต่าง ๆ. ยอดดีว่ามัชฌิมา-
 ปฏิปทานั้น เป็นสิ่งแรกที่พระพุทธองค์ได้ตรัสในพระ
 ปฐมเทศนา คือ ฆัมมจักกัปปวัตตนสูตร, พระพุทธองค์
 ได้ตรัสถึงมัชฌิมาปฏิปธาก่อน แล้วจึงก่อยตรัสเรื่องอริยสัจจ์ ๔
 มันเป็นเรื่องแรกของปฐมเทศนา, เราจะต้องหยิบขึ้นมา
 พิจารณาด้วยกันให้ดีๆ; นี้แหละคือข้อที่เราจะต้องหันไปหาการ

ทรัพย์สินของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อขจัดความขัดแย้งเสีย
โดยประการทั้งปวง.

ข้อต่อไปอยากจะพูดว่า พุทธบริษัทต้องไม่มี
ความขัดแย้ง เพราะพุทธบริษัทเป็นบริษัทของพระพุทธรเจ้า
ผู้มีความรู้ มีความดี มีความเบิกบาน, เพราะได้อาศัยการ
ตรัสรู้ของพระพุทธรเจ้า คือมีขนิมมาปฏิบัติแล้ว พุทธ-
บริษัทก็จะต้องไม่มีความขัดแย้ง; ถ้ามีความขัดแย้งก็ไม่ใช่ว่า
พุทธบริษัท, กล่าวได้เลยว่าถ้ามีความขัดแย้งก็ไม่ใช่ว่าพุทธ-
บริษัท. ดังนั้นเราจะต้องระวังให้ดี.

ต่อไปนี้จะขอปรารภวิสาขบูชา ซึ่งเพิ่งจะผ่านไป
ไม่ทันถึงสัปดาห์ เราฉลองสมโภชกัน เป็นการใหญ่ทั่ว
ประเทศ หรือทั่วโลกที่มีพุทธบริษัทอยู่ที่ไหน ก็มีการฉลอง
กันทั้งนั้น ในฐานะเป็นวันชัยชนะของมนุษยชาติ, ชนะ
ต่อมารร้ายคือกิเลสและความทุกข์, มีชัยชนะเป็นครั้งแรก
โดยพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในนามของมนุษยชาติ.
ก่อนนี้มนุษยชาติพ่ายแพ้แก่ความทุกข์; วันนั้นเป็นวันที่

ขณะพญามาร โดยการตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
เป็นครั้งแรก, เรียกว่าเป็นวันแรกแห่งชัยชนะของมนุษย์
เราควรจะต้องกันให้ถึงที่สุดแห่งความบໍคยันต์.

อย่างไรประเทศไทย ถ้าจะฉลองกันให้จริงๆ
ก็ต้องมีการแสดงเรื่องการประสูติ ตรัสรู้ นิพพานของ
พระพุทธเจ้า ก้องไปในอากาศ, ทั่วทุกสถานีวิทยุใน
ประเทศไทยทุก ๆ สถานี, โรงหนังทุกโรงจะต้องฉายเรื่องพุทธ-
ประวัติ จะทำได้หรือไม่ได้. เมื่อพูดไปอย่างนี้บางคนเขาก็
ทว่าบ้าแล้ว เพราะว่าเขาเห็นว่ามันเป็นสิ่งที่ทำไม่ได้
เพราะกิลเลสต่อต้าน หรือขัดแย้งของมนุษย์นั้น มันมีมาก
เกินไป, มันขัดแย้งได้ แม้ต่อการที่จะฉลองชัยชนะของ
พระพุทธเจ้าให้ถึงขนาด.

เอาละ เป็นอันว่า เราจะปรารภสิ่งที่เรียกว่าวิสาข-
บูชา คือการประสูติ ตรัสรู้ ปรีนิพพานของพระศาสดา แต่
ว่ามีความหมายหลายอย่างที่จะต้องคิดนึก ฐิติก ฐิติแจ้ง
และ นำมาใช้ให้ครบถ้วน.

ความหมายที่หนึ่งของวิสาขบูชา เป็นความหมาย
ทางภาษาคน เป็นเรื่องทางร่างกาย ของพระลัทธิตณะ,

พระสิทธัตถะประสูติ พระสิทธัตถะครุฑรุ พระสิทธัตถะ
 ปรีณิพพาน หมายถึงทางกาย ทางร่างกายของพระสิทธัตถะ ;
 คั้งนั้น เหตุการณ์ทั้งสามนี้ จึงเป็นสามละอย่าง ห่างกันเป็น
 เวลาสิบ ๆ ปี : พระสิทธัตถะประสูติ, แล้วต่อมา ๓๕ ปี
 จึงจะครุฑรุ แล้วต่อมาอีก ๔๕ ปี จึงจะปรีณิพพาน. นี้ความ
 หมายถึงหนึ่งโดยภาษาคน เป็นเรื่องทางกายของพระสิทธัตถะ.

นี้ความหมายที่สองโดยภาษาธรรม ภาษาธรรม
 มิใช่ภาษาคน นี้เป็นเรื่องทางจิต เกี่ยวกับองค์พระพุท-
 เจ้าโดยตรง. เหตุการณ์ทั้งสามอย่างนั้นเป็นอย่างเดียว
 กัน, มีในขณะเดียวกัน วินาทีเดียวกันด้วยซ้ำไป, ไม่ได้ห่าง
 กันเป็นสิบ ๆ ปี เหมือนอย่างเรื่องทางร่างกาย พิจารณาตุที่
 ละอย่างก็อ :-

พระพุทเจ้าไม่ได้ประสูติ พระพุทเจ้าประสูติ
 ไม่ได้ ; เพราะประสูตินั้นต้องประสูติทางกรรมมารดา, แล้ว
 เติบโตขึ้นมาเป็นทารก, ค่อย ๆ โต, สิ่งทีเรียกว่าพระพุทเจ้า
 จะเป็นอย่างนี้ไม่ได้, พระสิทธัตถะเท่านั้นแหละเป็นได้ ทีจะ
 เป็นอย่างนั้น. พระพุทเจ้าท่านเกิดผลุงขึ้นมาเป็น
 พระพุทเจ้า ในลักษณะที่เรียกว่าอุปปาติกะกำเนิด, ไม่ได้

เข็ญอยู่ในครรภ์ ไม่ต้องเป็นเด็ก. เราจะใช้คำว่าประสูติๆ กับพระพุทธเจ้าไม่ได้ เป็นคำพูดที่ประหลาดที่สุดแหละ ; การเกิดของพระพุทธเจ้าเราเรียกว่าอุบัติ, *อุบัติ* ในภาษาบาลี หรืออุบัติในภาษาไทย เกิดแล้วก็เรียกว่าอุบั้นโน เกิดขึ้นแล้ว, อุบัติหรืออุบั้นโนนี้ไม่ได้เกิดอย่างประสูติจากท้องแม่ คือเกิดผลงขึ้นมาเป็นพระพุทธเจ้าโดยลักษณะโอปปาติกะ คือ การเกิดทางจิตใจ.

ที่นี้ การตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ก็คือการอุบัติของพระพุทธเจ้านั้นเอง ; เราเข้าใจผิดคิดว่าโอปปาติกะ เขาไปปนกับคำว่าสัมภเวสี เป็นสัตว์ชนิดหนึ่งที่อยู่ลอยอยู่ในอากาศไม่เห็นตัว เชื้อเชิญมาทำนั้นทำนั้นก็ได้ ; อย่างนั้นไม่ใช่โอปปาติกะในความหมายที่ท่านมุ่งหมายในเรื่องโยนิ ๔ ประการ. คำว่าอุปปาติกะในโยนิ ๔ ประการนั้น หมายถึงเกิดทางจิตใจ ไม่เกี่ยวกับร่างกาย ; ไม่ต้องเข้าอยู่ในครรภ์, ไม่ต้องออกมาจากรก, ไม่ต้องเป็นเด็ก แล้วค่อยๆ เติบโตออกมา, ขอให้รู้ว่ามันเป็นเรื่องเกิดทางจิตใจ.

ที่นี้ การปรินิพพาน, การปรินิพพานนั้นพระพุทธเจ้าปรินิพพาน ไม่ได้. ขอกล่าวยืนยันในที่นี้ว่า

พระพุทธเจ้าปรินิพพานไม่ได้, หรือพูดภาษาเด็ก ๆ ก็ว่า พระ
 พุทธเจ้าตายไม่ได้, พระพุทธเจ้าต้องไม่ตาย พระพุทธเจ้า
 ต้องไม่ปรินิพพาน ต้องอยู่กับเราตลอดเวลาจนถึงที่นี้
 วันเน^{นี้} เดียวนี้, พระพุทธเจ้าปรินิพพานไม่ได้. ขอย้ำได้ฆ่า
 พระพุทธเจ้าเสีย โดยการพูดว่าพระพุทธเจ้าปรินิพพานได้
 หรือตายได้ จะเป็นการทำอนันตริยกรรม ยิ่งกว่าการฆ่าพระ
 อรหันต์ทั่วไป. ขอย้ำทุกคน อย่าได้ฆ่าพระพุทธเจ้าเสียเลย
 พระพุทธเจ้าปรินิพพานไม่ได้ ตายไม่ได้, เป็นคุณธรรมที่
 ปรินิพพานไม่ได้ ตายไม่ได้, จะต้องอยู่เป็นคู่กันกับ
 พุทธบริษัททั่วไป. ปรินิพพานหมายถึงการดับสนิท
 แห่งกิเลสและความทุกข์, ดับสนิทแห่งความยึดถือว่า
 ตัวกู - ของกู, ดับสนิทแห่งการเวียนว่ายไปตามกรรม,
 นั่นแหละคือการปรินิพพาน หมายถึงดับสิ้นสุดแห่งกิเลส
 และความทุกข์, ไม่ใช่ดับร่างกาย. ถ้าเป็นเรื่องดับร่างกาย
 ก็ร่างกายของพระสิทธัตถะ นั้นเป็นเรื่องภาษากน, เดียวนี้^{นี้}
 เราพูดอย่างภาษาธรรม.

การตรัสรู้^{นี้} นั่นแหละ ทำให้พระพุทธเจ้าอุบัติขึ้น
 มาในโลก แต่วิบังพระพุทธรเจ้าอยู่ตลอดกาล, การตรัสรู้^{นี้}

ขณะนั้นแหละ ทำให้เกิดพระพุทธเจ้าขึ้นมาในโลก. แล้วมีการปรินิพพานดับ สนิทแห่งกิเลสและความทุกข์โดยประการทั้งปวง. ดังนั้น การประสูติ ตรัสรู้ ปรินิพพาน มีเป็นสองความหมาย ถ้าความหมายอย่างภาษาคน ก็เป็นของพระสัทธัตถะ, ไม่ใช่ของพระพุทธเจ้า. ถ้าเป็นความหมายอย่างภาษาธรรม อย่างที่กล่าวนี้ จึงจะเป็นเรื่องของพระพุทธเจ้า.

เราทุกคนสามารถที่จะเกิดอย่างโอปปาติกะได้; เราศึกษาธรรมะปฏิบัติธรรมะถึงที่สุดแล้ว จนมีการเกิดทางจิตใจ, เกิดเป็นมนุษย์ที่เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน อย่างเดียวกันกับพระพุทธเจ้า, เป็นการเกิดทางจิตใจ เป็นการเกิดทางจิตใจไม่ต้องเกิดจากท้องแม่. เราจะเกิดโดยโอปปาติกะกำเนิดกันได้ทุกคน, เกิดคือตายเสียจากความไม่รู้ มาเป็นผู้รู้, เกิดโดยทางจิตใจ รู้แจ้งตามที่เป็นจริงในสิ่งทั้งปวง ทำนองเดียวกันกับพระพุทธเจ้า.

ฉะนั้นเราปฏิบัติตน จนมีการเกิดโดยทางจิตใจอย่างนั้นแล้ว ก็เกิดเสียใหม่เสีย, เกิดเป็นมนุษย์ที่ไม่มีความขัดแย้งอีกต่อไป. มนุษย์ที่มีความขัดแย้งตายไปเสียให้หมด,

แล้วเกิดเป็นมนุษย์ที่ไม่มีความขัดแย้ง, แล้วก็อยู่กับใน
 โลกนี้โดยความสุขสามัคคี ไม่มีอะไรที่เป็นสิ่งที่ไม่พึง
 ประารถนาเสียเลยจิตใจ ที่เราเรียกกันว่าความชุกาทั้ว. เพียง
 แค่นี้ชื่อเท่านั้นก็กระแจะของปากเต็มทีแล้ว, เรา จึงละสิ่ง
 เหล่านี้เสียด้วยการเกิดใหม่ โดยวิธีที่พระพุทธองค์ได้
 ทรงสั่งสอนไว้ อย่างไร : ตัดกิเลสตัณหาอุปาทาน
 ละอัสมีมานะว่าตัวกูว่าของกูเสียให้หมดสิ้น, แล้วเป็น
 มนุษย์ที่มีความสะอาด มีความสว่าง มีความสงบ, อยู่
 อย่างถูกต้อง ตามความหมายของพุทธบริษัทผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้
 เบิกบาน.

หวังว่าท่านทั้งหลาย จะได้ถือเอา โอกาสแห่ง
 วิชาชุกาทั้วนี้ ศึกษาเรื่องการเกิดใหม่, แล้วเกิดใหม่โดย
 วิธีโอปปาติกะกันให้ได้ทุกคน มาเป็นคนที่ไม่มีความขัด
 แย้งในระหว่างกันและกัน, แม้ในครอบครัว ในบ้านใน
 เมือง หรือว่าในโลก. หวังว่าพุทธบริษัททั้งหลาย จะได้
 รู้จักใช้ประโยชน์ หรือความหมายแห่งวิชาชุกาทั้วของตน บูชา
 พระพุทธองค์โดยการเกิดใหม่ ไม่เป็นคนขัดแย้ง, แล้วมีความ
 สุขสวัสดิ์อยู่ทุกทีพาราตริกาตเทอญ.

ปรมัตถธรรมกลับมา ตอน ๓

ครั้งที่ ๓๖

๑๗ มิถุนายน ๒๕๒๗

[ออกอากาศครั้งที่ ๗๒]

เรามีสิ่งชักนำให้ศาสนาคุ้มครองชาติ.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายปาฐกถาธรรมในครั้ง^{นี้} อาตมาก็ยังคง
กระทำไปด้วยความหวังว่า คีลธรรมจะกลับมา โดยมีปรมัตถ-
ธรรมเป็นรากฐาน ซึ่งเข้าใจว่าเป็นที่เข้าใจกันดีอยู่แล้ว ว่า
หมายความว่าอะไร คีลธรรมเป็นตัวบทบัญญัติ, ปรมัตถ-
ธรรมเป็นเหตุผลของบทบัญญัติที่บัญญัติออกไป. ถ้า
มีเหตุผลดีเป็นที่พอใจ คนเขาก็รับเอาระบบศีลธรรมนั้นๆ
ได้โดยง่าย เราจึงมีหลักเกณฑ์ที่ว่า ปรมัตถธรรมจะกลับ
มาเป็นรากฐานของศีลธรรม; เหมือนอย่างสมัยโบราณ

ประชาชนมีความรู้เรื่องปรมัตถธรรมเป็นรากฐาน ศีลธรรม
จึงมั่นคงเป็นที่น่าพอใจ.

การบรรยายในครั้งก่อนกล่าวโดยหัวข้อว่า *ทุกสิ่ง
เรือกกันว่าความอุบาทว์ ล้วนเกิดมาจากความไร้ศีลธรรม,*
ครั้งนี้ เรามีสิ่งชักนำ ให้ศาสนาคุ้มครองชาติ; ถ้า
มองดูแล้วจะเห็นได้ว่า เรารอด รุ่งเรืองกันมาได้ ก็เพราะ
มีศาสนาคุ้มครองชาติ. ทุกประเทศในโลกจะต้องมีศาสนา
คุ้มครองชาติ ไม่ว่าจะเป็ศาสนาชนิดที่มีพระเจ้าเป็น
บุคคล, หรือมีพระเจ้าเป็นกฎของธรรมชาติ ก็ล้วนแต่
สามารถทำให้ประชาชนมีศีลธรรม; ดังนั้นโลกเราจึง
มีศีลธรรมพอคุ้มครองได้.

ในประเทศไทยเรา เรายึดกันว่า เรามีสถาบัน
สามสถาบัน คือสถาบัน ชาติ ศาสนา และ พระมหากษัตริย์
ทำหน้าที่สัมพันธ์กัน จนทำให้เรามองเห็นภาพ
เปรียบได้ว่า ชาติหรือประเทศชาตินี้คือร่างกาย, ศาสนา
คือจิตใจ, พระมหากษัตริย์คือระบบประสาท ที่ทำให้
เกิดความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นระหว่างกายกับจิตใจ.
ประชาชนเราพิทักษ์สถาบันทั้ง ๓ นี้ อย่างทะนุถนอม เป็น

หลักแห่งชีวิต, เรารอดอยู่ได้ตลอดเวลาที่ยังมีสถาบัน
ทั้ง ๓ น้อย่างมั่นคง.

สถาบันหมายถึงความรู้สึกในจิต.

ทันทีที่เราพูดถึง สิ่งที่เราเรียกว่า สถาบัน นั้นโดย
เฉพาะกันบ้างว่า ได้แก่อะไร; สิ่งที่เราเรียกว่าสถาบัน ๆ นั้น
คืออะไรกันแน่, เราจะรักษาไว้ได้อย่างไร.

สิ่งที่เราเรียกว่าสถาบัน ๆ นั้น คือสิ่งที่ตั้งอยู่อย่าง
แน่นแฟ้นมั่นคง ในหัวใจของคน. ขอให้มองดูสิ่งที่
เรียกว่าสถาบันกันใหม่ ว่ามิใช่วัตถุ มิใช่สถานที่ มิใช่
บุคคล ตามที่มักจะพูดกันเข้าใจกัน เหมือนเด็ก ๆ เขาก็จะคิด
ว่าชาตินั้นอยู่ที่ธงชาติหรือเพลงชาติ. แต่ที่จริงสิ่งที่เรียกว่า
สถาบันนั้น อยู่ที่ความรู้สึกของจิต ต่อคุณค่าของสิ่ง
นั้น ๆ เป็นที่พอใจ, แล้วฝังอยู่ในส่วนลึกของจิต.
สถาบันชาติ จึงได้แก่ความรู้สึกต่อชาติในชาติ เป็นความ
รู้สึกที่ฝังลงอยู่ในส่วนลึกของจิตใจ, ไม่ใช่ตัววัตถุ ไม่ใช่
ตัวสถานที่ หรือแม้แต่บุคคล. สถาบันศาสนา ก็คือ
ความประทับใจในศาสนาของคน ที่ฝังแน่นอยู่ในใจ

ของบุคคล. สถาบันพระมหากษัตริย์ ก็คือ ความ
 สวามิภักดิ์ต่อพระมหากษัตริย์ ที่ฝังแน่นอยู่ในจิตใจของ
 ประชาชน.

ที่ตั้งของสถาบัน นั้นไม่ใช่แผ่นดิน ที่ตั้งของ
 สถาบันนั้นคือจิตใจ จิตใจของประชาชน, สถาบันนั้นคือ
 สิ่งที่ตั้งอยู่ในจิตใจของประชาชน หรือของคนที่มีความรู้สึก,
 ได้แก่ คุณค่าที่ฝังอยู่ในจิตใจของคนเรา.

ทุกท่านจะเอียงศกสักหน่อย เช่นว่า สถาบันชาติ สถาบัน
 ชาติตามปกติก็หมายถึงชาติ: แต่คำว่า ชาติมีความหมาย
 หลายความหมาย จนไม่รู้ว่าจะเอาอะไรกันแน่ก็ได้: *เชื้อ*
ชาติ—nativity นั้นมันก็คือเชื้อชาติ ก็เป็นชาติ, *สัญชาติ*
nationality มันก็เป็นชาติ, แม้ที่สุดแต่ *ประเทศชาติ* คือ *nation*
 นั้นมันก็ชาติ, แล้วจะเอาชาติที่ตรงไหนกันแน่? ถ้าเอาตาม
 ตัวหนังสือหรือคำพูดเหล่านี้ มันก็อยู่ข้างนอก, อยู่ข้าง
 นอก คือ นอกจิตใจของตน. แต่ ชาติที่จะเป็นตัว
 สถาบันแท้จริงนั้น หมายถึงความรู้สึกในคุณค่าของ
 ชาติ, ความรู้สึกนั้นปักแน่นลงไป ฝังแน่นลงไป ประดิษฐาน
 อยู่อย่างมั่นคง, ในส่วนลึกของจิต ตามความหมายของคำว่า

สถาบัน ๆ ซึ่งแปลว่าตั้งอยู่อย่างมั่นคง. ลองคิดดูว่า ตั้งอยู่อย่างมั่นคงนี้จะตั้งอยู่ที่ไหนดี, ตั้งอยู่ตามพินดาศรี หรือว่าจะตั้งอยู่ในส่วนลึกของหัวใจ ของสิ่งที่มีความรู้สึกดี?

เด็ก ๆ สนใจชาติที่ธงชาติและเพลงชาติ ตามมองเห็นธงชาติ ปากกร้องเพลงชาติ; นี้จะถือเอาสถาบันชาติที่ตรงไหน ถ้าไม่ถือเอาที่ความรู้สึกส่วนลึกของจิตใจ. มีธงชาติหรือ เพลงชาติเป็นสัญลักษณ์เป็นเครื่องชี้ชวน ให้เกิดความรู้สึกที่ฝังแน่นลงไปในจิตใจ; เราควรจะบอกลูกเด็ก ๆ ของเรา ให้รู้จักสิ่งที่เรียกว่าชาติ สถาบันชาติให้ลึกซึ้งถึงที่สุด จนเกิดความมั่นคงได้ คงที่ถาวรแล้ว.

คำว่า "รักชาติ ๆ" นี้ คือ การทำให้ชาติตั้งมั่นเจริญรุ่งเรือง จึงจะเรียกว่ารักชาติ, มันก็ทำด้วยกำลังใจที่มีอยู่ทั้งหมดในหัวใจ. แต่แม้จะกระทำอย่างไร ก็ยังไม่ถึงกับเป็นการหลงชาติ; ถ้าเกินไปก็เป็นการหลงชาติ แทนที่จะรักชาติ, อาจจะสร้างปัญหาขึ้นมาได้มากมาย เนื่องด้วยการหลงชาติ.

ที่นี้คำว่าชายชาติ, ขายชาติ นั้นก็คือการเชือดคอตตนเองของผู้ชาย นั่นเอง, มันเป็นเรื่องที่ใคร ๆ ก็สันทัด,

แต่แล้วคำว่าชาติ มีความหมายหลายความหมายดังที่กล่าว
แล้ว การที่จะรักษาดีมีนั้นก็ทำจากจิตใจด้วยจิตใจ, คำว่า
ราชอาณาจักรก็ทำโดยจิตใจ ด้วยความรู้สึกลงใจใจ แล้วจึงค่อย
กระทำออกมาทางภายนอก ทางกาย ทางวาจา ก็แล้วแต่
กรณี

นี่คือคำว่าชาติ จะต้องพิจารณาให้เห็นอย่าง
แจ่มแจ้งว่า ตั้งอยู่เป็นสถาบันอันหนึ่งนั้นเป็นอย่างไรกัน.

ที่นี้มาถึงคำว่าศาสนา ศาสนาตามธรรมดา
ในภาษาพูดๆกัน ก็หมายถึงกิจกรรม ทางศาสนาที่ชั่ว
ชาราม มีโบสถ์มีวิหาร มีต้นโพธิ์ มีอะไรที่เรียกว่าเป็นที่
สังเกต, แล้วก็เป็นที่สนใจ แล้วก็เป็นที่ศรัทธา นึกเรียกว่า
ศาสนาโดยรูปแบบในภายนอก.

ส่วนที่จะเป็นสถาบัน สถาบันศาสนานี้มันลึก
ไปกว่านั้น คือ ความศรัทธาจริงรักแน่นหนาต่อศาสนา
ที่ฝังอยู่ในจิต, สถาบันศาสนานั้นอยู่ในหัวใจของคน, แม้
ว่าตัวศาสนาจะอยู่ที่พื้นดินภายนอกตามที่ทั่วไป; แต่ขอ
ให้มองเห็นว่าตัวสถาบัน, สถาบัน ความตั้งอยู่อย่างมั่นคง
ของสิ่งที่เรียกว่าศาสนานั้น ตั้งอยู่ในส่วนลึกของจิตใจ

ที่เราเรียกกันว่า ศรัทธาหรือความภักดี แล้วแต่ละมีกันในด้าน
ลักษณะอย่างไร, ถ้าฝังแน่นลงไป在心ใจเมื่อใด ก็เรียก
ว่าสถาบันของศาสนาตั้งอยู่แล้ว.

สถาบันศาสนาช่วยให้คนในชาติดำเนินชีวิต
ไปอย่างถูกต้อง รู้จักสิ่งทั้งปวงอย่างถูกต้อง; โดยเฉพาะ
อย่างอื่นก็ต้องรู้จักสิ่งที่เรียกกันว่า ประโยชน์ๆๆ, ประโยชน์
นั้นแหละระวังให้ดี.

ประโยชน์นี้ทำให้เรารักสามัคคีกันก็ได้ เพราะ
เห็นแก่ประโยชน์, แต่ประโยชน์นั้น ทำให้แตกสามัคคีกัน
อย่างเหลือทราญก็ได้ เพราะเห็นแก่ประโยชน์. ถ้าเห็น
แก่ประโยชน์ส่วนรวม เช่น ของชาติเป็นต้น เราก็สามัคคี
กัน, ถ้าเห็นแต่ประโยชน์ส่วนตัว เราก็แตกกัน;
แล้วคนโง่มากเห็นแก่ประโยชน์อะไร ขอให้พิจารณาเอาให้
จงดี. ถ้าเรามีหลักศาสนาเป็นเครื่องยึดถือแล้ว การ
ยึดถือเอาประโยชน์นั้นจะเป็นความถูกต้อง เป็นไปเพื่อ
ความปลอดภัย เจริญรุ่งเรืองได้จริง, เราได้อาศัยศาสนา
เป็นเครื่องชี้แนะประโยชน์ที่แท้จริง, เราจึงประพฤติอย่าง
ถูกต้องและรอดกันมาได้.

การศึกษาในโลกโดยทั่วไปนี้ ปราศจากหลัก
พระพุทธรศาสนา เป็นการศึกษาที่ว่างรากฐานแห่งความ
เห็นแก่ตัว, ยิ่งเรื้อนยิ่งรู้จักหนทางที่จะกอบโกยประโยชน์ของ
ตัว ยิ่งเห็นแก่ตัว, เพราะว่าไม่เจือด้วยศาสนา, ไม่เจือ
ด้วยหลักเกณฑ์ทางศาสนา. บางประเทศถือว่าศาสนาเป็น
เรื่องบุคคล, เป็นของบุคคล ไปหาเอาเอง ไม่เข้ามาใส่ไว้ใน
หลักสูตรการศึกษาส่วนรวมของชาติ; อย่างนั้นก็เรียกว่า สร้าง
รากฐานของความเห็นแก่ตัว ไปตั้งแต่เป็นเด็กเล็ก ๆ ใน
โรงเรียน.

ศาสนาทุกศาสนามีหลักเกณฑ์ ในข้อแรก พื้น
ฐาน ก็คือรักผู้อื่น—รักผู้อื่น—รักผู้อื่น จะเป็นคนในครอบครัว
หรือนอกครอบครัว, เป็นเพื่อนบ้าน เป็นเพื่อนร่วม
ประเทศชาติ เพื่อนร่วมโลก ต้องรักผู้อื่น; เพราะว่า เมื่อรัก
ผู้อื่นปัญหาอันทั้งหมด ไม่มีการฆ่า ไม่มีการขโมย ไม่มีการ
ฉ้อฉลในกาม ไม่มีการโกหกหลอกลวง ไม่มีการดื่มเ
เมาให้ใครรำคาญอย่างนี้; มีความรักผู้อื่นอย่างเดียว ศีลก็
ครบหมดแหละทั้ง ๕ ข้อ, โลกก็มีสันติภาพได้ เพราะ

ความรักผู้อื่นเป็นศาสนา ผั่งแน่นอยู่ในจิตใจของ
ประชาชน.

ที่แกมมาถึง สถาบันพระมหากษัตริย์, คำว่าพระ-
มหากษัตริย์ ความธรรมดาเราหมายถึงพระองค์ท่าน รวมทั้ง
พระราชวงศ์ เป็นสถาบัน; แต่ที่จะเป็น ตัวสถาบันอัน
แท้จริงนั้น คือความสวามิภักดิ์ที่ผั่งแน่นอยู่ในหัวใจ
ของคน. สถาบันของพระมหากษัตริย์ ต้องตั้งอยู่ใน
หัวใจของบุคคล ที่รวมกันเป็นประเทศชาติ, ความรู้สึก
ชนิดนี้มันคงเท่าไร สถาบันพระมหากษัตริย์ก็มันคงเท่านั้น.

เราถือกันว่าพระมหากษัตริย์เป็น องค์เอกอัครอุป-
ถัมภก คือพิทักษ์พระศาสนาไว้คุ้มครองชาติ, เป็นผู้นำประ-
ชาชนในกาทำให้ศาสนาสัมพันธ์กันกับชาติอย่างแน่นแฟ้น.
เมื่อรวมกันทั้งสามสถาบัน คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
แล้ว ก็จะทำให้ภาพพจน์ขึ้นมาในจิตใจ ดังที่กล่าวข้างต้นว่า
ประเทศชาตินี้เหมือนร่างกาย, พระศาสนานี้เหมือน
จิตใจ, พระมหากษัตริย์ นั้นเป็นระบบประสาทสัมพันธ์
ระหว่างร่างกายกับจิตใจ; นั่นแหละคือชีวิต. ถ้าขาด
ความสัมพันธ์ในลักษณะนี้แล้ว มันก็คือความตาย;

เพราะว่าเราถือว่า มีสามสถาบันเช่นนี้รวมกันอยู่ เราจึงมี
ธงไตรรงค์คือธง ๓ สี, เต็มๆ ก็อธิบายได้ว่า สีไหนหมายถึง
สถาบันอะไร เป็นที่รู้จักดี เรามี ๓ สถาบัน เรามีธง ๓ สี
เป็นธงประจำชาติ.

สถาบัน ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ต้องมั่นคงสืบไป.

ต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ซึ่งเราที่รู้จัก
ดีแล้วว่าหมายถึงอะไร? เราเกิดมีสถาบันที่ ๔ หรือสิ่งที่ ๔
คือ รัฐธรรมนูญเพิ่มเข้ามา เป็นหลักดำเนินกิจกรรมของ
สถาบันทั้ง ๓ ที่เคยมีมาแต่ก่อน, โดยเฉพาะมีระบบว่า พระ-
มหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ ข้อนี้จะต้องพิจารณาดูว่า
จะกระทบกระเทือน ต่อการที่สถาบันกษัตริย์จะทำหน้าที่
สัมพันธ์ชาติกับศาสนาหรือไม่? รัฐธรรมนูญเน้นแน่
ตั้งกับเป็นสถาบันแล้วหรือยัง ถ้ารัฐธรรมนูญเป็นสถาบัน
แล้วทำไมจึงมีการแก้ไขแล้วแก้ไขเล่ากัน จนนับครั้งไม่ถ้วน.
นี่เรามีสถาบันที่ ๔ คือรัฐธรรมนูญนี้ อย่างมั่นคง เหมือน
สถาบันทั้ง ๓ ที่เคยมีมาแล้วอย่างมั่นคงนั้นหรือไม่.

เป็นที่น่าสะอิดใจว่า หลัก ๖ ประการ เสา ๖ คัน
 ของคณาจารย์ ที่มั่นรากฐานของรัฐธรรมนูญนั้น ในเสา
 ทั้ง ๖ นั้น ไม่มีหลักศีลธรรมหรือหลักศาสนา คล้ายๆ กันจะ
 ฝากไว้ในการศึกษา, ไปพูดถึงเรื่องภราดรภาพ เสรีภาพ
 เศรษฐกิจ อะไรกันยุ่งไปหมด จนลืมสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรม
 หรือศาสนา. นี่แสดงว่า นักการเมืองไม่ให้ความสำคัญแก่
 ศาสนา อย่างถูกต้องหรือเพียงพอ เป็นที่น่าวิตก; ควรจะให้
 ความสำคัญแก่รัฐธรรมนูญเป็นสถาบันเต็มที่ เป็นสถาบันที่
 ๔ แล้วควรมีธงจตุรงค์แทนธงไตรรงค์กันหรือยัง ธง ๓ สี
 กับธง ๔ สี มีความหมายไม่เหมือนกัน จะต้องพิจารณาคุ
 ใต้ ว่าเรามีสถาบัน ๔ มีธง ๔ สี กันได้หรือยัง?

จะมีอะไรก็ตามเกิด ขอแค่ให้พระมหากษัตริย์
 ภายใต้รัฐธรรมนูญนั้น ยังคงสามารถทำหน้าที่ของ
 พระองค์ ในการชักนำศาสนานาถุ้มครองชาติ,
 ยังคงเป็นองค์อุปถัมภ์สมบูรณแบบอย่างแต่ก่อนมา.

เราจะต้องมีธรรมะในพระพุทธศาสนาอยู่คู่ชาติ
 อย่างพัฒนาสถาพร; เพราะเหตุผลดังนี้ เราจึงต้องมี
 ธรรมะในพระพุทธศาสนา มาเป็นเครื่องชักนำชาติ

ให้ชาติตั้งอยู่อย่างพัฒนาสถาพร. แล้วประเทศไทยจักมีพระ-
พุทธศาสนาเป็นเครื่องอุ้มชูอยู่ต่อไปอีก เป็นพัน ๆ ปี หรือ
สุดแท้แต่ว่าจะยืนนานได้เท่าไร; จะเป็นเช่นนี้ได้ ก็เพราะว่า
เรามีสิ่งที่ชักนำศาสนาให้คุ้มครองชาติ นั้นเอง. ไม่ว่าเรา
จะมีระบบการเมืองอย่างไร, ไม่ว่าจะปรับปรุงระบบการเมืองให้
ทันสมัยอย่างไร จนหายใจเป็นเศรษฐกิจหรืออะไรแล้วก็ตาม,
ก็ขอให้ยังคงความสำคัญอยู่ในข้อที่ว่า มีศาสนาเป็นเครื่อง
คุ้มครองชาติ, มีสถาบันก็สถาบันก็ตาม แต่ให้สำเร็จผล
เป็นการมีศาสนาเป็นเครื่องคุ้มครองชาตินั้นเอง.

ขอให้เราทั้งหลายสำนักในข้อที่ว่า เราจะต้องมีสิ่ง
ที่ชักนำให้ศาสนาคุ้มครองชาติ, เราจะต้องมีระบบการ
ปกครองประเทศชาติ ที่จะเรียกว่ารัฐธรรมนูญ หรือจะเรียก
ว่าอะไรก็ตาม ที่มีลักษณะเป็นการเปิดโอกาสหรือส่งเสริม
ให้เรามีศาสนาเป็นเครื่องคุ้มครองชาติ, เราจะต้องนึก
ถึงสิ่งนี้ ในฐานะเป็นหนทางแห่งความรอด.

ขอให้พิจารณาเหตุเกิด ว่าปัญหาต่างๆเกิดขึ้นมา
จากสภาพที่ไร้ศีลธรรม, สภาพเลวร้ายซึ่งเป็นคำหยาบคาย
ไม่แม้จะเอามาพูดถึง. แต่ก็ต้องเอามาพูดถึง คือสภาพที่

เรียกกันว่าความอุบาทว์, ในบาลีเรียกว่าอุบัตฺตทวะ ในภาษาไทยเรียกว่าความอุบาทว์, นี้นับแต่มาจากสภาพที่ปราศจากศีลธรรม; ถ้ายังคงมีศีลธรรมอยู่แล้ว สภาพอย่างนี้เกิดขึ้นไม่ได้.

เราพิจารณาคู ขอเท็จจริงอันนั้นกันให้ดีๆ ก็จะต้องเห็นความสำคัญของสิ่งที่เรียกว่า ศีลธรรมหรือพระศาสนา, จะพอใจในพระศาสนา จนมีพระศาสนาตั้งมั่นลงไป ในหัวใจของเรา ที่ประกอบกันขึ้นเป็นประเทศชาติ ก็เป็นประเทศชาติที่มีหัวใจเป็นพระศาสนา มีพระมหากษัตริย์เป็นเครื่องชักโยงชักจูง สัมพันธ์สิ่งเหล่านี้ให้ยังคงมีกันอยู่อย่างแน่นแฟ้น โดยมีรัฐธรรมนูญเป็นหลักสำหรับระบบงานอันนี้.

ว่าที่แท้หลักรัฐธรรมนูญก็คือส่วนหนึ่งของพระศาสนา, หรือหลักเกณฑ์อุดมคติที่จะทำให้มีศีลธรรมนั่นเอง; แต่เมื่อเราพูดถึงศาสนาๆ ก็ไม่มี ใครให้ความหมายไกลออกไปถึงรัฐธรรมนูญ, รัฐธรรมนูญก็กลายเป็นเพียงวัตถุที่วางอยู่เหนือพานแว่นฟ้า, ไม่มาอยู่ในหัวใจของบุคคลอย่างแน่นแฟ้น, รัฐธรรมนูญจึงถูกแก้แล้วแก้เล่า

และจะแก้กันอีกต่อไปสักเท่าไร ก็ยังไม่มีใครทราบ; ขอให้อยู่ดี
 เป็นสถาบันที่มั่นคง อย่างเดียวกับสถาบันชาติ สถาบัน
 ศาสนา สถาบันพระมหากษัตริย์. แล้วเราชาวไทย ก็จะมี
 ความเป็นไทย ที่ยั่งยืนมั่นคง เป็นอนันตกาลเป็นนิรันดรได้
 โดยความหมายของคำว่าไทย ๆ คือความเป็นอิสระ เป็น
 อิสระ ในภายใน คือ เป็นอิสระจากกิเลสไม่มีกิเลสข้าย
 หัวใจ. และ มีความเป็นอิสระจากภายนอก มีเอกราช
 เสรีภาพที่สมบูรณ์, แล้วจะเอาอะไรกันอีก.

หวังว่าพวกเราทั้งหลาย จะมีความเข้าใจอย่าง
 เพียงพอ ในการศึกษาที่มีสิ่งซึ่งชักนำศาสนาให้คุ้มครองชาติ
 ปฏิบัติโดยหลักการอันน้อมอย่างถูกต้อง แล้วเป็นผู้มีความ
 มาสุขสวัสดิ์ อยู่ทุกที่พาราครีกาล เทอญ.

รวมเล่มที่ ๗ เป็นเรื่องจิต รวมเล่มที่ ๘

รวมเล่มที่ ๙ รวมเล่มที่ ๑๐ รวมเล่มที่ ๑๑

รวมเล่มที่ ๑๒ รวมเล่มที่ ๑๓ รวมเล่มที่ ๑๔

รวมเล่มที่ ๑๕ รวมเล่มที่ ๑๖ รวมเล่มที่ ๑๗

รวมเล่มที่ ๑๘

ใหญ่กว่าภูเขา

๑ ทำอย่างไร จึงจะใหญ่ กว่าภูเขา?

อ้อ! เพราะเรา ฟาดฟัน ตัวตัณหา
มันเป็นเรื่อง ของจิต หรือปัญญา?
อ้อ! ต้องมา ด้วยกัน นั้นแน่นอน.

๒ เรื่องของจิต นั้นมี หน้าที่อะไร?

อ้อ! ใช้พลัง หนักใหญ่ กว่าสังขร
เรื่องปัญญา มีหน้าที่ ที่ไหน? ตอน—
มันตัดขอน คมเฉียบ เปรียบสายฟ้า.

๓ มันร่วมแรง กันอย่างไร? โฉนเล่า?

อ้อ! มันเข้า เจ้าของอาวุธ ทั้งคมกล้า
ทั้งน้ำหนัก ตัดฟัน เหลือพรรณนา
ฆ่าตัณหา หมดพิษ "จิตอนันต์" ๗๑—

W. S. S. S.

ยามจะพูด พูดเพราะๆ.

๑ เมื่อต้องพูด โยมิพูด ให้ไพเราะ
โยมิเหาะ แยมสักนิด บัดหน้าขม
เมื่อยามเหย ความดำริ หรือดิชม
ชวนประหม่อม ยามบัญญัติ หรือว่าน่า.

๑ จงเลือกวิธี เลือกคำ อย่าทำนยาบ
คล่าผิดที่ หรือจะทาบ ที่งามซ้ำ
ใช้สำเนียง มีศรภาพ มีลาบล้า
ถูกเงื่อนงำ จับใจไว้ ได้กลมกลืน.

๑ ที่บางคน ชอบที่มๆ ทำม้ง่าย
ก็ดั่งได้ ทุกข์ที่ใหม่; ควรจะฝัน
เสียแยมเม็ด กลิ่นง่าย สบายยืน
โยมิพูด คำชุ่มชื่น เมื่อพูดจา ๗๖—

หม่อมราชวงศ์...